

AUGLÝSING

um fríverslunarsamning milli EFTA-ríkjanna og Mið-Ameríkuríkjanna.

Hinn 7. júlí 2014 var norska utanríkisráðuneytinu afhent fullgildingarskjal Íslands vegna fríverslunarsamnings milli EFTA-ríkjanna og Lýðveldisins Kostaríka og Lýðveldisins Panama (Mið-Ameríkuríkjanna) sem gerður var í Þrándheimi 24. júní 2013. Alþingi hafði með ályktun nr. 28/143 hinn 14. maí 2014 heimilað ríkisstjórninni að fullgilda samninginn. Samningurinn öðlaðist gildi gagnvart Íslandi 5. september 2014.

Samningurinn er birtur sem fylgiskjal með auglýsingu þessari. Viðauka við samninginn og nánari upplýsingar um hann má nálgast á vef utanríkisráðuneytisins.

Þetta er hér með gert almenningi kunnugt.

Utanríkisráðuneytinu, 17. maí 2024.

F. h. r.

Martin Eyjólfsson.

Anna Jóhannsdóttir.

Fylgiskjal.**FRÍVERSΛUNARSAMNINGUR****MILLI****EFTA-RÍKJANNA****OG****MID-AMERÍKURÍKJANNA****FORMÁLSORD**

Ísland, Furstadæmið Liechtenstein, Konungsríkið Noregur og Ríkjasambandið Sviss (hér á eftir nefnd „EFTA-ríkin“), annars vegar, og Lýðveldið Kostaríka og Lýðveldið Panama (hér á eftir nefnd „Mið-Ameríkuríkin“), hins vegar, hér á eftir nefnd, hvert og eitt, „samningsaðili“ eða sameiginlega „samningsaðilar“:

SEM VIDURKENNA sameiginlegan vilja til þess að efla tengsl milli EFTA-ríkjanna, annars vegar, og Mið-Ameríkuríkjanna, hina vegar, með því að stofna til náinna og varanlegra tengsla,

SEM ÁRÉTTA stuðning sinn við lýðræði, réttarreglur, mannréttindi og mannfrelsi í samræmi við skuldbindingar sínar að þjóðarétti, meðal annars eins og fram kemur í sáttmála Sameinuðu þjóðanna og almennu mannréttindayfirlýsingunni,

SEM ÁRÉTTA þá skyldu sína að stefna að markmiði um sjálfbæra þróun og sem viðurkenna mikilvægi samræmis og gagnkvæmrar eflingar viðskipta, umhverfis og stefnumála á sviði atvinnumála í þessu tilliti,

SEM MINNAST réttinda sinna og skuldbindinga samkvæmt marghliða samningum um umhverfismál sem þeir eiga aðild að og virðingar sinnar fyrir grundvallarreglum og þeim réttindum sem gilda um atvinnu manna, m.a. grundvallarreglum sem settar eru fram í samningum Alþjóðavinnuálastofnunarinnar sem þeir eiga aðild að,

SEM STEFNA AÐ ÞVÍ að skapa ný atvinnutækifæri og að bæta lífskjör, ásamt því að efla heilsuvernd og vernd öryggis og umhverfis í ríkum mæli,

SEM VILJA skapa hagstæð skilyrði fyrir þróun og fjölbreytni í viðskiptum sín í milli og aukna samvinnu, bæði viðskiptalega og efnahagslega, á sviðum þar sem samningsaðilar eiga sameiginlegra hagsmuna að gæta, á grundvelli jafnréttis, gagnkvæms ávinnings, jafnræðis og þjóðaréttar,

SEM VIDURKENNA mikilvægi þess að greiða fyrir viðskiptum með því að efla skilvirka og gagnsæja málsmeðferð til að draga úr kostnaði og tryggja fyrirsjáanleika í viðskiptasamfélagi aðila,

SEM HAFNA EINSSETT SÉR að stuðla að og styrkja enn frekar marghliða viðskiptakerfi með því að byggja á réttindum og skuldbindingum hvers samningsaðila um sig samkvæmt Marakess-samningnum um stofnun Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar (hér á eftir nefndur „samningurinn um Alþjóðaviðskiptastofnunina“) og öðrum samningum sem gerðir hafa verið samkvæmt honum og þannig stuðla að samstilltri þróun og eflingu alþjóðaviðskipta,

SEM ERU STAÐRÁÐIN Í að beita samningi þessum með það markmið að leiðarljósi að varðveita og vernda umhverfið með traustri umhverfisstjórnun og að tryggja hagkvæmustu nýtingu náttúruauðlinda heimsins í samræmi við markmiðið um sjálfbæra þróun,

SEM STAÐFESTA þá skyldu sína að koma í veg fyrir og berjast gegn spillingu í alþjóðlegum viðskiptum og fjárfestingum og styðja meginreglur um gagnsæi og góða opinbera stjórnunarhætti,

SEM STAÐFESTA mikilvægi góðra stjórnarháttar fyrirtækja og samfélagslega ábyrgð þeirra á sviði sjálfbærrar þróunar og sem staðfesta það ætlunarverk sitt að hvetja fyrirtæki til að virða alþjóðlega viðurkenndar viðmiðunar- og meginreglur í þessu tilliti sem Efnahags- og framfarastofnunin (OECD) og Sameinuðu þjóðirnar (SP) hafa sett,

SEM ERU ÞESS FULLVISSIR að samningur þessi muni auka samkeppnishæfni fyrirtækja sinna á heimsmörkuðum og skapa skilyrði sem stuðla að efnahags-, viðskipta- og fjárfestingartengslum sín á milli,

HAFA ÁKVÆÐIÐ, í samræmi við markmið þessi, að gera með sér svohljóðandi samning (sem nefnist hér á eftir „samningur þessi“):

1. KAFLI

Almenn ákvæði.

Grein 1.1

Stofnun fríverslunarsvæðis.

Samningsaðilar stofna hér með, samkvæmt samningi þessum, fríverslunarsvæði í samræmi við XXIV. gr. hins almenna samnings um tolla og viðskipti frá 1994 (hér á eftir nefndur „GATT-samningurinn frá 1994“) og V. gr. hins almenna samnings um þjónustuviðskipti (hér á eftir nefndur „GATS-samningurinn“) á grundvelli virðingar fyrir meginreglum lýðræðis og mannréttinda.

Grein 1.2

Markmið.

Markmiðin með samningi þessum eru:

- a) að koma á viðskiptafrelsi með vörur í samræmi við XXIV. gr. GATT-samninginn frá 1994,
- b) að koma á viðskiptafrelsi í þjónustuviðskiptum sín á milli í samræmi við V. gr. GATS-samningsins,
- c) að efla sameiginlega fjárfestingartækifæri,
- d) að stuðla að aukinni samkeppni í atvinnulífi, einkum að því er varðar efnahagstengsl milli samningsaðila,
- e) að auka enn frekar gagnkvæmt frelsi á mörkuðum samningsaðila fyrir opinber innkaup,
- f) að tryggja fullnægjandi og árangursríka vernd hugverkaréttinda í samræmi við alþjóðlega staðla,
- g) að þróa milliríkjaviðskipti á þann veg að stuðli að því að markmiði sjálfbærrar þróunar verði náð og að tryggja að það markmið sé samtvinnuð viðskiptatengslum samningsaðilanna og endurspeglit í þeim og
- h) að stuðla þannig að samstilltri þróun og auknum heimsviðskiptum.

Grein 1.3

Landfræðilegt gildissvið.

1. Samningur þessi gildir um eftirfarandi, nema kveðið sé á um annað í I. viðauka:
 - a) landsvæði, innsævi og landhelgi samningsaðila og loftrými yfir yfirráðasvæði samningsaðila í samræmi við reglur landslaga hans og að þjóðarétti, svo og
 - b) svæði utan landhelgi með tilliti til ráðstafana sem samningsaðili gerir í krafti fullveldisréttinda sinna eða lögsögu í samræmi við reglur landslaga hans og að þjóðarétti.
2. Samningur þessi gildir ekki á norska yfirráðasvæðinu Svalbarða, nema um viðskipti með vörur.

Grein 1.4

Viðskipta- og efnahagstengsl sem falla undir samning þennan.

1. Samningur þessi gildir um viðskipta- og efnahagstengsl milli einstakra EFTA-ríkja annars vegar og einstakra Mið-Ameríkuríkja hins vegar en ekki um viðskiptatengsl milli einstakra EFTA-ríkja og einstakra Mið-Ameríkuríkja, nema kveðið sé á um annað í samningi þessum.
2. Af tollabandalaginu, sem stofnað var með samningi frá 29. mars 1923 milli Sviss og Furstaðæmisins Liechtensteins, leiðir að Sviss er fulltrúi Furstaðæmisins Liechtensteins í málefnum sem falla undir þann samning.

Grein 1.5

Tengsl við aðra alþjóðasamninga.

1. Samningsaðilar staðfesta réttindi sín og skuldbindingar samkvæmt samningnum um Alþjóðaviðskiptastofnunina og öðrum samningum á grundvelli hans og samkvæmt öðrum alþjóðasamningum sem þeir eiga aðild að.
2. Telji samningsaðili að viðhald eða stofnun tollabandalaga, fríverslunarsvæða, fyrirkomulags landamæra viðskipta eða annarra fríðindasamninga annars samningsaðila hafi þau áhrif að breyti því viðskiptafyrirkomulagi, sem samningur þessi kveður á um, getur hann farið fram á samráð við þann samningsaðila sem gerir þess háttar samning. Sá samningsaðili sem gerir slíkan samning skal gefa nægilegt svigrúm til samráðs við þann samningsaðila sem fer fram á það.

Grein 1.6

Skattlagning.

1. Ekkert í samningi þessum gildir um ráðstafanir í skattamálum nema það sé sett fram í þessari grein.
2. Ekkert í samningi þessum hefur áhrif á réttindi og skuldbindingar samningsaðila sem leiðir af samningum um skattamál. Ef samningur þessi stangast á við samning um skattamál ganga ákvæði hins síðarnefnda fram, að því marki sem misræmið nær. Þegar um er að ræða samning um skattamál milli tveggja eða fleiri samningsaðila ber lögbærum stjórnvöldum samkvæmt þeim samningi að ákvarða hvort um ósamræmi sé að ræða milli samnings þessa og fyrrnefnds samnings.
3. Þrátt fyrir ákvæði 1. og 2. mgr.:
 - a) skulu ákvæði gr. 2.8 og þau ákvæði önnur í samningi þessum, sem eru nauðsynleg til að koma ákvæðum þeirrar greinar í framkvæmd, gilda í jafn miklum mæli og ákvæði III. gr. GATT-samningsins frá 1994 og
 - b) skulu ákvæði gr. 2.4 gilda um ráðstafanir í skattamálum.
4. Að því er þessa grein varðar taka ráðstafanir í skattamálum ekki til „tolla“ eins og þeir eru skilgreindir í gr. 2.3.

Grein 1.7

Gagnsæi.

1. Samningsaðilar skulu birta eða veita almenningi aðgang með öðrum hætti að lögum sínum, reglugerðum, ákvörðunum dómstóla og stjórnsýsluákvörðunum sem hafa almennt gildi, svo og að milliríkjasamningum sem geta haft áhrif á framkvæmd samnings þessa.
2. Samningsaðilar skulu þegar í stað svara sértækum spurningum og veita hver öðrum, að fenginni beiðni, upplýsingar um málefni sem um getur í 1. mgr.
3. Ekkert í þessum kafla skal túlkað svo að þess sé krafist af samningsaðila að hann láti af hendi upplýsingar sem eru trúnaðarmál ef það hindrar framkvæmd laga eða er á annan hátt andstætt hagsmunum almennings eða lögmætum viðskiptahagsmunum atvinnurekanda.
4. Ef ósamræmi er milli ákvæða þessarar greinar og ákvæða, sem varða gagnsæi í öðrum köflum samnings þessa, skulu ákvæði þess síðarnefnda gilda að því marki sem ósamræmis gætir.

Grein 1.8

Rafræn verslun.

Samningsaðilar viðurkenna vaxandi þátt rafrænnar verslunar í viðskiptum sín í milli. Með það í huga að styðja við ákvæði samnings þessa í tengslum við viðskipti með vörur og þjónustu leitast samningsaðilar við að efla samstarf um rafræna verslun til gagnkvæms ávinnings. Í því skyni hafa samningsaðilar sett upp rammann sem er að finna í II. viðauka.

Grein 1.9

Skilgreiningar um almenna beitingu.

Ef annað er ekki tekið fram í samningi þessum merkir „dagar“ „almanaksdagar“.

2. KAFLI

Verslun með afurðir sem ekki teljast landbúnaðarafurðir.

Grein 2.1

Gildissvið.

Þessi kafli gildir um viðskipti milli samningsaðila í tengslum við vörur, sbr. III. viðauka.

Grein 2.2

*Upprunareglur og aðferðir í samvinnu
á sviði stjórnsýslu.*

Upprunareglur og aðferðir í samvinnu á sviði stjórnsýslu eru settar fram í I. viðauka.

Grein 2.3

Innflutningstollar.

1. Þegar samningur þessi öðlast gildi skulu samningsaðilar afnema alla tolla og gjöld sem hafa jafngild áhrif og innflutningstollar á innflutning vara sem eru upprunnar hjá samningsaðila og fjallað er um í gr. 2.1, nema kveðið sé á um annað í IV. og V. viðauka. Ekki skal innleiða neina nýja tolla og gjöld sem hafa jafngild áhrif og tollar.
2. Til tolla teljast hvers kyns tollar eða gjöld, sem eru lögð á í tengslum við inn- eða útflutning framleiðsluvöru, einnig hvers kyns aukaskattar eða aukagjöld, að frátöldum gjöldum sem á eru lögð í samræmi við III. og VIII. gr. GATT-samningsins frá 1994.
3. Samningsaðilum er ljóst að þeir mega, í kjölfar einhliða tollalækkunar, lækka toll að því marki sem ákvarðað er í sundurliðunarskrá gjalda hvers samningsaðila fyrir viðkomandi ár.

Grein 2.4

Útflutningsgjöld.

1. Þegar samningur þessi öðlast gildi skulu samningsaðilar fella niður alla tolla og önnur gjöld, þ.m.t. aukagjöld og framlög í annarri mynd, í tengslum við útflutning vara til annars samningsaðila, nema að því leyti sem kveðið er á um í VI. viðauka.
2. Ekki skal leggja á nýja tolla eða önnur gjöld í tengslum við útflutning vara til samningsaðila.

Grein 2.5

Tollverðsákvörðun.¹

Að því er varðar ákvörðun tollverðs vara, sem viðskipti eru með milli samningsaðila, skulu ákvæði VII. gr. GATT-samningsins frá 1994 og I. hluta samkomulagsins um beitingu VII. gr. GATT-samningsins frá 1994 gilda og eru þau hér með felld inn í samning þennan og eru hluti af honum, að breyttu breytanda.

Grein 2.6

Magntakmarkanir.

Við gildistöku samnings þessa skal afnema, að því er allar vörur sérhvers samningsaðila varðar, hvers konar bönn eða takmarkanir á innflutningi eða útflutningi í vöruviðskiptum milli EFTA-ríkjanna og Mið-Ameríkuríkjanna, annað en tolla og skatta eða önnur gjöld í mynd kvóta, innflutnings- eða útflutningsleyfa eða annarra ráðstafana.

Grein 2.7

Gjöld og formsatriði.

Ákvæði VIII. gr. GATT-samningsins frá 1994 gilda og eru hér með felld inn í samning þennan og eru hluti af honum, að breyttu breytanda.

¹ Liechtenstein og Sviss leggja á tolla sem miðast við þyngd og magn fremur en verðgildi (*ad valorem*).

Grein 2.8

Innlendir skattar og reglur.

1. Samningsaðilar skuldbinda sig til að beita innlendri meðferð með tilliti til skatta og annarra gjalda og reglna innanlands í samræmi við III. gr. GATT-samningsins frá 1994 sem er hér með felld inn í samning þennan og eru hluti af honum, að breyttu breytanda.
2. Útflytjendur skulu ekki hagnast af endurgreiðslu á innlendum sköttum umfram fjárhæð óbeinna skatta á vörur sem eru fluttar út til yfirráðasvæðis eins samningsaðilanna.

Grein 2.9

Ráðstafanir á sviði hollustuhátta og heilbrigðis dýra og plantna.

1. Ákvæði samnings Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar um beitingu ráðstafana um hollustuhætti og heilbrigði dýra og plantna eiga við um réttindi og skuldbindingar samningsaðilanna að því er varðar ráðstafanir um hollustuhætti og heilbrigði dýra og plantna (sem nefnist hér á eftir „samningurinn um hollustuhætti og heilbrigði dýra og plantna“).
2. Samningsaðilar skulu hafa samstarf um áhrifaríka framkvæmd þessarar greinar í þeim tilgangi að greiða fyrir tvíhliða viðskiptum.
3. Samningsaðilar skulu auka samvinnu á sviði ráðstafana um hollustuhætti og heilbrigði dýra og plantna með það fyrir augum að auka gagnkvæman skilning á kerfum hvers um sig og auðvelda aðgang að mörkuðum sínum.
4. Samningsaðilar skulu skiptast á nöfnum og heimilisföngum tengiliða með sérþekkingu á hollustuháttum og heilbrigði dýra og plantna í því skyni að auðvelda samskipti og upplýsingaskipti.
5. Með fyrirvara um 1. mgr. eru samningsaðilar ásáttir um að hafa tæknilegt samráð telji samningsaðili annan samningsaðila hafa gripið til, eða hyggist grípa til, ráðstafana, sem ekki eru í samræmi við samning Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar um beitingu ráðstafana um hollustuhætti og heilbrigði dýra og plantna, í því skyni að finna viðeigandi lausn í samræmi við þann samning. Þess háttar samráð, sem má fara fram innan eða utan sameiginlegu nefndarinnar, skal eiga sér stað innan 40 daga frá því farið er fram á slíkt samráð. Ef samráðið fer fram utan sameiginlegu nefndarinnar skal henni tilkynnt um það. Slíkt samráð má fara fram með hverjum þeim hætti sem samkomulag er um.

Grein 2.10

Tæknilegar reglur.

1. Farið skal með réttindi og skuldbindingar samningsaðila að því er varðar tæknilegar reglur, staðla og samræmismat í samræmi við samning Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar um tæknilegar viðskiptahindranir (sem nefnist hér á eftir „samningurinn um tæknilegar viðskiptahindranir“).
2. Samningsaðilar skulu auka samvinnu á sviði tæknilegra reglna, staðla og samræmismats með það fyrir augum að auka gagnkvæman skilning á kerfum hvers um sig og auðvelda aðgang að mörkuðum þeirra. Þeir skulu í þessu skyni einkum hafa með sér samvinnu um:
 - a) að styrkja hlutverk alþjóðlegra staðla sem grundvöll fyrir tæknilegar reglur, þar með taldar reglur um samræmismat,
 - b) að stuðla að faggildingu matsaðila, sem annast samræmismat, á grundvelli viðeigandi staðla og leiðbeininga Alþjóðlegu staðlasamtakanna (ISO)/Alþjóðaraftækninefndarinnar (IEC) og
 - c) að stuðla að gagnkvæmri viðurkenningu á niðurstöðum samræmismats framangreindra matsaðila, sem fengið hafa viðurkenningu samkvæmt viðeigandi marghliða samningi milli hlutaðeigandi faggildingarkerfa eða faggildingaraðila og
 - d) að efla gagnsæi í þróun tæknilegra reglna og samræmismatsaðferða samningsaðila, meðal annars sjá til þess að allar samþykktar tæknilegar reglur séu birtar á opinberum vefsíðum sem almenningur hefur aðgang að.
3. Ef samningsaðili leggur hald á vörur, sem upprunnar eru á yfirráðasvæði annars samningsaðila, vegna þess að hann telur að ekki hafi verið farið að tæknilegum reglum, skal hann án tafar tilkynna innflytjanda um ástæður haldlagningarinnar.

4. Samningsaðilar skulu skiptast á nöfnum og heimilisföngum tengiliða með sérþekkingu á tæknileg reglum í því skyni að auðvelda samskipti og upplýsingaskipti.
5. Samningsaðilar samþykkja, með fyrirvara um 1. mgr., að hafa samráð innan sameiginlegu nefndarinnar til að finna viðeigandi lausn í samræmi við samninginn um tæknilegar viðskiptahindranir, telji samningsaðili að annar samningsaðili hafi gert ráðstafanir sem gætu skapað eða hafi skapað viðskiptahindrun. Þess háttar samráð, sem má fara fram innan eða utan sameiginlegu nefndarinnar, skal fara fram innan 40 daga frá því farið er fram á slíkt samráð. Ef samráð fer fram utan sameiginlegu nefndarinnar skal tilkynna henni um það. Slíkt samráð má fara fram með hverjum þeim hætti sem um semst.
6. Samningsaðilar skulu, eigi síðar en tveimur árum eftir að samningur þessi öðlast gildi og eftir það að beiðni samningsaðila, endurskoða í sameiningu þessa grein í sameiginlegu nefndinni. Í mati sínu fjallar sameiginlega nefndin meðal annars um samþykki samræmismatsaðferða og niðurstöður sem allir samningsaðilar standa að með þriðja aðila.

Grein 2.11

Greitt fyrir viðskiptum.

Ákvæði sem miða að því að greiða fyrir viðskiptum eru sett fram í VII. viðauka.

Grein 2.12

Undirnefnd um vöruviðskipti.

1. Undirnefnd sameiginlegu nefndarinnar um vöruviðskipti (hér á eftir nefnd „undirnefndin“) er hér með stofnuð.
2. Umboð undirnefndarinnar kemur fram í VIII. viðauka.

Grein 2.13

Ríkisrekin verslunarfyrirtæki.

Ákvæði XVII. gr. GATT-samningsins frá 1994 og samkomulagsins um túlkun á XVII. gr. GATT-samningsins frá 1994 gilda að því er varðar réttindi og skuldbindingar samningsaðila viðvíkjandi ríkisreknum verslunarfyrirtækjum og eru þau hér með felld inn í samning þennan og eru hluti af honum, að breyttu breytanda.

Grein 2.14

Styrkir og jöfnunarráðstafanir.

1. Farið skal með réttindi og skuldbindingar samningsaðila varðandi styrki og jöfnunarráðstafanir í samræmi við VI. og XVI. gr. GATT-samningsins frá 1994 og samning Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar um styrki og jöfnunarráðstafanir, nema kveðið sé á um annað í 2. mgr.
2. Áður en samningsaðili hefur rannsókn í því skyni að ákvarða hvort og að hve miklu leyti styrkir eru veittir á yfirráðasvæði annars samningsaðila og áhrif þess, eins og kveðið er á um í 11. gr. samnings Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar um styrki og jöfnunarráðstafanir, skal samningsaðili, sem hyggst hefja rannsókn, senda skriflega tilkynningu um það til þess samningsaðila sem vörurnar tilheyra og rannsóknin tekur til og veita þrjátíu daga frest til samráðs til að leita lausnar sem sem er gagnkvæm og viðunandi. Efna skal til samráðs í sameiginlegu nefndinni, fari einhver samningsaðila fram á það, innan 20 daga frá viðtöku tilkynningarinnar.
3. Ákvæði 12. kafla gilda einungis um 2. mgr.

Grein 2.15

Ráðstafanir gegn undirboðum.

1. Réttindi og skuldbindingar í tengslum ráðstafanir gegn undirboðum skulu falla undir gildissvið VI. gr. GATT-samningsins frá 1994 og samnings Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar um beitingu VI. gr. GATT-samningsins frá 1994 (hér á eftir nefndur „samningur Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar um undirboð“), með fyrirvara um eftirfarandi ákvæði.
2. Þegar samningsaðili fær nægilega vel rökstutt erindi skal hann senda hinum samningsaðilanum, sem talinn er bjóða vörur sínar á undirboðskjörum, skriflega tilkynningu áður en rannsókn er hafin

samkvæmt ákvæðum samnings Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar um undirboð og veita 20 daga frest til samráðs til að leita lausnar sem er gagnkvæm og viðunandi. Ef ekki finnst lausn í málinu heldur hvor samningsaðili um sig réttindum sínum og skuldbindingum skv. VI. gr. GATT-samningsins frá 1994 og ákvæðum samnings Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar um undirboð.

3. Ákveði samningsaðili að leggja á toll gegn undirboði skal fjárhæð þess tolls ekki vera hærri en undirboðsfrávikið, en skal vera lægri en það frávik nægi sá tollur til að koma í veg fyrir að innlend framleiðsla viðkomandi samningsaðila verði fyrir tjóni.
4. Ekki má beita ráðstöfunum gegn undirboðum ef niðurstaðan er sú, á grundvelli þeirra upplýsinga sem aflað er með rannsókninni, að það þjóni ekki hagsmunum almennings að beita þess háttar ráðstöfunum.
5. Ráðstöfunum gegn undirboðum, sem beitt er gegn innflutningi samningsaðila, skal undantekningarlaust hætt eigi síðar en fimm árum frá því gripið var til þeirra. Eftir að þeim lýkur er unnt að hefja nýtt rannsóknarferli gegn innflutningi samningsaðila.
6. Fimm dögum eftir að samningur þessi öðlast gildi skal sameiginlega nefndin endurskoða þessa grein til að ákvarða hvort efni hennar sé nauðsynlegt með tilliti til stefnumarkmiða samningsaðilanna.
7. Ákvæði 12. kafla gilda einungis um 2–5. mgr.

Grein 2.16

Víðtækar verndarráðstafanir.

1. Farið skal með réttindi og skuldbindingar samningsaðila, að því er varðar víðtækar verndarráðstafanir, í samræmi við XIX. gr. GATT-samningsins frá 1994 og samning Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar um verndarráðstafanir.
2. Þegar samningsaðili grípur til ráðstafana skv. 1. mgr. skal hann undanskilja innflutning upprunavöru frá einum eða fleiri samningsaðilum ef slíkur innflutningur veldur ekki eða honum fylgir ekki alvarlegt tjón eða líkur eru á því. Samningsaðilinn, sem grípur til slíkrar ráðstöfunar, skal sýna fram á að fyrrnefnt frávik samræmist réttarframkvæmd Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar.
3. Engum samningsaðila er heimilt, að því er sömu vöru varðar, að beita samtímis:
 - a) tvíhliða verndarráðstöfunum og
 - b) ráðstöfunum skv. XIX. gr. GATT-samningsins frá 1994 og samningi Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar um verndarráðstafanir.
4. Ákvæði 12. kafla gilda einungis um 2 og 3. mgr.

Grein 2.17

Tvíhliða verndarráðstafanir.

1. Ef lækkun eða afnám tolla samkvæmt samningi þessum leiðir til þess að vara, upprunninn hjá samningsaðila, er flutt inn á yfirráðasvæði annars samningsaðila í það auknum mæli, annaðhvort sem hrein aukning eða sem hlutfall af innlendri framleiðslu, og við þau skilyrði að teljast megi veigamikil orsök² alvarlegs tjóns eða hættu á því á yfirráðasvæði innflutningssamningsaðilans fyrir innlenda framleiðslu sambærilegra vara eða vara í beinni samkeppni, er innflutningsaðilinum heimilt að grípa til tvíhliða verndarráðstafana í eins litlum mæli og nauðsynlegt er til þess að bæta tjónið eða fyrirbyggja það, með fyrirvara um ákvæði 2.–9. mgr.
2. Því aðeins má grípa til verndarráðstafana að óyggjandi sönnun sé fyrir því að aukinn innflutningur hafi valdið alvarlegu tjóni eða hættu á því samkvæmt rannsókn sem er gerð í samræmi við þá málsmeðferð sem mælt er fyrir um í samningi Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar um verndarráðstafanir.
3. Samningsaðili, sem hyggst grípa til tvíhliða verndarráðstöfunar eða útvíkka hana samkvæmt þessari grein, skal þegar í stað, og í öllu falli áður en gripið er til hennar, tilkynna hinum samningsaðilunum um það. Í tilkynningunni skulu koma fram allar viðeigandi upplýsingar, þar á meðal sönnunargögn um alvarlegan skaða eða hættu á slíku af völdum aukins innflutnings, nákvæm lýsing á þeirri vöru sem um ræðir, upplýsingar um fyrirhugaða ráðstöfun og frá hvaða degi og

2 Veigamikil orsök merkir orsök sem skiptir miklu mál og er ekki minni en aðrar orsakir.

hversu lengi ráðstöfunin gildir og á hve löngum tíma hún verður afnumin í áföngum. Þjóða skal samningsaðila, sem tvíhliða verndarráðstöfun gæti haft áhrif á, bætur í formi raunverulega jafngilds viðskiptafrelsis í tengslum við innflutning frá honum.

4. Ef skilyrðunum, sem sett eru fram í 1. mgr., er fullnægt er innflutningsaðilanum heimilt að gera ráðstafanir sem felast í því:
 - a) að fresta frekari lækkun á hvaða tolli sem er á þá vöru sem um ræðir, þ.e. tolli sem kveðið er á um í samningi þessum eða
 - b) að hækka toll á vöruna og skal miða við þann toll sem lægri er:
 - i. toll sem er lagður á í bestukjarameðferð og er í álagður á þeim tíma þegar aðgerðin á sér stað eða
 - ii. toll sem er lagður á í bestukjarameðferð og er álagður daginn fyrir gildistöku samnings þessa.
5. Tvíhliða verndarráðstöfunum skal aðeins beitt meðan umbreytingartímabil stendur yfir sem skal vera fimm ár frá gildistöku degi samnings þessa. Ef tímabil aukins frelsis varir lengur en fimm ár miðast umbreytingartímabilið við það tímabil þegar tollur er felldur niður af vörum samkvæmt skuldbindingaskrá samningsaðila viðvíkjandi tollum í IV., V. og IX. til XIV. viðauka, að viðbættum tveimur árum. Tvíhliða verndarráðstafanir skulu ekki gilda lengur en tvö ár. Við mjög óvenjulegar aðstæður er heimilt að gera ráðstafanir lengst til fjögurra ára. Engum tvíhliða verndarráðstöfunum skal beitt vegna innflutnings vöru sem hefur áður fallið undir ráðstafanir af því tagi.
6. Sameiginlega nefndin skal, innan 30 daga frá dagsetningu tilkynningar, kanna þær upplýsingar sem eru veittar skv. 3. mgr. í þeim tilgangi að greiða fyrir lausn málsins sem er gagnkvæm og viðunandi. Ef engin lausn finnst er innflutningsaðilanum heimilt að samþykkja tvíhliða verndarráðstöfun skv. 4. mgr. til að ráða bót á vandanum er samningsaðilanum, sem ræður yfir þeirri framleiðsluvöru sem ráðstöfunin beinist gegn, er heimilt að grípa til jöfnunaraðgerða ef ekki næst gagnkvæmt samkomulag um jöfnunargreiðslur. Tilkynna skal hinum samningsaðilunum þegar í stað um þess háttar tvíhliða verndarráðstöfun og jöfnunaraðgerð. Val á tvíhliða verndarráðstöfun og jöfnunaraðgerð skal miðast við að raska sem minnst framkvæmd samnings þessa. Samningsaðilinn, sem grípur til jöfnunaraðgerðar, skal gera það í eins stuttan tíma og mögulegt er til að ná fram raunverulega jafngildum áhrifum á viðskipti og einungis meðan tvíhliða verndarráðstöfuninni skv. 4. mgr. er beitt.
7. Þegar tvíhliða verndarráðstöfun lýkur skal leggja á þann toll sem í reynd hefði verið lagður á ef ráðstöfunin hefði ekki verið gerð.
8. Ef aðstæður eru tvísýnar og tafir myndu valda skaða, sem erfitt yrði að bæta, er samningsaðila heimilt að grípa til tvíhliða verndarráðstafana til bráðabirgða samkvæmt bráðabirgðaniðurstöðu þess efnis að óyggjandi sönnun sé fyrir því að aukinn innflutningur sé veigamikil orsök alvarlegs tjóns, eða hættu á því, fyrir innlenda framleiðslu. Samningsaðili, sem hyggst grípa til slíkra ráðstafana, skal þegar í stað tilkynna hinum samningsaðilunum um það. Hefja skal viðeigandi málsmeðferð, sem getið er í 2.–6. mgr., m.a. vegna jöfnunaraðgerða, innan 30 daga frá dagsetningu tilkynningarinnar. Allar jöfnunargreiðslur og jöfnunaraðgerðir, sem gagnkvæmt samkomulag er um, skulu miðast við samanlagðan gildistíma hinnar tvíhliða bráðabirgðaverndarráðstöfunar og sjálfrar tvíhliða verndarráðstöfunarinnar.
9. Öllum tvíhliða verndarráðstöfunum til bráðabirgða skal hætt í síðasta lagi innan 200 daga. Gildistími allra slíkra tvíhliða verndarráðstafana til bráðabirgða skal talinn hluti tímalengdar þeirrar tvíhliða verndarráðstöfunar sem sett er fram í 4. og 5. mgr. og framlengingar hennar. Endurgreiða skal tollahækkanir þegar í stað ef rannsóknin, sem er lýst í 2. mgr., leiðir ekki í ljós að skilyrðum 1. mgr. hafi verið fullnægt.
10. Að því er varðar þessa grein gilda þær skilgreiningar sem settar eru fram í gr. 4.1 í samningi Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar um verndarráðstafanir.

Grein 2.18

Almennar undanþágur.

Að því er varðar réttindi og skuldbindingar samningsaðila viðvíkjandi almennum undanþágum gilda ákvæði XX. gr. GATT-samningsins frá 1994 og eru þau hér með felld inn í samning þennan og eru hluti af honum, að breyttu breytanda.

Grein 2.19

Undanþágur af öryggisástæðum.

Að því er varðar réttindi og skuldbindingar samningsaðila viðvíkjandi undanþágum af öryggisástæðum gilda ákvæði XXI. gr. GATT-samningsins frá 1994 og eru þau hér með felld inn í samning þennan og eru hluti af honum, að breyttu breytanda.

Grein 2.20

Greiðslujöfnuður.

1. Samningsaðilar skulu reyna að forðast að grípa til takmarkandi ráðstafana vegna greiðslujafnaðar.
2. Eigi samningsaðili í alvarlegum erfiðleikum með greiðslujöfnuð eða yfirvofandi hættu er á því er honum heimilt að samþykkja takmarkandi ráðstafanir í viðskiptum, samkvæmt þeim skilmálum sem settir eru í GATT-samningnum frá 1994 og samkomulagi Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar um greiðslujöfnunarákvæði, sem skulu vara í takmarkaðan tíma og vera án mismununar og ekki hafa víðtækari áhrif en þörf krefur til að laga greiðslujöfnuðinn.
3. Samningsaðili, sem innleiðir ráðstöfun samkvæmt þessari grein, skal þegar í stað tilkynna hinum samningsaðilunum um það.

3. KAFLI

Viðskipti með landbúnaðarafurðir

Grein 3.1

Gildissvið.

Þessi kafli gildir um viðskipti milli samningsaðila sem varða aðrar vörur en þær sem fjallað er um í III. viðauka.

Grein 3.2

Tollaívilnanir.

1. Kostaríka skal veita tollaívilnanir fyrir landbúnaðarafurðir, sem eru upprunnar á Íslandi, eins og tilgreint er í 1. lið IX. viðauka við samning þennan. Ísland skal veita tollaívilnanir fyrir landbúnaðarafurðir, sem eru upprunnar í Kostaríka, eins og tilgreint er í 2. lið IX. viðauka við samning þennan.
2. Kostaríka skal veita tollaívilnanir fyrir landbúnaðarafurðir, sem eru upprunnar í Noregi, eins og tilgreint er í 1. lið X. viðauka við samning þennan. Noregur skal veita tollaívilnanir fyrir landbúnaðarafurðir, sem eru upprunnar í Kostaríka, eins og tilgreint er í 2. lið X. viðauka við samning þennan.
3. Kostaríka skal veita tollaívilnanir fyrir landbúnaðarafurðir, sem eru upprunnar í Liechtenstein og Sviss, eins og tilgreint er í 1. lið XI. viðauka við samning þennan. Liechtenstein og Sviss skulu veita tollaívilnanir fyrir landbúnaðarafurðir, sem eru upprunnar í Kostaríka, eins og tilgreint er í 2. lið XI. viðauka við samning þennan.
4. Panama skal veita tollaívilnanir fyrir landbúnaðarafurðir, sem eru upprunnar á Íslandi, eins og tilgreint er í 1. lið XII. viðauka við samning þennan. Ísland skal veita tollaívilnanir fyrir landbúnaðarafurðir, sem eru upprunnar í Panama, eins og tilgreint er í 2. lið XII. viðauka við samning þennan.
5. Panama skal veita tollaívilnanir fyrir landbúnaðarafurðir, sem eru upprunnar í Noregi, eins og tilgreint er í 1. lið XIII. viðauka við samning þennan. Noregur skal veita tollaívilnanir fyrir landbúnaðarafurðir, sem eru upprunnar í Panama, eins og tilgreint er í 2. lið XIII. viðauka við samning þennan.

6. Panama skal veita tollaívilnanir fyrir landbúnaðarafurðir, sem eru upprunnar í Liechtenstein og Sviss, eins og tilgreint er í 1. lið XIV. viðauka við samning þennan. Liechtenstein og Sviss skulu veita tollaívilnanir fyrir landbúnaðarafurðir, sem eru upprunnar í Panama, eins og tilgreint er í 2. lið XIV. viðauka við samning þennan.

Grein 3.3

Útflutningsstyrkir til landbúnaðar.

1. Samningssamningsaðilar skulu ekki veita útflutningsstyrki, eins og skilgreint er í 9. gr. samnings Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar um landbúnað, í viðskiptum með upprunavörur sem njóta tollaívilnunar, sem veitir fríðindi, í samræmi við samning þennan.
2. Samþykki samningsaðili, viðhaldi, veiti eða taki aftur upp útflutningsstyrki vegna afurðar, sem nýtur tollaívilnunar skv. gr. 3.2, er hinum samningsaðilanum heimilt að hækka toll á þess háttar innflutning upp að þeim tolli sem lagður er á í bestukjarameðferð. Sá samningsaðili sem hækkar tollinn skal tilkynna hinum samningsaðilanum um það innan 30 daga.

Grein 3.4

Lágmarksútflutningsverð.

Samningur þessi kemur ekki í veg fyrir að Kostaríka setji lágmarksútflutningsverð á banana í samræmi við landslög.

Grein 3.5

Önnur ákvæði.

Að því er varðar viðskipti með landbúnaðarafurðir, sem fjallað er um í þessum kafla, gilda eftirfarandi ákvæði 2. kafla, að breyttu breytanda: Ákvæði greinar 2.2 um upprunareglur og aðferðir í samvinnu á sviði stjórnsýslu, greinar 2.4 um útflutningsgjöld, 2.5 um tollverðsákvörðun, 2.6 um magn-takmarkanir, 2.7 um gjöld og formsatriði, 2.8 um innlenda skatta og reglur, 2.9 um ráðstafanir á sviði hollustuhátta og heilbrigðis dýra og plantna, 2.10 um tæknilegar reglur, 2.11 sem ber yfirskriftina, Greitt fyrir viðskiptum, 2.13 um ríkisrekin verslunarfyrtæki, 2.15 um ráðstafanir gegn undirboðum, 2.16 um viðtækar verndarráðstafanir, 2.17 um tvíhliða verndarráðstafanir, 2.18 um almennar undanþágur, 2.19 um undanþágur af öryggisástæðum og greinar 2.20 um greiðslujöfnuð.

Grein 3.6

Viðræður.

Samningsaðilar skulu kanna þá erfiðleika sem upp kunna að koma í viðskiptum þeirra með landbúnaðarafurðir og freista þess að leita viðunandi lausna með viðræðum og samráði.

Grein 3.7

Aukið frelsi í viðskiptum.

Samningsaðilar skuldbinda sig til þess að vinna áfram að því að auka frelsi í viðskiptum sínum með landbúnaðarafurðir, að teknu tilliti til fyrirkomulags að því er varðar unnar landbúnaðarafurðir, mynsturs í viðskiptum með landbúnaðarafurðir milli samningsaðila, þess hve þess háttar afurðir eru viðkvæmar, þróunar í landbúnaðarstefnu hvers samningsaðila fyrir sig og framvindu á tví- og marghliða vettvangi. Með það fyrir augum að ná þessu markmiði geta samningsaðilar haft samráð í tengslum við fundi sameiginlegu nefndarinnar.

4. KAFLI

Þjónustuviðskipti.

Grein 4.1

Umfang og gildissvið.³

1. Þessi kafli á við um þær ráðstafanir samningsaðila sem hafa áhrif á þjónustuviðskipti sem ríkisstjórnir, svæðisbundin eða staðbundin stjórnvöld eða yfírvöld gera og einnig óopinberar stofnanir

³ Því aðeins er unnt að skírskota til málsmeðferðar til lausnar deilum, sem rísa út af samningi þessum, að hlutaðeigandi samningsaðili hafi undirgengist skuldbindingar eða sérstakar skyldur.

sem fara með vald í umboði ríkisstjórnar, svæðisbundinna eða staðbundinna stjórnvalda eða yfirvalda.

2. Að því er varðar skyldur samningsaðila vegna flutningaþjónustu í lofti gilda 2., 3. og 6. mgr. viðaukans um flutningaþjónustu í lofti í GATS-samningnum og eru þau hér með felld inn í þennan kafla og eru hluti af honum.
3. Ekkert í þessum kafla skal túlkað á þann hátt að lagðar séu á einhverjar skuldbindingar að því er varðar opinber innkaup sem falla undir 7. kafla.

Grein 4.2

Innfelling ákvæða GATS-samningsins.

Þegar kveðið er á um það í þessum kafla að ákvæði GATS-samningsins skuli felld inn í þennan kafla og vera hluti af honum skal merking hugtaka í ákvæðum GATS-samningsins vera sú sem hér segir:

- a) „Aðili“ merkir samningsaðili,
- b) „skrá“ merkir skrá sem um getur í gr. 4.18 og er að finna í XV. viðauka og
- c) „sérstök skylda“ merkir sérstaka skyldu í skrá sem um getur í gr. 4.18.

Grein 4.3

Skilgreiningar.

Í þessum kafla er merking eftirfarandi hugtaka sem hér segir:

- a) Eftirfarandi skilgreiningar í I. gr. GATS-samningsins eru hér með felldar inn í þennan kafla og eru hluti af honum:
 - i. „þjónustuviðskipti“,
 - ii. „þjónusta“ og
 - iii. „þjónusta sem stjórnvöld veita“,
- b) „þjónustuveitandi“: hver sá aðili sem veitir eða óskar eftir að veita þjónustu.⁴
- c) „einstaklingur annars samningsaðila“ merkir einstakling, sem heyrir undir lögsögu þess annars samningsaðilans sem um ræðir, er:
 - i. ríkisborgari fyrrnefnds annars samningsaðila sem hefur aðsetur á yfirráðasvæði einhvers annars aðila að Alþjóðaviðskiptastofnuninni eða
 - ii. einstaklingur, sem hefur fasta búsetu hjá fyrrnefndum öðrum samningsaðila á yfirráðasvæði einhvers samningsaðila, ef þessi annar samningsaðili veitir raunverulega einstaklingum með fasta búsetu sömu meðferð og eigin ríkisborgurum að því er varðar ráðstafanir sem hafa áhrif á þjónustuviðskipti. Að því er varðar framboð á þjónustu með nærveru einstaklinga (Mode 4) tekur þessi skilgreining til einstaklings með fasta búsetu hjá fyrrnefndum öðrum samningsaðila sem hefur aðsetur á yfirráðasvæði einhvers samningsaðila eða á yfirráðasvæði einhvers aðila að Alþjóðaviðskiptastofnuninni,
- d) „lögaðili annars samningsaðila“ merkir lögaðila sem er annaðhvort:
 - i. lögformlega stofnaður eða á annan hátt skipulagður samkvæmt lögum fyrrnefnds annars samningsaðila og annast umtalsverða viðskiptaþjónustu á yfirráðasvæði þess háttar samningsaðila eða
 - ii. ef um ræðir þjónustu sem er veitt með viðskiptanærveru í eigu eða undir yfirráðum:
 - aa) einstaklinga sem tilheyra fyrrnefndum öðrum samningsaðila og eru tilgreindir í undirlið i í c-lið, að frátöldum undirlið ii í c-lið eða
 - bb) lögaðila sem tilheyra fyrrnefndum öðrum samningsaðila og eru tilgreindir í undirlið i í d-lið,
- e) eftirfarandi skilgreiningar í XXVIII. gr. GATS-samningsins eru hér með felldar inn í þennan kafla og eru hluti af honum:

4 Ef lögaðili veitir ekki þjónustuna beint heldur á grundvelli annars konar viðskiptanærveru, eins og útibúi eða umboðsskrifstofu, skal þjónustuveitandinn (þ.e. lögaðilinn) þó fá sömu meðferð vegna þessarar viðskiptanærveru og þjónustuveitendur fá samkvæmt þessum kafla. Slík meðferð skal ná til þeirrar viðskiptanærveru þar sem þjónustan er veitt, eða leitast er við að veita hana, og þarf ekki að taka til annarrar starfsemi þjónustuveitandans utan yfirráðasvæðisins þar sem þjónustan er veitt, eða sóst eftir að veita hana.

- i. „ráðstöfun“,
- ii. „veiting þjónustu“,
- iii. „ráðstafanir samningsaðila sem hafa áhrif á þjónustuviðskipti“,
- iv. „viðskiptanærvera“,
- v. „svið“ þjónustu,
- vi. „þjónusta annars samningsaðila“,
- vii. „þjónustuaðili með einkasölustöðu“,
- viii. „þjónustuneytandi“,
- ix. „aðili“,
- x. „lögaðili“,
- xi. „í eigu“, „undir yfirráðum“ og „tengd“ og
- xii. „beinir skattar“.

Grein 4.4

Bestukjaramedferð.

1. Samningsaðili skal, með fyrirvara um ráðstafanir sem eru gerðar í samræmi við VII. gr. GATS-samningsins, nema að því leyti sem kveðið er á um í skrá hans um undanþágur vegna bestukjaramedferðar, sem er að finna í XVI. viðauka, og að því er varðar hvers kyns ráðstafanir, sem fjallað er um í þessum kafla, þegar í stað og án skilyrða, veita vegna þjónustu og þjónustuveitendum annars samningsaðila eigi lakari meðferð en hann veitir vegna sambærilegrar þjónustu eða þjónustuveitendum aðila sem ekki á aðild að samningi þessum.
2. Meðferð, sem er veitt samkvæmt öðrum samningum, sem einn samningsaðila hefur gert eða gerir síðar og tilkynnt er um skv. V. gr. eða V. gr. a í GATS-samningnum, fellur ekki undir 1. mgr.
3. Ef samningsaðili gengur til samninga af þeirri gerð sem tilkynnt er um skv. V. gr. eða V. gr. a í GATS-samningnum skal hann, að beiðni annars samningsaðila, veita þeim samningsaðila nægilegt tækifæri til að semja um þann ávinning sem í þeim felst.
4. Að því er varðar réttindi og skuldbindingar samningsaðila viðvíkjandi hagstæðari skilmálum, sem veittir eru aðliggjandi löndum, skulu ákvæði 3. mgr. II. gr. GATS-samningsins gilda og eru þau hér með felld inn í þennan kafla og eru hluti af honum.

Grein 4.5

Markaðsaðgangur.

Að því er varðar skyldur samningsaðila viðvíkjandi markaðsaðgangi gilda ákvæði XVI. gr. GATS-samningsins og eru þau hér með felld inn í þennan kafla og eru hluti af honum.

Grein 4.6

Innlend meðferð.

Að því er varðar skyldur samningsaðila viðvíkjandi landsbundinni meðferð gilda ákvæði XVII. gr. GATS-samningsins og eru þau hér með felld inn í þennan kafla og eru hluti af honum.

Grein 4.7

Viðbótarskuldbindingar.

Að því er varðar viðbótarskyldur samningsaðila gilda ákvæði XVIII. gr. GATS-samningsins og eru þau hér með felld inn í þennan kafla og eru hluti af honum.

Grein 4.8

Innlendar reglur.

1. Hver samningsaðili skal sjá til þess að ráðstöfunum, sem hafa almennt gildi og hafa áhrif á þjónustuviðskipti, sé beitt á sanngjarnan, hlutlægan og óhlutdrægan hátt.
2. Hver samningsaðili skal, að beiðni þjónustuveitanda sem málið varðar, hafa eða koma á fót, eins fljótt og unnt er, dómstólum, gerðardómum, stjórnsýsludómstólum eða sérstakri málsmeðferð þar sem stjórnsýsluákvæðanir, sem hafa áhrif á þjónustuviðskipti, verða tafarlaust endurskoðaðar að beiðni þjónustuveitanda sem málið varðar og gripið til viðeigandi úrræða ef slíkt telst réttmætt.

Ef slík málsmeðferð er ekki óháð stofnuninni, sem tekur viðkomandi stjórnsýsluákvörðun, skal samningsaðilinn sjá til þess að málsmeðferðin feli í raun í sér hlutlæga og óhlutdræga endurskoðun.⁵

3. Ef krafist er leyfis samningsaðila fyrir veitingu þjónustu skulu lögbær stjórnvöld þess samningsaðila tilkynna umsækjanda, innan hæfilegs tíma frá því umsókn, sem telst uppfylla landslög og reglur samningsaðilans, hefur verið lögð fram, hvaða ákvörðun hefur verið tekin um umsóknina. Lögbær stjórnvöld fyrrnefnds samningsaðila skulu, að beiðni umsækjandans, veita upplýsingar um stöðu umsóknarinnar án ástæðulausrar tafar.
4. Hver samningsaðili skal sjá til þess að ráðstafanir, sem tengjast kröfum og málsmeðferð um réttindi og hæfi, tæknistöðlum og kröfum og málsmeðferð vegna leyfisveitinga, séu byggðar á hlutlægum og gagnsæjum viðmiðunum, s.s. hæfi og getu til þess að veita þá þjónustu sem um ræðir.
5. Sameiginlega nefndin skal, með það í huga að tryggja að ráðstafanir, sem tengjast kröfum og málsmeðferð um réttindi og hæfi, tæknistöðlum og kröfum og málsmeðferð vegna leyfisveitinga, myndi ekki ónauðsynlegar hindranir fyrir veitingu þjónustu, taka ákvörðun sem miðar að því fella inn í samning þennan hvers kyns agareglur sem verða til innan Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar í samræmi við 4. mgr. VI. gr. GATS-samningsins. Samningsaðilar geta einnig, sameiginlega eða tvíhliða, ákveðið að þróa fleiri agareglur.
6. a) Á sviðum þar sem samningsaðili hefur tekist á hendur sérstakar skyldur, meðan þess er beðið að gildi taki ákvörðun um upptöku agareglna Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar að því er varðar þessi svið skv. 5. mgr. og, ef samningsaðilar semja um það, agareglur sem þróaðar eru sameiginlega eða tvíhliða samkvæmt samningi þessum skv. 5. mgr., skal samningsaðili ekki beita gæðakröfum og málsmeðferð sem nema úr gildi eða veikja fyrrnefndar sérstakar skyldur þannig að það:
 - i. verði íþyngjandi umfram það sem nauðsynlegt er til að tryggja gæði þjónustunnar eða
 - ii. takmarki ekki í sjálfu sér veitingu þjónustunnar þegar um ræðir málsmeðferð við leyfisveitingu.
- b) Þegar ákvarðað er hvort samningsaðili uppfylli skuldbindingar sínar skv. undirlið a, skal taka tillit til þeirra alþjóðlegu staðla viðkomandi alþjóðastofnunar⁶ sem sá samningsaðili beitir.
7. Á sviðum þar sem samþykktar hafa verið sérstakar skyldur viðvíkjandi sérfræðiþjónustu skal hver samningsaðili kveða á um fullnægjandi málsmeðferð til að sannprófa hæfi fagmanna annarra samningsaðila.

Grein 4.9

Viðurkenning.

1. Í því skyni að uppfylla viðeigandi staðla sína eða viðmiðanir um viðurkenningu, leyfisveitingu eða vottun þjónustuveitenda getur sérhver samningsaðili viðurkennt menntun eða reynslu sem hefur verið aflað, uppfylltar kröfur eða leyfi eða vottun sem sem veitt hefur verið hjá viðkomandi öðrum samningsaðila. Þess háttar viðurkenning getur byggst á samningi eða samkomulagi við fyrrnefndan samningsaðila eða verið öðruvísi veitt á sjálfstæðan hátt.
2. Ef samningsaðili viðurkennir, með samningi eða samkomulagi, menntun eða reynslu sem hefur verið aflað, uppfylltar kröfur eða leyfi eða vottun sem veitt hefur verið á yfirráðasvæði aðila sem ekki á aðild að samningi þessum, skal sá samningsaðili gefa öðrum samningsaðila næg tækifæri til að semja um aðild sína að slíkum samningi eða samkomulagi, hvort sem hann eða það er í gildi eða öðlast gildi síðar, eða til að ganga frá sambærilegum samningi eða samkomulagi. Ef samningsaðili veitir viðurkenningu á sjálfstæðan hátt skal hann gefa öðrum samningsaðila næg tækifæri til að sýna fram á að viðurkenna beri einnig menntun eða reynslu sem hefur verið aflað, uppfylltar kröfur eða leyfi eða vottun sem veitt hefur verið á yfirráðasvæði fyrrnefnds annars samningsaðila.

⁵ Ekki skal túlka ákvæði þessarar málsgreinar á þann veg að gerð sé krafa um að samningsaðili stofni til þess háttar dómstóla eða málsmeðferðar ef það fer í bága við stjórnskipulag eða eðli réttarkerfis hans.

⁶ Hugtakið „viðkomandi alþjóðastofnun“ vísar til alþjóðastofnana sem viðkomandi stofnunum hjá a.m.k. öllum samningsaðilum er frjálst að eiga aðild að.

3. Allir þess háttar samningar eða samkomulag eða sjálfstæð viðurkenning skal vera í samræmi við viðeigandi ákvæði samningsins um Alþjóðaviðskiptastofnunina, einkum 3. mgr. VII. gr. GATS-samningsins.

Grein 4.10

För einstaklinga.

Veiting þjónustu.

1. Þessi grein gildir um ráðstafanir sem hafa áhrif á einstaklinga sem eru þjónustuveitendur hjá samningsaðila og á einstaklinga hjá samningsaðila sem þjónustuveitandi hjá samningsaðila ræður til að veita þjónustu.
2. Þessi kafli gildir hvorki um ráðstafanir sem hafa áhrif á einstaklinga sem leita eftir aðgangi að vinnumarkaði hjá samningsaðila né ráðstafanir vegna þjóðernis, ríkisborgararéttar, búsetu eða fastrar atvinnu.
3. Einstaklingum, sem falla undir sérstaka skyldu, er heimilt að veita þjónustu í samræmi við skilmála þeirrar skyldu.
4. Ákvæði þessa kafli skulu ekki koma í veg fyrir að samningsaðili geti beitt ráðstöfunum til að hafa stjórn á för einstaklinga inn á yfirráðasvæði sitt eða tímabundinni dvöl þeirra þar, þ.m.t. nauðsynlegar ráðstafanir til að vernda landamæri sín og tryggja skipulega för einstaklinga yfir þau, að því tilskildu að slíkum ráðstöfunum sé ekki beitt þannig að geri að engu eða skerði þann ávinning sem safnast upp fyrir samningsaðila samkvæmt skilmálum sérstakrar skyldu.⁷

Grein 4.11

Gagnsæi.

Að því er varðar réttindi og skuldbindingar samningsaðila viðvíkjandi gagnsæi gilda ákvæði 1. og 2. mgr. III. gr. og III. gr. a í GATS-samningnum og eru þau hér með felld inn í þennan kafla og eru hluti af honum.

Grein 4.12

Einkasöluaðstaða og þjónustuveitendur

með einkarétt.

1. Hver samningsaðili skal sjá til þess að þjónustuveitandi, sem hefur einkasöluaðstöðu til að veita þjónustu á yfirráðasvæði hans, starfi ekki, þegar hann veitir þjónustu sem einkasöluaðstaða gildir um, í ósamræmi við skuldbindingar þess samningsaðila skv. gr. 4.4 og sérstökum skyldum.
2. Ef þjónustuveitandi hjá samningsaðila, sem hefur einkasöluaðstöðu, keppir, annaðhvort beint eða í gegnum eignatengd fyrirtæki, um að veita þjónustu utan þess sviðs sem hann hefur einkasöluaðstöðu á og þjónustan fellur undir sérstakar skyldur þess samningsaðila skal samningsaðilinn sjá til þess að slíkur þjónustuveitandi misnoti ekki einkasöluaðstöðu sína til þess að athafna sig á yfirráðasvæði samningsaðilans með þeim hætti að brjóti í bága við þær skyldur.
3. Ákvæði þessarar greinar gilda einnig um þjónustuveitendur með einkarétt, ef samningsaðili, að formi til eða í reynd:
 - a) heimilar eða setur á fót lítinn hóp þjónustuveitenda og
 - b) kemur raunverulega í veg fyrir samkeppni milli þessara þjónustuveitenda á yfirráðasvæði sínu.

Grein 4.13

Viðskiptahættir.

1. Samningsaðilar viðurkenna að tilteknir viðskiptahættir þjónustuveitenda, aðrir en þeir sem falla undir gr. 4.12, geta hindrað samkeppni og þannig takmarkað þjónustuviðskipti.
2. Hver samningsaðili skal, að beiðni einhvers annars samningsaðila, hefja samráð með það fyrir augum að koma í veg fyrir þá viðskiptahætti sem um getur í 1. mgr. Samningsaðilinn, sem beiðninni er beint til, skal taka slíka beiðni til gagn Gerrar og vinsamlegrar athugunar og hefja

⁷ Þótt vegabréfsáritunar sé krafist fyrir einstaklinga skal ekki litið svo á að verið sé að gera að engu eða skerða ávinning samkvæmt sérstakri skyldu.

samstarf með því að veita opinberar upplýsingar sem eru ekki bundnar trúnaði og varða það málefni sem um ræðir. Sá samningsaðili sem beiðninni er beint til skal einnig veita þeim samningsaðila sem leitar eftir samráði aðrar upplýsingar, sem honum standa til boða, með fyrirvara um landslög sín og um fullnægjandi samkomulag um tryggingu þess að trúnaðar verði gætt um upplýsingarnar af hálfu þess samningsaðila sem leitar eftir samráði.

Grein 4.14

Greiðslur og yfirlærslur.

1. Að frátöldum þeim tilvikum sem tilgreind eru í gr. 4.15 skal samningsaðili ekki setja takmarkanir á yfirlærslur og greiðslur milli ríkja í yfirstandandi viðskiptum við annan samningsaðila.
2. Ekkert í þessum kafla hefur áhrif á réttindi og skuldbindingar samningsaðilanna samkvæmt samkomulaginu um samþykktir Alþjóðagjaldeyrissjóðsins, þ.m.t. ráðstafanir í gjaldeyrismálum sem eru í samræmi við samkomulagið um samþykktir Alþjóðagjaldeyrissjóðsins, að því tilskildu að samningsaðili setji engar takmarkanir á fjármagnsviðskipti, sem ekki samrýmast sérstökum skyldum hans, nema skv. gr. 4.15 eða að beiðni Alþjóðagjaldeyrissjóðsins.

Grein 4.15

Takmarkanir til að tryggja greiðslujöfnuð.

1. Samningsaðilar skulu reyna að komast hjá því að gera takmarkandi ráðstafanir til að tryggja greiðslujöfnuð.
2. Hvers kyns takmarkanir til að vernda greiðslujöfnuð, sem samningsaðili samþykkir eða viðheldur samkvæmt og í samræmi við XII. gr. GATS-samningsins, falla undir þennan kafla.
3. Samningsaðili, sem grípur til eða viðheldur takmörkunum, skal þegar í stað tilkynna sameiginlegu nefndinni um það.

Grein 4.16

Almennar undanþágur.

Að því er varðar réttindi og skuldbindingar samningsaðila viðvíkjandi almennum undanþágum gilda ákvæði XIV. gr. GATS-samningsins og eru þau hér með felld inn í þennan kafla og eru hluti af honum.

Grein 4.17

Undanþágur af öryggisástandum.

Að því er varðar réttindi og skuldbindingar samningsaðila viðvíkjandi undanþágum af öryggisástandum gilda ákvæði 1. mgr. XIV. gr. a í GATS-samningnum og eru þau hér með felld inn í þennan kafla og eru hluti af honum.

Grein 4.18

Skrár um sérstakar skuldbindingar.

1. Sérhver samningsaðili skal færa í skrá þær sérstöku skyldur sem hann tekur á sig samkvæmt greinum 4.5, 4.6 og 4.7. Að því er varðar svið þar sem gengist hefur verið undir þess háttar skyldur skal í hverri skrá fyrir sig tilgreina:
 - a) skilmála, takmarkanir og skilyrði fyrir markaðsaðgangi,
 - b) skilyrði og forsendur fyrir innlendri meðferð,
 - c) loforð um viðbótarskyldur sem um getur í gr. 4.7 og
 - d) tímamörk á framkvæmd slíkra skyldna og gildistökudagur slíkra skyldna ef við á.
2. Farið skal með ráðstafanir, sem eru ósamrýmanlegar bæði gr. 4.5 og 4.6 á þann hátt sem kveðið er á um í 2. mgr. XX. gr. GATS-samningsins.
3. Skrár um sérstakar skuldbindingar samningsaðilanna eru settar fram í XV. viðauka.

Grein 4.19

Breytingar á skrá.

Samningsaðilar skulu, að fenginni skriflegri beiðni samningsaðila, hafa með sér samráð til að fjalla um breytingar á eða afturköllun sérstakra skyldna í skrá þess samningsaðila um sérstakar skyldur. Samráðið skal fara fram innan þriggja mánaða frá því að samningsaðili leggur fram beiðni sína. Með slíku samráði skulu samningsaðilar leitast við að haga almennu stigi skyldna á þann veg að þær séu hagstæðar hverjum og einum þeirra og ekki óhagstæðari fyrir viðskipti en þær sem þegar var kveðið á um í skránni um sérstakar skyldur áður en samráðið hófst. Breytingar á skrám eru með fyrirvara um þá málsmæðferð sem fjallað er um í greinum 11.1 og 13.3.

Grein 4.20

Endurskoðun.

Skrár um sérstakar skuldbindingar og skrár um undanþágur vegna bestukjaramæðferðar samningsaðila skulu endurskoðaðar reglulega innan sameiginlegru nefndarinnar í því skyni að auka frelsi í viðskiptum enn frekar, einkum með tilliti til sjálfstæðra ráðstafana til að auka frelsi og til yfirstandandi starfs á vegum Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar.

Grein 4.21

Viðaukar.

Eftirfarandi viðaukar eru óaðskiljanlegur hluti þessa kafla:

- a) XV. viðauki (Skrár um sérstakar skuldbindingar),
- b) XVI. viðauki (Listar yfir undanþágur vegna bestukjarasamninga) og
- c) XVII. viðauki (Fjármálaþjónusta).

5. KAFLI

Fjárfestingar.

Grein 5.1

Umfang og gildissvið.

1. Þessi kafli gildir um viðskiptanærveru á öllum sviðum, að undanteknum þeim þjónustusviðum sem fram koma í gr. 4.1 í samningi þessum.⁸
2. Þessi kafli hefur ekki áhrif á túlkun eða beitingu annarra milliríkjasamninga sem varða fjárfestingar eða skattlagningu sem eitt eða fleiri EFTA-ríki og eitt eða fleiri Mið-Ameríkuríki eru aðilar að.^{9 10}
3. Þessi kafli gildir, með fyrirvara um 1. mgr., um ráðstafanir sem gerðar eru:
 - a) af hálfu ríkisstjórna, svæðisbundinna eða staðbundinna stjórnvalda og yfirvalda, sem og
 - b) af hálfu óopinberra stofnana þegar þær starfa í umboði hins opinbera sem ríkisstjórn eða svæðis- og staðbundin stjórnvöld eða yfirvöld samningsaðila veita þeim.

Grein 5.2

Skilgreiningar.

Í þessum kafla er merking eftirfarandi hugtaka sem hér segir:

- a) „lögaðili“: lögaðili sem á viðeigandi hátt er stofnaður eða skipulagður með öðrum hætti samkvæmt gildandi lögum, í hagnaðarskyni eða í öðrum tilgangi, hvort sem hann er í einkaeign eða í eigu hins opinbera, þ.m.t. hlutafélög, sjóðir, sameignarfélög, fyrirtæki um samrekstur, einkafyrirtæki eða samtök,

⁸ Litið er svo á að þjónusta, sem er sérstaklega undanþegin gildissviði 4. kafla, sé ekki innan gildissviðs þessa kafla.

⁹ Litið er svo á að hvers kyns tilhögun á lausn deilumála í samningi um fjárfestingarvernd, sem einn eða fleiri samningsaðilar að samningi þessum eru aðilar að, eigi ekki við um meint brot samkvæmt þessum kafla.

¹⁰ Ágreining, sem samningsaðili gerir vegna sama máls og rís samkvæmt þessum kafla og hvers kyns fjárfestingarsamningi, sem eitt eða fleiri Mið-Ameríkuríki og eitt eða fleiri EFTA-ríki eru aðilar að, má jafna á öðrum hvorum vettvanginum að vali umkvörtunaraðila. Sá vettvangur sem valinn er skal notaður eingöngu.

- b) „lögaðili samningsaðila“: lögaðili sem er stofnaður eða skipulagður samkvæmt lögum EFTA-ríkis eða Mið-Ameríkuríkis og stundar umtalsverð viðskipti í viðkomandi EFTA-ríki eða í viðkomandi Mið-Ameríkuríkí,
- c) „einstaklingur“: einstaklingur sem er ríkisborgari eins af EFTA-ríkjunum eða eins af Mið-Ameríkuríkjunum í samræmi við löggjöf þeirra hvers um sig,
- d) „viðskiptanærvera“: hvers konar viðskiptastarfsemi, meðal annars með:
 - i. stofnun, kaupum á eða áframhaldandi rekstri lögaðila eða
 - ii. myndun eða áframhaldandi rekstri útibús eða umboðsskrifstofu, innan yfirráðasvæðis annars samningsaðila í því skyni að stunda atvinnustarfsemi.

Grein 5.3

Innlend meðferð.

Að því er varðar viðskiptanærveru skv. gr. 5.4 og með þeim fyrirvörum sem settir eru fram í XVIII. viðauka skal sú meðferð sem hver samningsaðili veitir lögaðilum og einstaklingum annars samningsaðila og viðskiptanærveru þeirra ekki vera óhagstæðari en hann veitir, í sambærilegum tilvikum, eigin lögaðilum, einstaklingum og viðskiptanærveru þeirra.

Grein 5.4

Fyrirvarar.

1. Ákvæði greinar 5.3 gilda ekki um:
 - a) fyrirvara sem samningsaðili telur upp í XVIII. viðauka,
 - b) breytingu á fyrirvara, sem um getur í undirlið a, að því marki sem breytingin rýrir ekki samræmi fyrirvarans við ákvæði greinar 5.3,
 - c) nýjan fyrirvara sem samningsaðili samþykkir í samræmi við 4. mgr. og sem felldur er inn í XVIII. viðauka, að því marki sem slíkir fyrirvarar samræmast ekki ákvæði greinar 5.3.
2. Samningsaðilar skuldbinda sig, sem lið í þeirri endurskoðun sem kveðið er á um í gr. 5.11, til að endurskoða stöðu þeirra fyrirvara sem settir eru fram í XVIII. viðauka með það fyrir augum að fækka slíkum fyrirvörum eða fella þá niður.
3. Samningsaðila er hvenær sem er heimilt, annaðhvort að fenginni beiðni annars samningsaðila eða einhliða, að fella niður fyrirvara sem settir eru fram í XVIII. viðauka, í heild eða að hluta, með skriflegri tilkynningu til hinna samningsaðilanna.
4. Þegar um ræðir samþykkt nýs fyrirvara, eins og vísað er til í c-lið 1. undirliðar, skal viðkomandi samningsaðili sjá til þess að það hafi ekki áhrif á heildarstöðu skyldna hans samkvæmt samningi þessum Hann skal án tafar tilkynna hinum samningsaðilunum um fyrirvarann og gera, eftir atvikum, grein fyrir þeim ráðstöfunum sem miða að því að viðhalda heildarstöðu skyldna hans. Þegar öðrum samningsaðilum berst slík tilkynning er þeim heimilt að fara fram á samráð um fyrirvarann og tengd málefni. Hefja skal þess háttar samráð án tafar. Sá samningsaðili sem fer fram á samráð skal upplýsa hina samningsaðilana um málið og mega þeir allir taka þátt í samráðinu. Aðilar að samráðinu skulu tilkynna hinum samningsaðilunum um árangurinn af því.

Grein 5.5

Lykilstarfsmenn.

1. Hver samningsaðili skal, með fyrirvara um eigin lög og reglur, veita einstaklingum annars samningsaðila, sem hafa stofnað til eða óska eftir að stofna til viðskiptanærveru hjá þeim fyrrnefnda, og lykilstarfsmönnum, sem starfa hjá einstaklingum eða lögaðilum annars samningsaðila, tíma- bundið leyfi til komu og dvalar á yfirráðasvæði sínu í því skyni að taka þátt í starfsemi sem tengist viðskiptanærverunni, þ.m.t. ráðgjöf og mikilvæg tækniþjónusta.
2. Hver samningsaðili skal, með fyrirvara um eigin lög og reglur, heimila einstaklingum og lögaðilum annars samningsaðila, og viðskiptanærveru þeirra, að ráða til sín, í tengslum við viðskiptanærveruna og að eigin vali þess einstaklings eða lögaðila, lykilstarfsmenn óháð þjóðerni og ríkisfangi, að því tilskildu að þessum lykilstarfsmönnum hafi verið heimiluð koma, dvöl og atvinna á

yfirráðasvæði hans og að viðkomandi starf sé með þeim skilmálum, skilyrðum og tímamörkum sem í þeirri heimild felst sem veitt er fyrrnefndum lykilstarfsmönnum.

3. Hver samningsaðili skal, með fyrirvara um eigin lög og reglur, veita tímabundið leyfi til komu og dvalar og útvega nauðsynleg staðfestingarskjöl fyrir maka og ólögráða börn einstaklings sem fengið hefur tímabundið leyfi til komu og dvalar í samræmi við 1. og 2. mgr. Maka og ólögráða börnum skal veitt leyfi til sama tíma og dvöl fyrrnefnds einstaklings varir.

Grein 5.6

Réttur til reglusetningar.

1. Samningsaðila er, með fyrirvara um ákvæði þessa kafla og XVIII. viðauka, heimilt að samþykkja, viðhalda eða framfylgja, án mismununar, hvers kyns ráðstöfunum sem þjóna almannahagsmunum, s.s. til að koma til móts við heilsu-, öryggis- eða umhverfissjónarmið eða gera eðlilegar varúðarráðstafanir.
2. Samningsaðili skal hvorki falla eða víkja að öðru leyti frá, eða bjóðast til að falla eða víkja að öðru leyti frá, fyrrnefndum ráðstöfunum, í því skyni að hvetja til þess að stofnað verði til viðskiptanærveru aðila frá öðrum samningsaðila eða aðila sem ekki á aðild að samningi þessum, að hennar sé aflað, hún sé færð út eða henni viðhaldið á yfirráðasvæði hans.

Grein 5.7

Greiðslur og yfirfærslur.

1. Að frátöldum þeim tilvikum sem tilgreind eru í gr. 5.8 skal samningsaðili ekki setja takmarkanir á gengar greiðslur og fjármagnsflutninga í tengslum við starfsemi viðskiptanærveru sem ekki er á þjónustusviði.
2. Ekkert í þessum kafla hefur áhrif á réttindi og skuldbindingar samningsaðila samkvæmt samkomulaginu um samþykktir Alþjóðagjaldeyrissjóðsins, þ.m.t. þær ráðstafanir í gjaldeyrismálum sem eru í samræmi við samkomulagið um samþykktir Alþjóðagjaldeyrissjóðsins, að því tilskildu að samningsaðili setji engar takmarkanir á fjármagnsviðskipti sem ekki samrýmast skuldbindingum hans samkvæmt þessum kafla, nema skv. gr. 5.8 eða að beiðni Alþjóðagjaldeyrissjóðsins.

Grein 5.8

Takmarkanir til að tryggja greiðsluöfnum.

1. Samningsaðilar skulu reyna að komast hjá því að gera takmarkandi ráðstafanir til að tryggja greiðsluöfnum.
2. Að því er varðar réttindi og skuldbindingar samningsaðila viðvíkjandi takmörkunum, sem um getur í 1. mgr., gilda ákvæði 1.–3. mgr. XII. gr. GATS-samningsins og eru þau hér með felld inn í þennan kafla og eru hluti af honum, að breyttu breytanda.
3. Samningsaðili, sem grípur til eða viðheldur takmörkunum, skal þegar í stað tilkynna sameiginlegu nefndinni um það.

Grein 5.9

Almennar undanþágur.

Að því er varðar réttindi og skuldbindingar samningsaðila viðvíkjandi almennum undanþágum gilda ákvæði XIV. gr. GATS-samningsins og eru þau hér með felld inn í samning þennan og eru hluti af honum, að breyttu breytanda.

Grein 5.10

Undanþágur af öryggisáæðum.

Að því er varðar réttindi og skuldbindingar samningsaðila viðvíkjandi undanþágum af öryggisáæðum gilda ákvæði 1. mgr. XIV. gr. a GATS-samningsins og eru þau hér með felld inn í þennan kafla og eru hluti af honum, að breyttu breytanda.

Grein 5.11
Endurskoðun.

Þennan kafla skal endurskoða reglulega innan sameiginlegu nefndarinnar með tilliti til þess kosts að þróa enn frekar skyldur samningsaðila.

6. KAFLI
Vernd hugverkaréttar.
Grein 6.1

Vernd hugverkaréttar.

1. Samningsaðilar skulu veita og tryggja fullnægjandi og virka vernd fyrir hugverkarétt án mismununar og ákveða ráðstafanir til að halda þeim rétti fram gegn brotum gegn honum, fölsun og ólöglegri nýtingu, í samræmi við ákvæði þessarar greinar, XIX. viðauka og þá alþjóðasamninga sem þar er getið.
2. Samningsaðilar skulu eigi veita ríkisborgurum hvers annars lakari meðferð en þeir veita eigin ríkisborgurum að því er vernd hugverkaréttar varðar. Undanþágur frá þessari skuldbindingu skulu vera í samræmi við efnisákvæði 3. og 5. gr. samnings Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar um hugverkarétt í viðskiptum (hér á eftir nefndur „samningurinn um hugverkarétt í viðskiptum“).
3. Samningsaðilarnir skulu eigi veita ríkisborgurum hvers annars lakari meðferð en veitt er ríkisborgurum annarra ríkja. Undanþágur frá þessari skuldbindingu skulu vera í samræmi við efnisákvæði samningsins um hugverkarétt í viðskiptum, einkum 4. og 5. gr. hans.
4. Samningsaðilar mega samþykkja, einróma, að endurskoða síðar ákvæði þessarar greinar og XIX. viðauka í því skyni að þróa enn frekar verndarstig sín og forðast eða ráða bót á röskun á viðskiptum sem stafar af verndun hugverkaréttar á núverandi stigi.

7. KAFLI
Opinber innkaup.
Grein 7.1

Umfang og gildissvið.

1. Þessi kafli gildir um hvers kyns ráðstafanir samningsaðila að því er varðar þau innkaup sem falla undir samning þennan. Í þessum kafla merkir „innkaup sem falla undir samning þennan“, innkaup á vegum hins opinbera:
 - a) á vörum, þjónustu eða hvaða samsetningu þeirra sem er:
 - i. eins og tilgreint er í viðbættum sérhvers samningsaðila við XX. viðauka og
 - ii. sem eru ekki keyptar inn til sölu eða endursölu í viðskiptalegum skilningi eða til nota við framleiðslu eða afhendingu vara eða þjónustu vegna sölu eða endursölu í viðskiptalegum skilningi,
 - b) hvert sem samningsformið er, þ.m.t. kaup, langtíma- eða skammtímaleiga og kaupleiga, með eða án kaupréttar,
 - c) sem að verðgildi, eins og það er metið í samræmi við þær reglur sem tilgreindar eru í 9. viðbæti við XX. viðauka, jafngilda eða fara yfir viðeigandi viðmið, sem er tilgreint í 1.–3. viðbæti við XX. viðauka, þegar auglýsing er birt skv. gr. 7.10,
 - d) sem innkaupastofnunin stjórnar og
 - e) sem eru ekki að öðru leyti útilokuð frá gildissviði 2. mgr. eða XX. viðauka.
2. Þessi kafli gildir ekki um:
 - a) kaup eða leigu á landi, byggingum, sem eru til fyrir, eða öðrum fasteignum eða rétt yfir þeim,
 - b) samkomulag utan samninga eða neins konar aðstoð sem samningsaðili veitir, þ.m.t. samstarfs-samningar, styrkir, lán, eiginfjáráukning, ábyrgðir og skattaávilnanir,
 - c) kaup eða yfirtöku þjónustu frá fjármála- eða innlánastofnunum, þjónustu á sviði félagsslita og reksturs fyrir eftirlitsskyldar fjármálastofnanir eða þjónustu sem tengist sölu, innlausn og dreifingu skulda hins opinbera, þ.m.t. lán og ríkisskuldabréf, skuldarviðurkenningar og önnur verðbréf,
 - d) ráðningarsamninga hins opinbera,
 - e) innkaup sem eru gerð:

- i. í þeim sérstaka tilgangi að veita alþjóðlega aðstoð, þ.m.t. þróunaraðstoð,
 - ii. samkvæmt sérstöku verklagi eða skilyrði milliríkjasamnings um staðsetningu herliðs eða um sameiginlega framkvæmd verkefnis sem undirritunarrikin annast eða
 - iii. samkvæmt sérstöku verklagi eða skilyrði alþjóðastofnunar eða sem eru fjármöggnuð með alþjóðlegum styrkjum, lánum eða annarri aðstoð, þar sem gildandi verklag eða skilyrði myndu ekki samrýmast þessum kafla.
- f) þegar um ræðir innkaup, sem gerð eru við sérlega hagstæðar aðstæður, sem einungis koma upp til mjög skamms tíma vegna óvenjulegrar ráðstöfunar, eins og ráðstöfunar vegna félags-slíta, skiptameðferðar eða gjaldþrotameðferðar, en ekki í venjubundnum innkaupum frá venjulegum birgjum.

Grein 7.2

Skilgreiningar.

Í þessum kafla er merking eftirfarandi hugtaka sem hér segir:

- a) „Verslunarvörur eða föl þjónusta“ merkir vörur eða þjónustu af þeirri gerð sem er almennt seld eða er á boðstólum á almennum markaði til eða fyrir kaupendur, sem eru ekki opinberir aðilar, í óopinberum tilgangi, þ.e. vörur eða þjónusta sem slíkir kaupendur kaupa í flestum tilvikum,
- b) „byggingarþjónusta“ merkir þjónustu sem hefur að markmiði mannvirkjagerð, með hvaða aðferðum sem er, og er byggð á 51. deild CPC-bráðabirgðavöruflokkunarkerfis Sameinuðu þjóðanna (hér á eftir nefnt „CPC-kerfið“),
- c) „rafrænt uppboð“ merkir ítrunarferli sem felur það í sér að birgjar nota rafrænar aðferðir til að kynna annaðhvort nýtt verð eða ný gildi, eða hvort tveggja, fyrir magnmælanleg atriði í tilboðinu, ótengd verðlagningu, sem tengjast matsviðmiðunum sem leiðir til flokkunar eða endurflokkunar tilboða,
- d) „skriflegur eða skrifaður“ merkir hvers konar tjáningu með orðum eða tölum sem hægt er að lesa, endurgera og miðla síðar, þ.m.t. upplýsingar sem eru sendar eða vistaðar með rafrænum hætti,
- e) „lokað útboð“ merkir innkaupaaðferð þar sem innkaupastofnunin hefur samband við birgi eða birgja að eigin vali,
- f) „skrá yfir birgja“ merkir skrá yfir birgja sem innkaupastofnun hefur ákvarðað að uppfylli skilyrðin fyrir því að vera á þeim lista og innkaupastofnunin hyggst nota oftast en einu sinni,
- g) „ráðstöfun“ merkir hvers konar lög, reglugerð, málsmeðferð, stjórnsýsluleiðbeiningar eða -venjur eða hvers konar aðgerð innkaupastofnunar vegna innkaupa sem falla undir samning þennan,
- h) „auglýsing um fyrirhuguð innkaup“ merkir auglýsingu, sem innkaupastofnun birtir, þar sem áhugasömum birgjum er boðið að leggja fram þáttökubeiðni, tilboð eða hvort tveggja,
- i) „jöfnun“ merkir skilyrði eða skuldbindingu sem stuðlar að byggðapróun eða bætir viðskipta-jöfnuð samningsaðila, t.d. með því að gera kröfu um innlend aðföng, einkaleyfi á tækni, fjárfestingar, gagnkvæm kaup og sambærilegar aðgerðir eða kröfur,
- j) „almennt útboð“ merkir innkaupaaðferð þar sem öllum áhugasömum birgjum er heimilt að leggja fram tilboð,
- k) „aðili“ merkir einstakling eða lögaðila,
- l) „innkaupastofnun“ merkir rekstrareiningu sem fellur undir 1.–3. viðbæti við XX. viðauka,
- m) „hæfur birgir“ merkir birgi sem innkaupastofnun viðurkennir að hafi fullnægt skilyrðum um þátttöku,
- n) „útboð með forvali“ merkir innkaupaaðferð þar sem viðkomandi innkaupastofnun býður einungis hæfum eða skráðum birgjum að leggja fram tilboð,
- o) „þjónusta“ felur í sér byggingarþjónustu, nema sérstaklega sé kveðið á um annað,
- p) „staðall“ merkir skjal, sem viðurkennd stofnun hefur samþykkt, þar sem kveðið er á um almenna og endurtekna notkun, reglur, leiðbeiningar eða eiginleika vara eða þjónustu eða vinnsluferli og framleiðsluaðferðir sem tengjast þeim og ekki er skylt að fylgja. Slíkir staðlar geta jafnframt, eða alfarið, fjallað um iðorð, tákn, pökkun, merkingar eða merkimiða sem skylt er að nota í tengslum við vöru, þjónustu, vinnsluferli eða framleiðsluaðferð,
- q) „birgir“ merkir aðila eða hóp aðila sem lætur eða getur látið innkaupastofnun í té vörur eða þjónustu og

- r) „tækniforskrift“ merkir útboðskrófu þar sem:
- lýst er eiginleikum vöru eða þjónustu, sem til stendur að kaupa, s.s. gæðum, nothæfi, öryggi og stærðum eða ferli og aðferðum við framleiðslu þeirra eða útvegun eða
 - fjallað er um kröfur um hugtakanotkun, tákn, pökkun, merkingar eða merkimiða, eftir því sem við á um tiltekna vöru eða þjónustu.

Grein 7.3

Almennar undanþágur.

- Með fyrirvara um þá kröfu að slíkum ráðstöfunum sé ekki beitt með þeim hætti að það hefði í för með sér geðþóttabundna, óréttlætanlega mismunun samningsaðila, þar sem aðstæður eru þær sömu, eða duldar takmarkanir í viðskiptum milli samningsaðila, skal ekkert í þessum kafla túlka þannig að komi í veg fyrir að samningsaðili innleiði eða beiti ráðstöfunum:
 - sem eru nauðsynlegar til þess að vernda almennt siðgæði, allsherjarreglu eða almennt öryggi,
 - sem eru nauðsynlegar til að vernda líf eða heilsu manna, dýra eða plantna,
 - sem eru nauðsynlegar til þess að vernda hugverkarétt eða
 - sem tengjast vörum eða þjónustu fatlaðra einstaklinga, góðgerðarstofnana eða vörum eða þjónustu sem er afrakstur vinnu í fangelsum.
- Samningsaðilar gera sér ljóst að b-liður 1. undirliðar tekur til þeirra umhverfisráðstafana sem nauðsynlegar eru til að vernda líf eða heilbrigði manna, dýra eða plantna.

Grein 7.4

Innlend meðferð og bann við mismunun.

- Að því er varðar hvers konar ráðstafanir varðandi innkaup, sem falla undir samning þennan, skal sérhver samningsaðili, ásamt innkaupastofnunum sínum, veita tafarlaust og skilyrðislaust eigi óhagstæðari meðferð, þegar um ræðir vörur og þjónustu annars samningsaðila og birgja annars samningsaðila, sem bjóða vörur eða þjónustu, en veitt er innlendum vörum, þjónustu og birgjum.
- Að því er varðar hvers konar ráðstafanir varðandi innkaup, sem falla undir samning þennan, skal samningsaðili, ásamt innkaupastofnunum sínum ekki:
 - veita birgjum með staðfestu í landi sínu óhagstæðari meðferð en öðrum birgjum með staðfestu í landinu á grundvelli umfangs erlendra eignartengsla eða eignarhalds eða
 - mismuna birgjum með staðfestu í landi sínu á grundvelli þess að vörur eða þjónusta, sem viðkomandi birgir býður fram vegna tiltekinnar innkaupa, séu vörur eða þjónusta frá öðrum samningsaðila.

Grein 7.5

Rafrænar aðferðir.

- Samningsaðilar skulu, eftir því sem unnt er, leitast við að nota rafrænar aðferðir ýta undir skilvirka miðlun upplýsinga um opinber innkaup, einkum um tækifæri, sem stofnanir veita til að gera tilboð, en virða um leið meginreglurnar um gagnsæi og bann við mismunun.
- Innkaupastofnun skal, þegar hún gerir rafræn innkaup sem falla undir samning þennan:
 - tryggja að við innkaupin séu notuð kerfi upplýsingatækni og hugbúnaður, þ.m.t. kerfi og hugbúnaður í ætt við sannvottun og dulkóðun, sem eru á almennum markaði og rekstrar-samhæfð öðrum kerfum upplýsingatækni og hugbúnaði á almennum markaði og
 - viðhalda búnaði sem heldur þátttökubeiðnum og tilboðum heilum og óskertum og tilgreinir m.a. hvenær þeim er veitt viðtaka og útilokar óviðkomandi aðgang.

Grein 7.6

Framkvæmd innkaupa.

Innkaupastofnun skal gera innkaup, sem falla undir samning þennan, á gagnsæjan og óhlutdrægan hátt:

- sem samræmist ákvæðum þessa kafla, þar sem aðferðum eins og almennu útboði, útboði með forvali og lokuðu útboði er beitt,
- þar sem sneitt er hjá hagsmunaaárekstrum og

- c) þar sem komið er í veg fyrir spillta starfshætti.

Grein 7.7

Upprunareglur.

Samningsaðili skal ekki beita upprunareglum annars samningsaðila um vöru og þjónustu, sem fluttar eru inn frá honum eða hann afhendir, ef þær eru öðruvísi en upprunareglurnar sem samningsaðilinn beitir í eðlilegum viðskiptum á sama tíma.

Grein 7.8

Jöfnun.

Að því er innkaup varðar, sem falla undir samning þennan, skal samningsaðili, ásamt innkaupastofnunum sínum, ekki leita eftir, hafa hliðsjón af, innleiða eða knýja fram jöfnun af neinu tagi.

Grein 7.9

Upplýsingar um fyrirkomulag innkaupa.

1. Hver samningsaðili skal upplýsa án tafar um allar ráðstafanir sem hafa almennt gildi að því er innkaup, sem falla undir samning þennan, varðar og um allar breytingar, sem verða á upplýsingum um þær, í opinberlega tilgreindum miðli, rafrænum miðli eða prentmiðli, sem hefur mikla útbreiðslu og almenningur hefur og mun hafa greiðan aðgang að.
2. Hver samningsaðili skal veita öðrum samningsaðilum frekari upplýsingar að því er varðar beitingu þess háttar ráðstafana, komi fram beiðni þar um.

Grein 7.10

Auglýsingar.

1. Fyrir hver þau innkaup sem falla undir samning þennan skal innkaupastofnun birta auglýsingu um fyrirhuguð innkaup, nema við þær aðstæður sem um getur í gr. 7.18. Auglýsingin skal birt í þeim rafræna miðlum eða pappírsmiðlum sem tilgreindir eru í 7. viðbæti við XX. viðauka. Fyrirnefndir miðlar skulu hafa mikla útbreiðslu og skal almenningur hafa greiðan aðgang að þeim, a.m.k. út þann frest sem tilgreindur er í viðkomandi auglýsingu. Þessar auglýsingar skulu vera aðgengilegar með rafrænum hætti án endurgjalds gegnum einn aðgang, sé einn aðgangur af þessu tagi er fyrir hendi.
2. Í öllum auglýsingum um fyrirhuguð innkaup skulu koma fram þær upplýsingar sem tilgreindar eru í 10. viðbæti við XX. viðauka, nema sérstaklega sé kveðið á um annað í þessum kafla.
3. Hver samningsaðili skal hvetja innkaupastofnanir sínar til þess að birta, í viðeigandi prentmiðlum eða rafrænum miðlum, sem tilgreindir í 7. viðbæti við XX. viðauka, og eins snemma á hverju ári og frekast er unnt, auglýsingu um framtíðarinnkaupaáform sín (hér á eftir nefnd „auglýsing um fyrirhuguð innkaup“). Í auglýsingu um fyrirhuguð innkaup komi fram inntak innkaupanna og áætlaður birtingardagur auglýsingar um fyrirhuguð innkaup eða dagurinn þegar innkaupin fara fram.
4. Innkaupastofnun, sem 2. eða 3. viðbæti við XX. viðauka tekur til, er heimilt að nota auglýsingu um fyrirhuguð innkaup sem auglýsingu um áætluð innkaup, að því tilskildu að í auglýsingu um fyrirhuguð innkaup sé eins mikið af þeim upplýsingum er um getur í 2. mgr. og liggja fyrir hjá stofnuninni og yfirlýsing þess efnis að áhugasamir birgjar skuli láta í ljós áhuga sinn á innkaupunum við innkaupastofnunina.

Grein 7.11

Skilyrði fyrir þátttöku.

1. Þegar sett eru skilyrði fyrir þátttöku og metið hvort birgir uppfyllir þau skilyrði skal samningsaðili, þ.m.t. innkaupastofnanir hans:
 - a) takmarka öll skilyrði fyrir þátttöku í innkaupum við þau sem skipta höfuðmáli til að tryggt sé að birgir hafi lögformlega og fjárhagslega getu og viðskiptalegt og tæknilegt hæfi til að takast á hendur viðkomandi innkaup,

- b) meta fjárhagslega getu og viðskiptalegt og tæknilegt hæfi birgis á grundvelli atvinnustarfsemi birgisins, bæði innan og utan yfirráðasvæðis samningsaðila innkaupastofnunarinnar,
 - c) einungis grundvalla mat sitt á þeim skilyrðum sem innkaupastofnunin hefur tilgreint fyrir fram í auglýsingum eða útboðsgögnum,
 - d) ekki setja það skilyrði, til að birgir taki þátt í innkaupunum, að innkaupastofnun samningsaðila hafi áður gert einn eða fleiri samninga við birginn og
 - e) geta krafist þess að viðeigandi fyrri reynsla sé frumskilyrði til að standast kröfur í innkaupunum.
2. Ef sönnunargögn liggja fyrir getur samningsaðili, þ.m.t. innkaupastofnanir hans, útilokað birgi frá þátttöku, m.a. vegna
- a) gjaldþrots,
 - b) rangra yfirlýsinga,
 - c) verulegra eða endurtekinna annmarka á framkvæmd mikilvægrar kröfu eða skuldbindingar samkvæmt fyrri samningi eða samningum,
 - d) endanlegra dóma vegna alvarlegra brota á refsilöggjöf eða annarra alvarlegra brota,
 - e) misferlis í starfi eða verknaðar eða vanrækslu sem skaðar ímynd birgisins með tilliti til heiðarleika í viðskiptum eða
 - f) vanrækslu á að standa skil á skatti.

Grein 7.12

Skráningarkerfi og málsmeðferðarreglur um hæfi.

1. Samningsaðili þ.m.t. innkaupastofnanir hans, geta sett upp skráningarkerfi fyrir birgja og gert kröfu um að áhugasamir birgjar skrái sig í það og veiti tiltekna upplýsingar.
2. Samningsaðili, þ.m.t. innkaupastofnanir hans, getur ekki samþykkt eða notað skráningarkerfi eða málsmeðferðarreglur um hæfi í þeim tilgangi, eða sem leiða til þess, að reistar eru ónauðsynlegar hindranir gegn þátttöku birgja annarra samningsaðila í innkaupunum en hans.
3. Innkaupastofnun skal án tafar tilkynna birgjum, sem leggja fram beiðni um þátttöku í innkaupum hennar, um ákvörðun sína viðvíkjandi beiðninni. Ef innkaupastofnun hafnar beiðni birgis um þátttöku í innkaupunum eða lítur ekki lengur á birginn sem hæfan skal stofnunin, að framkominni beiðni birgisins, án tafar afhenda honum skriflega skýringu á ástæðunum fyrir ákvörðuninni.
4. Innkaupastofnun skal viðurkenna sem hæfa þá birgja innan síns lands og birgja hins samningsaðilans sem uppfylla skilyrði fyrir þátttöku í tilteknum innkaupum, nema innkaupastofnunin taki fram í auglýsingu um fyrirhuguð innkaup að heimil sé hvers kyns takmörkun á fjölda þeirra birgja sem fá að gera tilboð og tilgreini viðmiðanir fyrir vali á takmörkuðum fjölda birgja.

Grein 7.13

Skrá yfir birgja.

1. Innkaupastofnun er heimilt halda skrá yfir birgja, að því tilskildu að auglýsing, þar sem áhugasömum birgjum er boðið að sækja um að vera skráðir, sé birt árlega í viðeigandi miðli sem skráður er í 7. viðbæti við XX. viðauka. Ef skrá yfir birgja gildir í þrjú ár eða skemur má innkaupastofnun aðeins birta auglýsinguna einu sinni, þ.e. við upphaf gildistíma skrárinnar, að því tilskildu að gildistíminn sé tilgreindur í auglýsingunni og að fleiri auglýsingar verði ekki birtar.
2. Í auglýsingunni, sem kveðið er á um í 1. mgr., skulu koma fram þær upplýsingar sem tilgreindar eru 10. viðbæti við XX. viðauka.
3. Innkaupastofnun skal, hvenær sem er, heimila birgjum að sækja um að vera í skránni yfir birgja og skal setja í skrána, innan hæfilegs frests, alla birgja sem uppfylla þær kröfur sem gerðar eru. Hafni innkaupastofnun beiðni birgis um að verða settur í skrána yfir birgja eða fjarlægi birgi af slíkri skrá skal stofnunin án tafar tilkynna viðkomandi birgi um það og, fari birgirnir fram á það, láta honum tafarlaust í té skriflega skýringu á þeim ástæðum sem ákvörðun hennar er byggð á.

Grein 7.14

Útboðsgögn.

1. Innkaupastofnun skal afhenda birgjum útboðsgögn með öllum upplýsingum sem eru nauðsynlegar til að gera þeim kleift að semja og leggja fram svartilboð. Í þeim útboðsgögnum skal gera ítarlega grein fyrir upplýsingunum sem tilgreindar eru í 10. viðbæti við XX. viðauka, nema það hafi þegar verið gert í auglýsingu um fyrirhuguð innkaup skv. gr. 7.10.
2. Ef innkaupastofnanir bjóða ekki ókeypis beinan, rafrænan aðgang að öllum útboðsgögnum og öllum viðbótargögnum skulu stofnanirnar þegar í stað hafa útboðsgögnin tiltæk ef áhugasamur birgir hjá samningsaðilunum biður um þau. Innkaupastofnanir skulu einnig svara tafarlaust öllum sanngjörnum óskum áhugasamra birgja eða þátttakenda um viðeigandi upplýsingar, enda veiti slíkar upplýsingar viðkomandi birgi ekki forskot á samkeppnisaðila hans í útboðsferlinu.

Grein 7.15

Tækniforskriftir.

1. Innkaupastofnun skal ekki semja, samþykkja eða beita neinum tækniforskriftum eða mæla fyrir um samræmismatsaðferðir sem hafa þann tilgang eða þau áhrif að hindra að óþörfu viðskipti milli samningsaðilanna.
2. Þegar innkaupastofnun mælir fyrir um tækniforskriftir viðvirkjandi vöru eða þjónustu, sem er keypt inn, skal hún, eftir því sem við á:
 - a) setja viðeigandi tækniforskrift fram með tilliti til krafna um nothæfi og virkni fremur en hönnun eða lýsandi eiginleika og
 - b) byggja viðeigandi tækniforskrift á alþjóðlegum stöðlum, ef til eru, eða, að öðrum kosti, á innlendum tæknireglum, viðurkenndum, innlendum stöðlum eða byggingarreglugerðum.
3. Innkaupastofnun skal gefa til kynna, þegar hönnun eða lýsandi eiginleikar eru notaðir í tækniforskriftum og þar sem það á við, að hún muni fjalla um tilboð um sambærilegar vörur eða þjónustu, sem augljóslega uppfyllir kröfur innkaupanna, með því að nota orð eins og „eða sambærilegt“ í útboðsgögnum.
4. Innkaupastofnun er óheimilt að mæla fyrir um hvers kyns tækniforskriftir þar sem gerð er krafa um eða vísað til tiltekins vörumerkis eða viðskiptaheitis, einkaleyfis, höfundarréttar, hönnunar eða tegundar, tiltekins uppruna, framleiðanda eða birgis, nema ógerlegt sé að lýsa útboðsskilmálum nógu nákvæmlega eða skiljanlega með öðrum hætti og að því tilskildu að í slíkum tilvikum séu orðin „eða sambærilegt“ látin fylgja með í útboðsgögnum.
5. Innkaupastofnun skal ekki leita eftir eða samþykkja, með þeim hætti að hafi þau áhrif að hindra samkeppni, ráðgjöf frá aðila, sem kann að hafa viðskiptalegan ávinning af innkaupunum, þ.e. ráðgjöf sem kann að verða notuð við að semja eða samþykkja tækniforskriftir vegna tiltekinnar innkaupa.
6. Til þess að meiri víska ríki getur samningsaðili, ásamt innkaupastofnunum sínum og í samræmi við ákvæði þessarar greinar, samið, samþykkt eða beitt tækniforskriftum til að stuðla að varðveislu náttúruauðlinda eða vernda umhverfið.

Grein 7.16

Breytingar á útboðsgögnum og tækniforskriftum.

Lagfæri innkaupastofnun, áður en samningur er gerður, viðmiðanir eða kröfur, sem settar eru fram í auglýsingu eða í útboðsgögnum, sem eru afhent birgjum sem taka þátt í útboðinu, eða breyti eða gefi út á ný auglýsingu eða útboðsgögn, skal hún senda, skriflega, allar slíkar lagfæringar eða breyttar eða endurútfærnar auglýsingar eða útboðsgögn:

- a) öllum birgjum, sem taka þátt í útboðinu þegar lagfæring, breyting eða endurútgáfa fer fram, ef vitað er um þá, og í öllum öðrum tilvikum, með sama hætti og upprunalegu upplýsingarnar voru gerðar aðgengilegar og
- b) í tæka tíð til að fyrrnefndir birgjar geti lagfært og lagt fram að nýju breytt tilboð, eftir því sem við á.

Grein 7.17

Tímamörk.

Innkaupastofnun skal, í samræmi við eðlilegar eigin þarfir, gefa birgjum nægan tíma til þess að undirbúa og leggja fram beiðnir um þátttöku og svartilboð, einkum ef tekið er tillit til sérstaks eðlis og fjölbreytileika innkaupanna. Hver samningsaðili setja tímamörk í samræmi við tilgreind skilyrði í 8. viðbæti við XX. viðauka. Fyrirnefnd tímamörk, þ.m.t. framlengingar, skulu vera þau sömu fyrir alla birgja sem sýna áhuga eða eru þátttakendur.

Grein 7.18

Lokað útboð.

1. Innkaupastofnun er heimilt að nota lokað útboð og velja að beita ekki ákvæðum greina 7.10, 7.11, 7.12, 7.13, 7.14, 7.15, 7.16, 7.17, 7.19, 7.20, 7.21 og 7.22 aðeins við einhverjar þær aðstæður sem hér fara á eftir og að því tilskildu að hún beiti þessu ákvæði ekki í því skyni að forðast samkeppni milli birgja eða með þeim hætti að mismuni birgjum einhvers annars samningsaðila eða verndi innlenda birgja:
 - a) þegar:
 - i. engin tilboð voru lögð fram eða enginn birgir lagði fram þáttökubeiðni,
 - ii. engin tilboð, sem samræmast grunnkröfum samkvæmt útboðsgögnum, voru lögð fram,
 - iii. engir birgjar uppfylltu þáttökuskilyrði eða
 - iv. framlögð tilboð hafa verið sviksamleg og leynileg, að því tilskildu að kröfum samkvæmt útboðsgögnum sé ekki breytt verulega,
 - b) þegar einungis tiltekinn birgir getur afhent þær vörur eða þjónustu er um ræðir og ekki fyrirfinnast hæfilegir valkostir hvað þær eða hana varðar eða aðrar eða önnur í þeirra stað af einverjum þeim ástæðum sem hér greinir:
 - i. innkaupin varða listaverk,
 - ii. til kemur vernd einkaleyfa, höfundarréttar eða annars einkaréttar eða
 - iii. ekki er um samkeppni að ræða af tæknilegum orsökum,
 - c) um ræðir viðbótarafhendingu upphaflegs birgis á vöru og þjónustu sem upphafleg innkaup tóku ekki til og ekki er unnt að skipta um birgi til að afhenda sams konar vöru og þjónustu:
 - i. af efnahags- eða tæknilegum ástæðum; nefna má kröfur um skiptihæfi eða rekstrar-samhæfi gagnvart tækjabúnaði, hugbúnaði, þjónustu eða mannvirkjum sem fyrir eru og aflað var með upphaflegum innkaupum og
 - ii. slíkt myndi valda viðkomandi innkaupastofnun verulegum óþægindum eða umtals-verðum kostnaði vegna tvíverknaðar,
 - d) ekki væri hægt að fá vörurnar eða þjónustuna tímanlega í opnu útboðsferli eða útboðsferli með forvali þegar, og svo fremi að algjör nauðsyn sé til staðar, þeirra eða hennar er brýn þörf vegna atburða sem viðkomandi innkaupastofnun getur ekki séð fyrir,
 - e) þegar um ræðir vörur keyptar á vörumarkaði,
 - f) þegar innkaupastofnun kaupir frumgerð eða fyrstu vöru eða þjónustu sem er þróuð að beiðni hennar í tengslum við og í þágu tiltekins samnings um rannsókn, tilraun, athugun eða frum-próun. Frumþróun fyrstu vöru eða þjónustu getur falið í sér takmarkaða framleiðslu eða afhendingu í því skyni að fella inn niðurstöður vettvangsprófana og sýna fram á að varan eða þjónustan sé hæf til framleiðslu eða afhendingar í magni og samkvæmt viðurkenndum gæðastöðlum, en felur ekki í sér magnframleiðslu eða -afhendingu í því skyni að sannreyna mark-aðshæfi eða til að endurheimta rannsóknar- og þróunarkostnað,
 - g) þegar samningur er gerður við vinningshafa í hönnunarsamkeppni, að því tilskildu að:
 - i. samkeppnin hafi verið skipulögð þannig að samræmist grundvallarreglum þessa kafla, einkum þeim sem varða birtingu auglýsingar um fyrirhuguð innkaup og
 - ii. að óháð dómnefnd dæmi þátttakendurna með það í huga að hönnunarsamningur verði gerður við vinningshafa.
2. Innkaupastofnun skal halda skrá eða taka saman skriflega skýrslu um sérhvern samning sem er gerður skv. 1. mgr. Í skránni eða skýrslunni komi fram nafn viðkomandi innkaupastofnunar,

verðgildi og tegund þeirra vara eða þjónustu sem er keypt og yfirlýsing þar sem fram koma þær aðstæður og þau skilyrði sem er lýst í 1. mgr. og réttlættu notkun lokaðs útboðs.

Grein 7.19

Rafræn uppboð.

1. Hyggist innkaupastofnun gera innkaup, sem falla undir samning þennan, og nota rafrænt uppboð, skal viðkomandi innkaupastofnun láta sérhverjum þátttakenda í té eftirfarandi, áður en hið rafræna uppboð hefst:
 - a) hina sjálfvirku matsaðferð, þ.m.t. þá stærðfræðiformúlu sem stuðst er við, sem byggð er á þeim matsviðmiðum sem sett eru fram í útboðsgögnum og notuð verður við sjálfvirka röðun eða endurröðun meðan á uppboðinu stendur,
 - b) niðurstöður upphaflegs mats á grunnþáttum tilboðs hans, standi til að gera samning á grundvelli hagstæðasta tilboðs og
 - c) allar upplýsingar sem máli skipta og varða stjórnun uppboðsins.

Grein 7.20

Samningaviðræður.

1. Samningsaðili getur ákveðið að innkaupastofnanir hans efni til samningaviðræðna:
 - a) hafi viðkomandi stofnun gefið þá fyrirætlun til kynna í auglýsingu um fyrirhuguð innkaup skv. gr. 7.10 eða
 - b) þegar mat leiðir í ljós að ekkert eitt tilboð er augljóslega hagstæðast í ljósi þeirra tilteknu matsviðmiða sem sett voru fram í auglýsingunni eða í útboðsgögnunum.
2. Innkaupastofnun skal:
 - a) tryggja að birgjar, sem taka þátt í samningaviðræðum, séu útilokaðir í samræmi við þau matsviðmið sem sett voru fram í auglýsingunni eða í útboðsgögnunum og
 - b) sé efnt til samningaviðræðna, setja fram sameiginlegan frest, fyrir þá birgja sem taka þátt og eftir eru, til að leggja fram ný eða endurskoðuð tilboð.

Grein 7.21

Meðferð tilboða.

1. Innkaupastofnun skal taka við, opna og meðhöndla öll tilboð samkvæmt verklagsreglum sem tryggja samningsgerð er ákveðin, skal viðkomandi stofnun veita öllum birgjum, sem þátt taka, sama tækifæri.
2. Ef innkaupastofnun veitir birgjum færi á að leiðrétta óviljandi formgalla, milli þess sem tilboð eru opnuð og sanngirni og óhlutdrægni í innkaupaferlinu og að farið sé með tilboð sem trúnaðarmál.

Grein 7.22

Samningsgerð.

1. Til að koma til greina við samningsgerð skal leggja fram skriflegt tilboð og skal það, við opnun, samrýmast grundvallarkröfum í útboðsauglýsingum og útboðsgögnum og vera frá birgi sem uppfyllir skilyrði fyrir þátttöku.
2. Innkaupastofnun skal, nema hún ákveði að samningsgerð þjóni ekki almannahagsmunum, ákveða að ganga til samninga við þann birgi sem hún telur geta uppfyllt samningsskilyrðin og hefur, einvörðungu eftir þeim matsviðmiðum að dæma sem eru tilgreind í auglýsingum og útboðsgögnum, lagt fram:
 - a) hagstæðasta tilboðið eða
 - b) þegar verð er eina viðmiðunin, tilboðið með lægsta verðinu.
3. Ef innkaupastofnun fær tilboð þar sem verð er óeðlilega lágt miðað við verð annarra tilboða, sem lögð hafa verið fram, er henni heimilt að sannreyna gagnvart viðkomandi birgi að hann uppfylli skilyrði um þátttöku og sé fær um að standa við samningsskilmála.
4. Innkaupastofnun skal ekki beita valfrjálsum ákvæðum, hætta við innkaup eða breyta gerðum samningum þannig að farið sé í kringum skuldbindingar samkvæmt þessum kafla.

Grein 7.23

Gagnsæi upplýsinga um innkaup.

1. Innkaupastofnun skal án tafar veita birgjum, sem taka þátt í innkaupaferli, upplýsingar um ákvarðanir sínar um samningsgerð og gera það skriflega, sé þess óskað. Innkaupastofnun skal, samanber þó ákvæði greinar 7.24, og að fram kominni beiðni þar um, gera birgi, sem ekki er valinn, grein fyrir ástæðum þess að stofnunin valdi ekki tilboð hans og hverjir kostir tilboðs þess birgis sem varð hlutskarpastur eru borið saman við aðra.
2. Innkaupastofnun skal, eigi síðar en 72 dögum eftir gerð hvers samnings, birta í blöðum eða rafrænum miðlum, sem skráðir eru í 7. viðbæti við XX. viðauka, auglýsingu þar sem eftirfarandi upplýsingar um samninginn koma fram að minnsta kosti:
 - a) lýsing þeirrar vöru eða þjónustu sem er keypt,
 - b) nafn og heimilisfang viðkomandi innkaupastofnunar,
 - c) nafn þess birgis sem gengið er til samninga við,
 - d) verðgildi þess tilboðs sem er tekið eða hæsta og lægsta boð sem tekið var til greina við ákvörðun um gerð samningsins,
 - e) dagsetning ákvörðunar um gerð samnings og
 - f) hvaða innkaupaaðferð var beitt og, í þeim tilvikum þegar notast var við lokað útboð skv. gr. 7.18, skírskotun til þeirra aðstæðna sem réttlættu það ferli sem stuðst var við.
3. Birti viðkomandi innkaupastofnun auglýsinguna í rafrænum miðli eingöngu, skulu upplýsingarnar aðgengilegar með auðveldum hætti í hæfilega langan tíma.
4. Hver innkaupastofnun skal, í það minnsta þrjú ár frá samningsgerðardegi, varðveita gögn og skýrslur um útboðsferlið, að því er varðar innkaup sem falla undir samning þennan, þ.m.t. skýrslur sem kveðið er á um í gr. 7.18 og þau gögn sem tryggja með viðeigandi hætti rafrænan rekjanleika framkvæmdar viðkomandi innkaupa.

Grein 7.24

Upplýsingagjöf.

1. Samningsaðili skal, að beiðni hvaða annars samningsaðila sem er, veita nauðsynlegar upplýsingar án tafar til að unnt sé að ganga úr skugga um hvort innkaup hafi farið fram með heiðarlegum hætti og með hlutleysi að leiðarljósi og í samræmi við ákvæði þessa kafla, þ.m.t. upplýsingar um eiginleika og kosti þess tilboðs sem varð hlutskarpast borið saman við önnur.
2. Í þeim tilvikum þar sem upplýsingagjöf myndi skaða samkeppni í síðari útboðum skal sá samningsaðili sem veitir upplýsingunum viðtöku ekki kunngera þær neinum birgi, nema að höfðu samráði við og að fengnu samþykki þess samningsaðila sem lét upplýsingarnar í té.
3. Þrátt fyrir önnur ákvæði þessa kafla skal samningsaðili, ásamt innkaupastofnunum sínum, ekki láta neinum birgi í té upplýsingar sem gætu skaðað sanngjarna samkeppni milli birgja.
4. Ekkert í þessum kafla skal túlka þannig að þess sé krafist að samningsaðili, þ.m.t. innkaupastofnanir hans, yfirvöld og endurskoðunarstofnanir, láti af hendi trúnaðarupplýsingar samkvæmt þessum kafla ef afhending þeirra:
 - a) myndi hindra að lögum sé framfylgt,
 - b) kynni að skaða sanngjarna samkeppni milli birgja,
 - c) myndi skaða lögmæta viðskiptahagsmuni tiltekinna aðila, þ.m.t. vernd hugverkaréttar eða
 - d) myndi á annan hátt stríða gegn almannahagsmunum.

Grein 7.25

Endurskoðunarferli innanlands vegna vefengingar birgis.

1. Hver samningsaðili skal bjóða fram tímanlega, skilvirka og gagnsæja endurskoðun á stjórnsýslu- eða dómstigi, sem er án mismununar og í samræmi við þá tilhlýðilegu málsmeðferðarreglu sem gerir birgi kleift að vefengja, hafi hann ekki rétt til að vefengja með beinum hætti brot á ákvæðum þessa kafla samkvæmt landslögum samningsaðila, að farið sé eftir ráðstöfunum samningsaðila viðvíkjandi framkvæmd ákvæða þessa kafla; hér um ræðir vefengingu sem upp kemur í tengslum við innkaup, sem falla undir samning þennan, þar sem viðkomandi birgir hefur, eða hefur haft,

hagsmuna að gæta. Verklagsreglur um hvers kyns vefengingu skulu vera skriflegar og almenningi tiltækar.

2. Hver samningsaðili getur gert ráð fyrir í landslögum sínum, komi fram kæra birgis í tengslum við innþkaup sem falla undir samning þennan og þar sem viðkomandi birgir hefur, eða hefur haft, hagsmuna að gæta, að um brot eða vanhöld geti verið að ræða, sbr. 1. mgr., og eru þá viðkomandi innkaupastofnun og birgir hvött til þess að leita lausnar vegna kærumálsins með samninga-viðræðum.
3. Sérhver birgir skal fá nægan tíma til að semja og leggja fram erindi um vefengingu og skal hann aldrei vera skemmri en tíu dagar frá því að birgi varð kunnugt, eða hefði mátt vera kunnugt, um tilefni vefengingarinnar.
4. Sérhver samningsaðili skal koma á fót eða tilnefna a.m.k. eina óhlutdræga stjórnsýslustofnun eða dómsvald, sem er óháð innkaupastofnunum hans, til að taka við og taka til athugunar erindi birgis um vefengingu sem tengist innkaupum sem falla undir samning þennan.
5. Ef stofnun önnur en stjórnsýslustofnun, er um getur í 4. mgr., tekur erindi um vefengingu fyrst til athugunar skal viðkomandi samningsaðili sjá til þess að birgir geti áfrýjað upphaflegu ákvörðun-inni til óhlutdrægrar stjórnsýslustofnunar eða dómsvalds sem er óháð innkaupastofnuninni sem gerir innkaupin sem eru tilefni vefengingarinnar.
6. Sérhver samningsaðili skal tryggja að úrskurðir endurskoðunarstofnunar, sem ekki er dómstóll, skuli annaðhvort háðir endurskoðun á dómstigi eða kveði á um verklagsreglur um að:
 - a) innkaupastofnunin skuli svara erindi um vefengingu skriflega og afhenda endurskoðunar-stofnuninni öll viðeigandi skjöl,
 - b) aðilar að málsmeðferðinni (hér á eftir nefndir „þátttakendur“) skuli eiga rétt á því að láta álit sitt í ljós áður en endurskoðunarstofnun tekur ákvörðun um vefenginguna,
 - c) þátttakendur skuli eiga rétt á fyrirsvari og föruneysi,
 - d) þátttakendur hafi aðgang að öllum þáttum málsmeðferðar,
 - e) þátttakendur skuli hafa rétt til að fara þess á leit að málsmeðferð sé opinber og að heimilt sé að leiða fram vitni og
 - f) ákvarðanir eða tilmæli endurskoðunarstofnunarinnar séu sett fram tímanlega og skriflega og með skýringu á forsendum fyrir hverri ákvörðun eða tilmælum.
7. Sérhver samningsaðili skal samþykkja eða viðhalda málsmeðferð þar sem gert er ráð fyrir:
 - a) skjótvirkum bráðabirgðaráðstöfunum til að gefa birgi kost á að taka þátt í innkaupunum. Slíkar bráðabirgðaráðstafanir geta leitt til þess að frestun verði á innkaupaferlinu. Málsmeðferð getur falið það í sér að taka megí tillit til neikvæðra afleiðinga sem vega þyngra að því er varðar þá hagsmuni sem um er að ræða, þ.m.t. almannahagsmunir, þegar ákvörðun er tekin um það hvort slíkum ráðstöfunum skuli beitt. Réttmætar ástæður fyrir því að hafast ekki að skulu lagðar fram skriflega og
 - b) aðgerð til leiðréttingar eða jöfnunar vegna taps eða skaða sem orðinn er, sem má takmarka annaðhvort við kostnað við gerð tilboðsins eða kostnað vegna erindis um vefengingu, eða hvort tveggja, ákvarði endurskoðunarstofnun að um brot á ákvæðum þessa kafla sé að ræða eða vanhöld er um getur í 1. mgr.

Grein 7.26

Breytingar og leiðréttingar á gildissviði.

1. Samningsaðili getur gert leiðréttingar á gildissviði samkvæmt þessum kafla, sem hann varðar, sem eru einungis formlegs eðlis, eða gert minni háttar breytingar á skránum í XX. viðauka, að því tilskildu að hann tilkynni hinum samningsaðilunum um þær skriflega og að enginn annar samningsaðili andmæli þeim skriflega innan 45 daga frá þeim degi þegar tilkynningunni er dreift. Samningsaðili, sem gerir þess háttar leiðréttingar eða minni háttar breytingar, þarf ekki að láta í té breytingar til jöfnunar til að rétta hlut hinna samningsaðilanna.
2. Samningsaðila er annars heimilt að breyta gildissviði samkvæmt þessum kafla, sem hann varðar, að því tilskildu:

- a) að hann tilkynni hinum samningsaðilunum það skriflega og bjóði jafnframt fram viðunandi breytingar til jöfnunar til þess að viðhalda stigi gildissviðs sem er sambærilegt því sem í gildi var fyrir breytinguna, með fyrirvara um ákvæði 3. mgr. og
 - b) að enginn samningsaðili andmæli skriflega innan 45 daga frá þeim degi þegar tilkynningunni er dreift.
3. Samningsaðili þarf ekki láta í té breytingar til jöfnunar þegar samningsaðilar eru því sammála að fyrirhuguð breyting taki til innkaupastofnunar sem samningsaðili hafi í reynd ekki lengur yfirráð yfir eða áhrif á. Þegar samningsaðili andmælir því að þess háttar opinber yfirráð eða áhrif hafi í reynd verið afnumin getur samningsaðilinn, sem andmælir, farið fram á frekari upplýsingar eða samráð í því skyni að skýrt verði eðli hvers kyns opinberra yfirráða eða áhrifa og komist að samkomulagi um að hlutaðeigandi innkaupastofnun falli áfram undir ákvæði þessa kafla.

Grein 7.27

Samstarf.

1. Samningsaðilar viðurkenna mikilvægi samstarfs í því skyni að öðlast betri skilning á fyrirkomulagi opinberra innkaupa hvers þeirra um sig og að ná fram greiðari aðgangi að mörkuðum hvers og eins, einkum fyrir birgja sem teljast lítil fyrirtæki.
2. Samningsaðilar skulu, skv. 10. kafla, leitast við að starfa saman í málum eins og:
 - a) þróun og notkun rafrænna fjarskipta innan fyrirkomulags opinberra innkaupa og
 - b) skiptum á reynslu og upplýsingum, nefna má regluramma, bestu starfsvenjur og tölfraðilegar upplýsingar.

Grein 7.28

Frekari samningaviðræður.

Bjóði samningsaðili þriðja aðila síðar meir aukinn ávinning með tilliti til aðgangs að markaði sínum fyrir opinber innkaup, að því er varðar það gildissvið sem samþykkt er samkvæmt ákvæðum þessa kafla, skal hann fallast á, að beiðni annars samningsaðila, að hefja samningaviðræður í því skyni að útvíkka gildissvið samkvæmt þessum kafla með gagnkvæmum hætti.

8. KAFLI

Samkeppni.

Grein 8.1

Samkeppnishamlandi starfshættir.

1. Eftirfarandi viðskiptahættir fyrirtækja samrýmast ekki rétttri framkvæmd samnings þessa að svo miklu leyti sem þeir kunna að hafa áhrif á viðskipti milli samningsaðilanna:
 - a) samningar milli fyrirtækja, ákvarðanir samtaka fyrirtækja og samstilltar aðgerðir fyrirtækja sem miða að því eða verða þess valdandi að koma í veg fyrir, takmarka eða raska samkeppni,
 - b) misnotkun eins eða fleiri fyrirtækja á markaðsráðandi stöðu¹¹ á yfirráðasvæði samningsaðila, í heild eða á verulegum hluta þess.
2. Með fyrirvara um landslög samningsaðila gilda ákvæði 1. mgr. einnig um starfsemi opinberra fyrirtækja og fyrirtækja, sem þeir veita sér- eða einkaréttindi, að svo miklu leyti sem beiting þeirra ákvæða hindri ekki, að lögum eða í reynd, framkvæmd þeirra sérstöku opinberu verkefna sem þeim eru falin.
3. Réttindi og skuldbindingar samkvæmt þessum kafla skulu aðeins gilda milli samningsaðilanna.
4. Hafi samningsaðili ekki enn samþykkt samkeppnislöggjöf eða tilnefnt lögbært stjórnvald þegar samningur þessi öðlast gildi, skal hann, til að uppfylla þær skuldbindingar sem kveðið er á um í þessum kafla, gera það innan þriggja ára.

¹¹ Hugtakið „markaðsráðandi staða“ getur tekið til fyrirtækis sem getur starfað óháð keppinautum sínum eða viðskiptavinum eða með öðrum hætti sem verulegt markaðsafl eða sem áberandi þátttakandi á markaði, eins og tilgreint er í samkeppnislögum hvors Mið-Ameríkúríkis um sig.

Grein 8.2

Samstarf.

1. Hlutaðeigandi samningsaðilar skulu, með fyrirvara um ákvæði landslaga sinna, efna til samstarfs um afskipti sín af samkeppnishamlandi starfsháttum, eins og lýst er í gr. 8.1, með það að markmiði að binda enda á þá starfshætti.
2. Samstarf getur falist í skiptum á viðeigandi upplýsingum sem tiltækar eru hjá samningsaðilunum. Engum samningsaðila er skylt að veita upplýsingar sem eru bundnar trúnaði samkvæmt lögum hans.

Grein 8.3

Samráð.

Samningsaðili getur, í því skyni að auka skilning milli samningsaðilanna eða taka á málum sem rísa vegna ákvæða þessa kafla, lagt fram beiðni um samráð innan sameiginlegu nefndarinnar. Í beiðninni komi fram ástæður fyrir því að efnt verði til samráðs. Efnt skal til samráðs án tafar með það í huga að fá fram niðurstöðu sem samræmist ákvæðum þessa kafla. Hlutaðeigandi samningsaðilar skulu veita sameiginlegu nefndinni allan nauðsynlegan stuðning og upplýsingar. Engum samningsaðila er skylt að veita upplýsingar sem eru bundnar trúnaði samkvæmt lögum hans.

Grein 8.4.

Lausn deilumála.

Enginn samningsaðili getur gripið til málsmeðferðar við lausn deilumála skv. 12. kafla í málum sem rísa samkvæmt ákvæðum þessa kafla.

9. KAFLI

Viðskipti og sjálfbær þróun.

Grein 9.1

Samhengi og markmið.

1. Samningsaðilarnir vísa til yfirlýsingar ráðstefnu Sameinuðu þjóðanna um mannlegt umhverfi frá 1972, Ríóyfirlýsingarinnar um umhverfi og þróun frá 1992, framkvæmdaráætlunar 21 um umhverfi og þróun frá 1992, yfirlýsingar Alþjóðavinnuáætlunarinnar um grundvallarviðmið og réttindi við vinnu og ályktunar um hvernig henni verður fylgt eftir frá 1998, Jóhannesborgaráætlunarinnar um sjálfbæra þróun frá 2002 og ráðherrayfirlýsingar efnahags- og félagsmálaráðs Sameinuðu þjóðanna frá 2006 um atvinnu fyrir alla og mannsæmandi atvinnu og yfirlýsingar Alþjóðavinnuáætlunarinnar um félagslegt réttlæti í þágu sanngjarnrar alþjóðavæðingar frá 2008.
2. Samningsaðilarnir viðurkenna að efnahagsleg þróun, félagsleg þróun og umhverfisvernd séu sjálfstæðir þættir sem styðja með gagnkvæmum hætti við sjálfbæra þróun. Þeir leggja áherslu á þann ávinning sem felst í samstarfi um viðskiptatengd atvinnu- og umhverfismál sem lið í heildrænni aðkomu að viðskiptum og sjálfbærri þróun.
3. Samningsaðilarnir eru því sammála að í þessum kafla felist samstarfsaðferð sem byggist á sameiginlegum gildum og hagsmunamálum, þar sem tekið er tillit til mismunandi þróunarstigs þeirra, eftir því sem við á, og þarfir þeirra og óskir virtar í bráð og lengd.
4. Samningsaðilarnir áréttu þá skyldu sína að efla þróun milliríkjaviðskipta á þann veg að stuðli að því að markmiði um sjálfbæra þróun verði náð og að tryggja að það markmið sé samþætt viðskiptatengslum samningsaðilanna og endurspeglit í þeim.

Grein 9.2

Gildissvið.

Þessi kafli gildir um þær ráðstafanir sem samningsaðilarnir samþykkja og viðhalda og hafa áhrif á viðskiptatengda og fjárfestingatengda þætti atvinnu- og umhverfismála, nema kveðið sé á um annað í þessum kafla.

Grein 9.3

Réttur til reglusetningar og verndarstig.

1. Samningsaðilarnir viðurkenna rétt hvers samningsaðila til að ákveða eigin verndarstig á sviði umhverfis- og atvinnu og til að samþykkja eða breyta í samræmi við það viðeigandi lögum sínum og stefnumiðum til samræmis við stjórnarskrá hvers og eins og í samræmi við ákvæði samnings þessa, í því skyni að ákvarða eigin forgangsmál á sviði sjálfbærrar þróunar.
2. Hver samningsaðili skal leitast við að tryggja að lög hans, stefnumið og framkvæmd kveði á um og ýti undir umhverfis- og atvinnuvernd á háu stigi í samræmi við félags-, umhverfis- og efnahagsaðstæður sínar og í samræmi við alþjóðlega viðurkennda staðla, meginreglur og samninga, er um getur í gr. 9.5 og 9.6, og skal leggja sig fram um að hækka verndarstig þau sem fyrrnefnd lög og stefnumið kveða á um.
3. Samningsaðilarnir viðurkenna mikilvægi þess, við undirbúning og framkvæmd ráðstafana í tengslum við þau umhverfis- og atvinnuskilyrði sem áhrif hafa á viðskipti og fjárfestingar milli þeirra, að taka tillit til vísinda- og tæknilegra upplýsinga og viðeigandi alþjóðlegra staðla, viðmiðunarreglna og tilmæla.

Grein 9.4

Staðfesta verndarstiga.

1. Samningsaðili skal ekki vanrækja að framfylgja með virkum hætti lögum sínum, reglum eða stöðlum á sviði umhverfis- og vinnumála þannig að hafi áhrif á viðskipti eða fjárfestingar milli samningsaðilanna.
2. Með fyrirvara um ákvæði greinar 9.3:
 - a) viðurkenna samningsaðilar að óviðeigandi sé að veikja eða lækka þau verndarstig á sviði umhverfis- og vinnumála sem kveðið er á um í lögum hans, reglum eða stöðlum í þeim eina tilgangi að örva fjárfestingu annars samningsaðila eða að sækjast eftir eða að auka samkeppnisforskot framleiðenda eða þjónustuveitenda sem stunda rekstur á yfirráðasvæði hans eða
 - b) skal samningsaðili ekki fella niður eða víkja að öðru leyti frá, eða bjóðast til að falla frá eða víkja að öðru leyti frá, fyrrnefndum lögum, reglum eða stöðlum á sviði umhverfis- og atvinnumála í því skyni að örva fjárfestingu frá öðrum samningsaðila eða að sækjast eftir eða að auka samkeppnisforskot framleiðenda eða þjónustuveitenda sem stunda rekstur á yfirráðasvæði hans.

Grein 9.5

Alþjóðlegir staðlar og samningar á sviði vinnumála.

1. Samningsaðilar áréttu, í samræmi við skuldbindingar sínar sem aðilar að Alþjóðavinnumálastofnuninni, þær skyldur sínar að virða, efla og framkvæma þær meginreglur um grundvallar-réttindi sem er að finna í yfirlýsingu Alþjóðavinnumálastofnunarinnar um grundvallarviðmið og réttindi við vinnu og í áréttingu hennar sem Alþjóðavinnumálaþingið samþykkti á 86. fundi sínum árið 1998, nánar tiltekið:
 - a) félagaþreifi og viðurkenning í reynd á réttinum til að gera kjarasamninga,
 - b) afnám nauðungar- eða skylduvinnu í öllum myndum,
 - c) afnám barnavinna í reynd og
 - d) afnám mismununar með tilliti til ráðninga og starfa.
2. Samningsaðilar áréttu þá skyldu sína, samkvæmt ráðherraýfirlýsingu efnahags- og félagsmálaráðs Sameinuðu þjóðanna frá 2006, að viðurkenna full og notadrjúg störf og mannsæmandi atvinnu fyrir alla sem meginþátt sjálfbærrar þróunar fyrir öll lönd og sem forgangsmarkmið alþjóðlegrar samvinnu og um að ýta undir þróun milliríkjavíðskipta þannig að stuðli að fullum og notadrjúgum störfum og mannsæmandi atvinnu fyrir alla.
3. Samningsaðilar, sem aðilar að Alþjóðavinnumálastofnuninni, vísa til skuldbindinga um að framkvæma með skilvirkum hætti, í samræmi við yfirlýsingu Alþjóðavinnumálastofnunarinnar um grundvallarviðmið og réttindi við vinnu frá 1998, grunnsamninga Alþjóðavinnumálastofnunarinnar, sem þeir hafa fullgilt, og um að vinna staðfastlega áfram að því að fullgilda grunnsamninga

Alþjóðavinnumálastofnunarinnar. Samningsaðilar munu skiptast á upplýsingum um stöðu hvers og eins og framþróun að því er varðar aðra samninga Alþjóðavinnumálastofnunarinnar.

4. Eigi skal kalla fram brot á grundvallarviðmiðum og réttindum við vinnu eða notfæra sér slík brot með öðrum hætti sem lögmætt samkeppnisforskot. Vinnustaðla skal eigi nota í þágu verndarstefnu í viðskiptum.

Grein 9.6

Marghliða umhverfissamningar og meginreglur um umhverfismál.

Samningsaðilarnir áréttu þá skyldu sína að innleiða, með skilvirkum hætti, í landsrétt og starfs-hætti hvers og eins marghliða samninga um umhverfismál sem þeir eiga aðild að. Samningsaðilarnir áréttu jafnframt aðild sína að meginreglum um umhverfismál sem koma fram í alþjóðlegum gerningum sem um getur í gr. 9.1.

Grein 9.7

Efling viðskipta og fjárfestinga sem stuðla að sjálfbærri þróun.

1. Samningsaðilar skulu kappkosta að greiða fyrir og stuðla að erlendra fjárfestingu, viðskiptum með og miðlun vöru og þjónustu sem eru sjálfbærri þróun til framdráttar, þ.m.t.:
 - a) tækni á sviði umhverfismála, varanleg endurnýjanleg orka, lífræn framleiðsla, orkunýtnar og umhverfismerktar vörur og þjónusta, meðal annars með því að taka til skoðunar aðrar viðskiptahindranir en tolla sem skyldar eru,
 - b) vörur og þjónusta sem eru viðföng áætlana, t.d. um réttmæta og siðlega viðskiptahætti.
2. Samningsaðilar skulu kappkosta að greiða fyrir og efla þróun starfshátta og áætlana sem miða að því að ná viðhlítandi efnahagslegum afrakstri af verndun og sjálfbærri nýtingu umhverfisins, s.s. með vistvænni ferðaþjónustu.
3. Í þessu skyni koma samningsaðilar sér saman um að skiptast á skoðunum og kunna að taka til athugunar, sameiginlega eða tvíhliða, samstarf á þessu sviði.
4. Samningsaðilar skulu ýta undir félagslega ábyrgð fyrirtækja sem og samstarf milli fyrirtækja í tengslum við vörur, þjónustu og tækni sem stuðla að sjálfbærri þróun og eru til hagsbóta fyrir umhverfið.

Grein 9.8

Viðskipti með vörur úr skógafurðum.

1. Í því skyni að efla sjálfbæra stjórnun skógarauðlinda og þannig, meðal annars, draga úr losun gróðurhúsalofttegunda vegna skógeyðingar og hnignunar náttúrulegra skóga í tengslum við starfsemi utan skógasviðsins, skuldbinda samningsaðilar sig til að vinna saman á viðeigandi marghliða vettvangi, þar sem þeir taka þátt í að bæta löggæslu og stjórnunarhætti á skógsvæðum og efla viðskipti með löglegar og sjálfbærar skógafurðir.
2. Gagnleg tæki til að ná þessu markmiði gætu meðal annars verið virk notkun samningsins um alþjóðaverslun með tegundir villtra dýra og plantna sem eru í útrýmingarhættu (CITES), að því er varðar trjátegundir sem eru í útrýmingarhættu, vottunarkerfi fyrir skógafurðir sem eru til komnar með sjálfbærum hætti og valfrjálsir samstarfssamningar um löggæslu, góða stjórnunarhætti og viðskipti á skógræktarsvæðum (FLEGT).

Grein 9.9

Samstarf á alþjóðavettvangi.

Samningsaðilar skulu kappkosta að efla samstarf sín á milli, á vettvangi tvíhliða, svæðisbundins og fjölhliða samstarfs sem þeir koma að, um atvinnu- og umhverfismál sem tengjast viðskiptum og fjárfestingum og varða gagnkvæma hagsmuni þeirra.

Grein 9.10

Framkvæmd og samráð.

1. Samningsaðilar skulu tilnefna þær stjórnsýslueiningar sem eiga að þjóna sem tengiliðir að því er varðar framkvæmd efnisatriða þessa kafla.

2. Samningsaðilar skulu starfa saman með tilstyrk tengiliðanna, sem um getur í 1. mgr., í öllum málum sem upp koma og falla undir þennan kafla. Samstarf getur falist í skiptum á viðeigandi upplýsingum sem samningsaðilunum eru tiltækar. Eigi er gerð sú krafa að nokkur samningsaðili láti í té upplýsingar sem eru bundnar trúnaði samkvæmt löggjöf hans.
3. Samningsaðili getur lagt fram beiðni um samráð innan sameiginlegu nefndarinnar í því skyni að efla skilning milli samningsaðila eða fjalla um mál sem upp koma og falla undir þennan kafla eða ef samningsaðili telur að aðgerð annars samningsaðila samræmist ekki þeim skuldbindingum sem þessi kafla tekur til. Í beiðninni skulu koma fram ástæður fyrir samráðinu. Samráð skal fara fram tafarlaust í því skyni að fá fram niðurstöðu í samræmi við þau markmið sem sett eru fram í þessum kafla. Hlutaðeigandi samningsaðilar skulu veita sameiginlegu nefndinni allan nauðsynlegan stuðning og upplýsingar.
4. Enginn samningsaðili getur gripið til málsmeðferðar við lausn deilumála skv. 12. kafla í málum sem rísa samkvæmt ákvæðum þessa kafla.

Grein 9.11

Endurskoðun.

Samningsaðilar skulu kanna með reglubundnum hætti, á vettvangi sameiginlegu nefndarinnar, hvernig miðað hefur að ná þeim markmiðum sem sett eru fram í þessum kafla og skoða alþjóðlega þróun í náinni framtíð, sem skiptir máli, í því augnamiði að stuðla enn frekar að því að fyrrnefndum markmiðum verði náð.

10. KAFLI

Samstarf.

Grein 10.1

Markmið og gildissvið.

1. Samningsaðilar lýsa yfir vilja sínum til að ýta undir viðskipti, efnahagssamvinnu og tækniyfirfærslu í því skyni að greiða fyrir framkvæmd heildarmarkmiða samnings þessa, einkum til fjölgunar viðskipta- og fjárfestingartækifæra sem leiðir af samningi þessum og til að stuðla að sjálfbærri þróun.
2. Þau ákvæði sem sett eru fram í þessum kafla eru samstarfslegs eðlis og falla ekki undir lausn deilumála skv. 12. kafla samnings þessa.

Grein 10.2

Aðferðir og leiðir.

1. Samstarf og tækniaðstoð, sem EFTA-rikin veita til framkvæmdar þessum kafla, skulu fara fram innan framkvæmdaáætlana sem aðalskrifstofa EFTA stjórnar.
2. Samningsaðilar skulu vinna saman að því að finna og nota bestu aðferðir og leiðir til að framkvæma efnisatriði þessa kafla. Þeim er heimilt að samræma, í þessu skyni, aðgerðir sínar aðgerðum viðkomandi alþjóðastofnana.
3. Sjálfbær þróun skal felld inn og endurspeglast í framkvæmd samvinnu, aðstoðar og tækniyfirfærslu á þeim margvíslegu sviðum þar sem hún er viðeigandi.
4. Leiðir til samstarfs og aðstoðar geta m.a. verið:
 - a) upplýsingaskipti, tækniyfirfærsla og þjálfun,
 - b) framkvæmd sameiginlegra aðgerða á borð við málstofur og vinnufundi og
 - c) aðstoð á sviði tækni og stjórnsýslu.

Grein 10.3

Samstarfssvið.

Samstarf, aðstoð og tækniyfirfærsla geta tekið til hvers kyns sviða sem samningsaðilarnir hafa komist að sameiginlegri niðurstöðu um að geti aukið getu þeirra og atvinnurekenda þeirra til að hagnast af auknum viðskiptum og fjárfestingum ríkja í milli, nefna má sérstaklega:

- a) öflugri og greiðari útflutning vara og þjónustu til hinna samningsaðilanna og fjölgun markaðstækifæra,

- b) mál er varða tolla og upprunamál, þ.m.t. starfsmenntun á sviði tollamála,
- c) tæknilegar reglur og ráðstafanir á sviði hollustuhátta og heilbrigðis dýra og plantna, þ.m.t. stöðlun og vottun,
- d) aðstoð við reglusetningu og framkvæmd laga á sviðum á borð við hugverk og opinber innkaup og
- e) aðstoð við reglusetningu og framkvæmd laga um viðskipahliðar atvinnu- og umhverfismála, þ.m.t. geta og afköst atvinnu- og umhverfismálastofnana í stjórnsýslunni.

Grein 10.4

Tengiliðir.

Samningsaðilar skulu skiptast á nöfnum og heimilisföngum tilnefndra tengiliða vegna mála sem tengjast samstarfi.

11. KAFLI

Stofnanaákvæði.

Grein 11.1

Sameiginlega nefndin.

1. Samningsaðilar stofna hér með sameiginlega nefnd EFTA og Mið-Ameríku (hér á eftir nefnd „sameiginlega nefndin“), en í henni eiga sæti fulltrúar frá hverjum samningsaðila á ráðherrastigi, sem hafa með viðskiptatengd málefni að gera, í samræmi við lagaramma hvers samningsaðila um sig, fulltrúar, sem þeir velja, eða háttsettir embættismenn sem valdir eru í þessum tilgangi.
2. Sameiginlega nefndin skal:
 - a) hafa yfirumsjón með og yfirfara framkvæmd samnings þessa,
 - b) kanna stöðugt þann kost að afnema enn frekar viðskiptahindranir og aðrar takmarkandi ráðstafanir sem varða viðskipti milli EFTA-ríkjanna og Mið-Ameríkuríkjanna,
 - c) hafa yfirumsjón með frekari útfærslu samnings þessa,
 - d) hafa yfirumsjón með starfi allra undirnefnda og vinnuhópa sem komið er á fót samkvæmt samningi þessum,
 - e) leitast við að leysa deilumál sem upp kunna að koma í tengslum við túlkun eða beitingu ákvæða samnings þessa,
 - f) setja sér eigin starfsreglur og
 - g) taka til athugunar hvert það málefni annað sem haft gæti áhrif á rekstur samnings þessa.
3. Sameiginlegu nefndinni skal heimilt:
 - a) að breyta og uppfylla þannig samningsmarkmiðin: ákvæðum 1.–5. viðbætis við I. viðauka, við III., IV., V., IX., X., XI., XII., XIII. og XIV. viðauka, við XV., XVI., XVIII. viðauka og við XX. viðauka,
 - b) að breyta I., VII. og VIII. viðauka, með fyrirvara um að innri lagaskilyrðum hvers samningsaðila sé fullnægt og
 - c) að taka til athugunar og gera tillögu til samningsaðilanna, nema sérstaklega sé kveðið á um annað í þessari grein, um breytingar á réttindum og skuldbindingum samkvæmt samningi þessum, t.d. nýja viðauka og viðbæta við alla kafla samnings þessa, með fyrirvara um að innri lagaskilyrðum hvers samningsaðila sé fullnægt.
4. Hver samningsaðili skal, í samræmi við gildandi lagareglur sínar, framkvæma þær breytingar sem um getur í a-lið 3. mgr. innan þess frests sem sameiginlega nefndin ákveður.¹²
5. Sameiginlega nefndin getur ákveðið setja á stofn þær undirnefndir og þá vinnuhópa sem hún telur þörf á sér til aðstoðar við störfin. Undirnefndirnar og vinnuhóparnir skulu starfa í umboði sameiginlegu nefndarinnar, nema kveðið sé sérstaklega á um annað í samningi þessum.
6. Sameiginlega nefndin getur tekið ákvarðanir eins og kveðið er á um í þessum samningi. Í öðrum málum er sameiginlegu nefndinni heimilt að senda frá sér tilmæli.
7. Ákvarðanir og tilmæli sameiginlegu nefndarinnar skulu vera með samhljóða samþykki. Sameiginlega nefndin getur einnig samþykkt ákvarðanir og sent frá sér tilmæli um málefni sem

12 Að því er varðar Kostaríka gildir XXI. viðauki.

aðeins tengjast einu eða fleiri Mið-Ameríkuríkjum og einu eða fleiri EFTA-ríkjum. Atkvæðagreiðslan skal í þeim tilvikum aðeins fara fram hjá hlutaðeigandi samningsaðilum. Ákvarðanir og tilmæli, sem sameiginlega nefndin samþykkir í samræmi við þessa málsgrein, gilda aðeins um þá samningsaðila sem samþykkja ákvörðunina eða tilmælin.

8. Sameiginlega nefndin skal koma saman innan eins árs frá gildistöku samnings þessa. Eftir það skal hún koma saman þegar nauðsyn krefur en að öllu jöfnu annað hvert ár. Fundirnir hennar eru undir sameiginlegu forsæti eins EFTA-ríkis og eins Mið-Ameríkuríkis. Fundir sameiginlegu nefndarinnar skulu, nema samningsaðilarnir ákveði annað, haldnir til skiptis á yfirráðasvæði EFTA-ríkis og yfirráðasvæði Mið-Ameríkuríkis eða fyrir tilstyrk þeirra tæknilegu aðferða sem tiltækar eru.
9. Samningsaðili getur, hvenær sem er, farið fram á sérstakan fund í sameiginlegu nefndinni með skriflegri tilkynningu til hinna samningsaðilanna. Slíkur fundur skal haldinn innan 30 daga frá því að beiðni berst, nema samningsaðilar komi sér saman um annað.
10. Sameiginlega nefndin skal setja í ákvarðanir sínar viðeigandi ákvæði um gildistöku þeirra. Ef landslög samningsaðila heimila það og ef sameiginlega nefndin ákveður það, getur fyrrnefndur samningsaðili látið ákvörðun sameiginlegu nefndarinnar koma til framkvæmda til bráðabirgða uns hún öðlast gildi gagnvart honum.

Grein 11.2

Tengiliðir.

1. Hver samningsaðili skal, innan 60 daga frá gildistöku samnings þessa, tilnefna tengilið til að greiða fyrir samskiptum milli samningsaðilanna.
2. Tengiliðurinn skal, að beiðni hins samningsaðilans, segja deili á þeirri skrifstofu eða þeim embættismanni sem ber ábyrgð á því máli sem um ræðir og aðstoða, eftir því sem nauðsyn krefur, við að greiða fyrir samskiptum við þann samningsaðila sem leggur fram beiðni.

12. KAFLI

Lausn deilumála.

Grein 12.1

Umfang og gildissvið.

1. Ákvæði þessa kafla gilda þegar reynt er að komast hjá deilum eða leysa deilur vegna túlkunar eða beitingar samnings þessa, nema sérstaklega sé kveðið á um annað í samningi þessum.
2. Heimilt er að leysa deilur vegna sama máls, sem rísa bæði samkvæmt samningi þessum og samningnum um Alþjóðaviðskiptastofnunina, á hvorum samstarfsvettvangi sem er, að ákvörðun umkvörtunaraðilans.¹³ Sá samstarfsvettvangur sem þannig er valinn skal notaður eingöngu.
3. Að því er varðar 2. mgr. ræðst málsmeðferð um lausn deilumála samkvæmt samningnum um Alþjóðaviðskiptastofnunina af beiðni samningsaðila um stofnun gerðardóms skv. 6. gr. samkomulags Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar um reglur og málsmeðferð við lausn deilumála, en málsmeðferð um lausn deilumála samkvæmt samningi þessum ræðst af beiðni um gerðardómsmeðferð skv. 1. mgr. greinar 12.4.
4. Áður en samningsaðili hefur málsmeðferð til lausnar deilumáls, samkvæmt samningi Alþjóðaviðskiptastofnunarinnar, gegn öðrum samningsaðila skal hann tilkynna öllum öðrum samningsaðilunum skriflega um fyrirætlan sína.

Grein 12.2

Sáttaumleitanir.

1. Samningsaðilum er frjálst að nýta sér málsmeðferð sem felst í sáttaumleitunum ef þeir koma sér saman um það. Hana má hefja og henni má ljúka hvenær sem er. Hún getur haldið áfram meðan málsmeðferð gerðardóms, sem stofnaður er í samræmi við þennan kafla, stendur yfir.
2. Málsmeðferð, sem felst í sáttaumleitunum, skal vera trúnaðarmál og hefur ekki áhrif á rétt samningsaðila við frekari meðferð mála.

¹³ Að því er varðar þennan kafla geta hugtökin „samningsaðili“, „deiluaðili“, „umkvörtunaraðili“ og „samningsaðili sem kvörtun beinist gegn“ merkt einn eða fleiri samningsaðila.

Grein 12.3

Samráð.

1. Samningsaðilar skulu ætíð leitast við að ná samkomulagi um túlkun og beitingu samnings þessa og gera sitt ýtrasta með samvinnu og samráði til að finna lausn sem allir aðilar geta sætt sig við í hverju því máli sem rís á grundvelli þessarar greinar.
2. Samningsaðili getur farið skriflega fram á samráð við annan samningsaðila telji hann að ráðstöfun eða önnur málefni samrýmist ekki samningi þessum og skal hann setja fram ástæður fyrir þeirri beiðni, m.a. benda á um hvaða ráðstöfun eða málefni er að ræða og skírskota til lagagrundvallar umkvörtunarefnisins. Samningsaðili, sem fer fram á samráð, skal jafnframt tilkynna hinum samningsaðilunum skriflega um þá beiðni. Sá samningsaðili sem beiðnin beinist að skal svara henni innan 10 daga frá viðtökudegi.
3. Samráð skal hefjast innan 30 daga frá viðtökudegi beiðni um samráð. Samráð um brýn málefni, þ.m.t. um vörur sem eru viðkvæmar fyrir skemmdum, skal hefjast innan 15 daga frá viðtökudegi beiði um samráð. Ef samningsaðilinn, sem beiðnin beinist að, svarar ekki innan 10 daga eða gengur ekki til samráðs innan 30 daga frá viðtökudegi beiðninnar um samráð, eða innan 15 daga ef málið er brýnt, á samningsaðilinn, sem leggur fram beiðni, rétt á að fara fram á stofnun gerðardóms í samræmi við gr. 12.4.
4. Samningsaðili, sem telur að sig hafa verulega viðskiptahagsmuna að gæta í málinu, getur tekið þátt í samráðinu afhendi hann hinum samningsaðilunum skriflega tilkynningu innan sjö daga frá viðtökudegi samráðsbeiðninnar. Með tilkynningunni skal viðkomandi samningsaðili láta fylgja útskýringu á þeim verulegu viðskiptahagsmunum sem hann hefur að gæta í málinu.
5. Aðilar að deilunni skulu veita nægilegar upplýsingar til að unnt sé að rannsaka hvernig ráðstöfun eða annað mál er í ósamræmi við samning þennan og fara með hvers kyns trúnaðarupplýsingar, sem skipst er á meðan samráðið varir, á sama hátt og samningsaðilinn sem veitir upplýsingarnar.
6. Samráð skal bundið trúnaði og vera með fyrirvara um rétt samningsaðilanna til frekari málsmeðferðar.
7. Samráð fer ýmist fram milli manna í eigin persónu eða eftir þeim tæknilegu leiðum sem deiluaðilar ákveða. Ef samráð fer fram milli manna í eigin persónu skal það fara fram í höfuðstað samningsaðilans sem kvörtunin beinist gegn, nema deiluaðilar ákveði annað.
8. Deiluaðilar skulu tilkynna hinum samningsaðilunum um gagnkvæmt samkomulag um lausn málsins.

Grein 12.4

Stofnun gerðardóms.

1. Leiði samráðið, sem um getur í gr. 12.3, ekki til lausnar deilu innan 50 daga, eða 20 daga í tengslum við brýnt mál, þ.m.t. um vörur sem eru viðkvæmar fyrir skemmdum, frá þeim degi þegar samningsaðilinn, sem kvörtun beinist gegn, veitir beiðninni um samráð viðtöku, getur umkvörtunaraðilinn, með skriflegri beiðni til samningsaðilans sem kvörtunin beinist gegn, farið fram á að stofnaður verði gerðardómur. Afrit af beiðninni skal sent hinum samningsaðilunum til þess að þeir geti ákveðið hvort þeir vilji taka þátt í gerðardómsferlinu.
2. Í beiðni um stofnun gerðardóms skal tilgreina þá sérstöku ráðstöfun sem um ræðir eða önnur mál sem uppi eru og leggja fram stutta samantekt um þau lög og málsatvik sem lögð eru til grundvallar.
3. Þeir gerðarmenn skipa gerðardóminn í samræmi við „hinar valkvæðu reglur Alþjóðagerðardómsins í Haag um lausn deilumála tveggja ríkja“, sem gilda frá 20. október 1992 (hér á eftir nefndar „valkvæðu reglurnar“), að breyttu breytanda. Stofndagur gerðardómsins telst vera dagurinn þegar formaðurinn er skipaður.
4. Skipunarbréf gerðardómsins er sem hér segir, nema deiluaðilar komi sér saman um annað innan 20 daga frá viðtökudegi beiðninnar um stofnun gerðardóms:
„Að rannsaka, í ljósi viðeigandi ákvæða samnings þessa, það mál sem um getur í beiðninni um stofnun gerðardóms skv. gr. 12.4 og komast að niðurstöðu á grundvelli laga og málsatvika og gefa út tilmæli, ef við á, um lausn deilunnar og framkvæmd úrskurðarins.“

5. Ef fleiri en einn samningsaðili leggur fram beiðni um stofnun gerðardóms í tengslum við sama málið eða ef beiðnin tekur til fleiri en eins samningsaðila sem kvörtun beinist gegn og ávallt þegar það er framkvæmanlegt, skal stofna einn gerðardóm til að rannsaka umkvörtunarefni sem tengjast sama málinu.
6. Samningsaðili, sem er ekki deiluaðili, á rétt á, eftir að hafa afhent deiluaðilunum skriflega beiðni, að leggja skriflegar greinargerðir fyrir gerðardóminn, fá skriflegar greinargerðir, þ.m.t. viðaukar, frá deiluaðilunum, vera viðstaddur skýrslugjöf og gera munnlegar athugasemdir.

Grein 12.5

Málsmeðferð gerðardómsins.

1. Um málsmeðferð gerðardómsins fer eftir valkvæðu reglunum, að breyttu breytanda, nema annað sé tilgreint í samningi þessum eða samningsaðilar koma sér saman um annað.¹⁴
2. Gerðardómurinn skal rannsaka mál það sem vísað er til hans samkvæmt beiðninni um stofnun gerðardóms í ljósi ákvæða samnings þessa sem túlkuð eru samkvæmt reglum um túlkun þjóðaréttar.
3. Deiluaðilar skulu ákveða hvaða tungumál skuli notað í deilumálinu. Ef ekki semst um tungumál ákveður gerðardómurinn það. Skýrslugjöf til gerðardómsins skal opin almenningi, nema deiluaðilar ákveði annað eða gerðardómurinn ákveði að skýrslugjöf skuli vera lokuð meðan fjallað er um trúnaðarupplýsingar.
4. Sá staður þar sem skýrslugjöf til gerðardómsins fer fram, sæki menn það í eigin persónu, skal ákveðinn með gagnkvæmu samkomulagi deiluaðila, að öðrum kosti skal hún fara fram í Haag í Hollandi.
5. Engin samskipti í þágu eins aðila (ex parte) skulu vera við gerðardóminn um mál sem hann hefur til meðferðar.
6. Samningsaðili skal senda hinum deiluaðilanum skriflegar greinargerðir sínar, skriflegar gerðir munnlegs framburðar og svör við spurningum gerðardómsins, samtímis því að framangreind atriði eru send gerðardóminum.
7. Samningsaðilar skulu gæta trúnaðar að því er varðar þær upplýsingar sem gerðardóminum eru sendar, enda hafi sá deiluaðili sem þær sendir auðkennt þær sem trúnaðarmál.
8. Meirihluti gerðarmanna tekur ákvarðanir gerðardómsins. Gerðarmönnum er heimilt að gefa sérálit um málefni sem samhljóða samkomulag er ekki um. Gerðardóminum er óheimilt að gefa upp hverjir gerðarmanna standa að meirihluta- eða minnihlutaáliti dómsins.
9. Deiluaðilar skulu skipta jafnt með sér kostnaði af gerðardómsmeðferðinni.
10. Hver samningsaðili um sig skal bera sinn eigin kostnað, þ.m.t. stjórnarsýslukostnað og annan kostnað sem tengist undirbúningi og framkvæmd gerðardómsmálsmeðferðarinnar.
11. Gerðardómurinn skal gera eigin starfsáætlun sem veitir deiluaðilum nægilegan tíma til að uppfylla skilyrði málsmeðferðarinnar á öllum stigum. Í starfsáætluninni skal tilgreina nákvæmlega dagsetningar og tímalengd til að leggja fram allar viðeigandi orðsendingar, greinargerðir og önnur skjöl, sem og tímalengd fyrir skýrslugjöf. Gerðardómurinn getur breytt starfsáætlun sinni og tilkynntir hann þá deiluaðilum án tafar um þess háttar breytingar.
12. Tilkynningum skal komið til viðtakanda svo skjótt sem auðið er eftir diplómatískum leiðum. Jafnframt skal afriti komið til allra viðeigandi skrifstofa sem málið varðar og deiluaðilar hafa tilgreint og tilkynnt um.
13. Gerðardómurinn getur úrskurðað um eigin lögsögu.

Grein 12.6

Skýrsla gerðardóms.

1. Gerðardómur skal að öllu jöfnu skila frumskýrslu með niðurstöðum sínum og úrskurðum til deiluaðila eigi síðar en 90 dögum frá stofndegi gerðardómsins. Deiluaðila er heimilt að senda gerðardóminum skriflegar athugasemdir um frumskýrslu dómsins innan 14 daga frá viðtökudegi

¹⁴ Að því er varðar þennan kafla geta hugtökin „samningsaðili“, „deiluaðili“, „umkvörtunaraðili“ og „samningsaðili sem kvörtun beinist gegn“ merkt einn eða fleiri samningsaðila.

hennar. Gerðardómurinn skal að öllu jöfnu afhenda deiluaðilum lokaskýrslu innan 30 daga frá frá viðtökudegi frumskýrslunnar.

2. Lokaskýrslunni, ásamt skýrslum skv. greinum 12.8 og 12.9, ef svo ber undir, skal komið til deiluaðila. Þær skýrslur sem um getur í þessari málsgrein skal birta almenningi, nema deiluaðilar ákveði annað.
3. Allir úrskurðir gerðardómsins, samkvæmt hvaða grein þessa kafla sem er, skulu vera endanlegir og bindandi fyrir deiluaðila.

Grein 12.7

Málsmeðferð gerðardómsins frestað eða hætt.

1. Séu deiluaðilar einhuga um það getur gerðardómur hvenær sem er gert hlé á starfi sínu, þó ekki lengur en í 12 mánuði. Hafi hlé á störfum gerðardóms varað lengur en í 12 mánuði fellur umboð gerðardómsins til að fjalla um deiluna úr gildi, nema deiluaðilar verði ásáttir um annað.
2. Umkvörtunaraðila er heimilt að draga kvörtun sína til baka hvenær sem er áður en lokaskýrslan er gefin út. Slík afturköllun hefur þó ekki áhrif á rétt hans til að leggja síðar fram nýja kvörtun vegna sama efnis.
3. Deiluaðilar geta hvenær sem er samþykkt að meðferð gerðardóms, sem stofnaður er samkvæmt samningi þessum, verði hætt með því að tilkynna formanni hans sameignlega og skriflega um það.
4. Gerðardómur getur, á hvaða stigi málsmeðferðarinnar sem er og fyrir birtingu lokaskýrslunnar, lagt til að deiluaðilar leiti vinsamlegrar lausnar á deilunni.

Grein 12.8

Framkvæmd efnisþátta lokaskýrslunnar.

1. Sá samningsaðili sem kvörtun beinist gegn skal umsvifalaust hlíta úrskurðinum í lokaskýrslunni. Reynist óframkvæmanlegt að hlíta úrskurðinum tafarlaust skulu deiluaðilar leitast við að semja um hæfilegan frests til þess. Liggi slíkt samkomulag ekki fyrir innan 30 daga frá útgáfudegi lokaskýrslunnar getur hvor deiluaðili sem er farið þess á leit við hinn upphaflega gerðardóm að hann ákveði lengd hæfilegs frests, í ljósi sérstakra aðstæðna málsins. Gerðardómur skal að öllu jöfnu fella úrskurð innan 40 daga frá viðtökudegi fyrrnefndrar beiðni.
2. Sá samningsaðili sem kvörtun beinist gegn skal tilkynna hinum deiluaðilanum um þá ráðstöfun sem samþykkt er til að fylgja úrskurðinum í lokaskýrslunni eftir og gefa ítarlega lýsingu á því hvernig ráðstöfunin tryggir eftirfylgni, sem nægir til að hinn deiluaðilinn geti lagt mat á ráðstöfunina.
3. Ef ágreiningur er um hvort um ráðstöfun sé að ræða sem fylgir eftir úrskurðinum í lokaskýrslunni eða um hvort sú ráðstöfun samrýmist úrskurðinum, skal sami gerðardómur kveða upp úr um þess háttar ágreining, óski annar hvor deiluaðila eftir því, áður en unnt er að fara fram á bætur eða fresta ávinningi í samræmi við gr. 12.9. Gerðardómur skal að öllu jöfnu fella úrskurð innan 60 daga frá viðtökudegi beiðninnar.

Grein 12.9

Bætur og frestun ávinnings.

1. Fari samningsaðili, sem kvörtun beinist gegn, ekki að úrskurði gerðardómsins sem um getur í gr. 12.8 eða tilkynni umkvörtunaraðilanum að hann hyggist ekki hlíta efnisatriðum lokaskýrslunnar, skal sá samningsaðili, fari umkvörtunaraðilinn fram á það, ganga til samráðs í því augnamiði að ná samkomulagi um bætur sem báðir deiluaðilar geta sætt sig við. Hafi ekkert slíkt samkomulag náðst innan 20 daga frá viðtöku beiðninnar ber umkvörtunaraðilanum réttur til að fresta því að veita ávinning, sem leiðir af samningi þessum, en einungis til jafns við þann sem sú ráðstöfun eða það mál sem gerðardómurinn ákvað að samræmdist ekki ákvæðum samnings þessa tekur til.
2. Þegar umkvörtunaraðilinn tekur til athugunar hvaða ávinningi skuli frestað skal hann fyrst leitast við að fresta ávinningi á sama sviði eða sviðum og sú ráðstöfunin eða það mál sem gerðardómurinn ákvað að samræmdist ekki ákvæðum samnings þessa tekur til. Umkvörtunaraðili, sem

telur það hvorki gerlegt né vænlegt til árangurs að fresta ávinningi á sama sviði eða sviðum, getur frestað ávinningi á öðrum sviðum.

3. Umkvörtunaraðilinn skal tilkynna samningsaðilanum, sem kvörtun beinist gegn, um þann ávinning sem hann hyggst fresta, um ástæður þeirrar frestunar og hvenær frestunin hefjist, eigi síðar en 30 dögum fyrir þann dag þegar frestunin á að koma til framkvæmda. Samningsaðilanum, sem kvörtun beinist gegn, er heimilt að fara þess á leit við upphaflega gerðardóminn, innan 15 daga frá viðtöku fyrrnefndrar tilkynningar, að hann felli úrskurð þess efnis hvort sá ávinningur sem umkvörtunaraðilinn hyggst fresta sé jafngildur þeim ávinningi sem ráðstöfunin eða málið, sem talið var að samræmdist ekki ákvæðum samnings þessa, hafði áhrif á og hvort fyrirhuguð frestun samræmist ákvæðum 1. og 2. mgr. Gerðardómur skal fella úrskurð innan 45 daga frá viðtökudegi fyrrnefndrar beiðni. Eigi skal fresta ávinningi fyrir en gerðardómurinn hefur felld úrskurð sinn.
4. Bætur og frestun ávinnings skulu vera tímabundnar ráðstafanir og skal umkvörtunaraðilinn einungis beita þeim uns ráðstöfunin eða málið, sem talið var að samræmdist ekki ákvæðum samnings þessa, hefur verið dregið til baka eða henni eða því breytt þannig að samrýmist samningi þessum eða uns deiluaðilar hafa leyst deiluna með öðrum hætti.
5. Upphaflegi gerðardómurinn skal, að beiðni deiluaðila, fella úrskurð þess efnis hvort framkvæmdarráðstafanir, sem eru samþykktar eftir að ávinningi er frestað, séu í samræmi við lokaskýrsluna og hvort rétt sé, í ljósi fyrrnefnds úrskurðar, að aflétta eða breyta frestun ávinnings. Gerðardómur skal fella úrskurð innan 30 daga frá viðtökudegi fyrrnefndrar beiðni.

Grein 12.10

Önnur ákvæði.

1. Gerðardómurinn, sem um getur í greinum 12.8 og 12.9, skal, ávalt þegar því verður við komið, skipaður sömu gerðarmönnum og gáfu lokaskýrsluna út. Sé gerðarmaður í upphaflega gerðardóminum ekki tiltækur skal tilnefning gerðarmanns í hans stað fara fram í samræmi við þá valaðferð sem gildi þegar upphaflegi gerðarmaðurinn var tilnefndur.
2. Heimilt er að breyta sérhverri tímalengd, sem um getur í þessum kafla, með gagnkvæmu samkomulagi deiluaðila.
3. Telji gerðardómur að hann geti ekki fylgt þeirri tímaáætlun sem honum ber að fylgja samkvæmt þessum kafla, skal hann upplýsa deiluaðila skriflega um ástæður seinkunarinnar og um þann viðbótartíma sem hann telur sig þurfa. Nauðsynlegur viðbótartími skal ekki vera lengri en 30 dagar.

13. KAFLI

Lokaákvæði.

Grein 13.1

Efnidir á skuldbindingum.

Samningsaðilar skulu gera almennar eða sértækar ráðstafanir sem þarf til að efna skuldbindingar sínar samkvæmt samningi þessum.

Grein 13.2

Viðaukar og viðbætar.

Viðaukarnir við samning þennan, þ.m.t. viðbætar við þá, eru óaðskiljanlegur hluti hans.

Grein 13.3

Breytingar.

1. Samningsaðilar geta komið sér saman um breytingar á samningi þessum.
2. Breytingar, sem snerta málefni sem tengjast aðeins einu að fleiri Mið-Ameríkuríkjum og einu eða fleiri EFTA-ríkjum, skulu einungis njóta samþykkis hlutaðeigandi samningsaðila.
3. Þrátt fyrir breytingar, sem um getur í gr. 11.1, getur sameiginlega nefndin lagt fyrir samningsaðilana tilmæli um breytingar á samningi þessum til fullgildingar, staðfestingar eða samþykkis í samræmi við landsbundnar lagareglur hvers og eins.

4. Breytingar öðlast gildi 60 dögum eftir þann dag þegar a.m.k. eitt Mið-Ameríkuríki og a.m.k. eitt EFTA-ríki hafa afhent vörsluaðila skjal sitt um fullgildingu, staðfestingu eða samþykki til vörslu, nema sérstaklega sé samið um annað. Að því er varðar samningsaðila, sem afhenda fyrrnefnd skjöl til vörslu eftir gildistöku þeirrar breytingar sem um ræðir, öðlast breytingin gildi 60 dögum eftir að viðkomandi samningsaðili afhendir skjal sitt til vörslu.
5. Textar breytinganna og skjölin um fullgildingu, staðfestingu eða samþykki skulu afhent vörsluaðila til vörslu.

Grein 13.4

Aðild.

1. Ríki, sem gerist aðili að EFTA eða aðili að Efnahagssamvinnukerfi Mið-Ameríku, getur gerst aðili að samningi þessum, svo fremi sameiginlega nefndin samþykki aðild þess með skilmálum og skilyrðum sem samningsaðilarnir munu koma sér saman um og í kjölfar samþykkis í samræmi við landsbundnar lagareglur hvers ríkis um sig. Skjal um aðild skal afhenda vörsluaðila til vörslu.
2. Að því er varðar ríki, sem gerist aðili, skal samningur þessi öðlast gildi 60 dögum eftir að skjal þess um aðild hefur verið afhent til vörslu eða þeir samningsaðilar sem fyrir eru hafa samþykkt aðildarskilmálana, hvort sem síðar verður.

Grein 13.5

Úrsögn og gildislok.

1. Samningsaðili getur sagt sig frá samningi þessum með skriflegri tilkynningu til vörsluaðila. Úrsögnin tekur gildi sex mánuðum eftir þann dag er vörsluaðili veitir tilkynningunni viðtöku.
2. Aðild EFTA-ríkis, sem segir sig frá samningnum um stofnun Fríverslunarsamtaka Evrópu, að samningi þessum lýkur af þeim sökum sama dag og úrsögn þess tekur gildi.
3. Segi öll EFTA-ríkin eða öll Mið-Ameríkuríkin sig frá samningi þessum skal honum slitið frá og með þeim degi þegar úrsögnin hefur öðlast gildi, í samræmi við þessa grein, að því er varðar öll EFTA-ríkin eða öll Mið-Ameríkuríkin.

Grein 13.6

Gildistaka.

1. Samningur þessi er með fyrirvara um fullgildingu, staðfestingu eða samþykki samkvæmt landsbundnum lagareglum samningsaðilanna. Skjöl um fullgildingu, staðfestingu eða samþykki skulu afhent vörsluaðila til vörslu.
2. Samningsaðila er heimilt, leyfi lagaskilyrði hans það, að beita ákvæðum samnings þessa til bráðabirgða. Beitingu samnings þessa til bráðabirgða, samkvæmt ákvæðum þessarar málsgreinar, skal tilkynna vörsluaðila.
3. Samningur þessi öðlast gildi 60 dögum eftir þann dag þegar a.m.k. eitt Mið-Ameríkuríki og a.m.k. eitt EFTA-ríki hafa afhent vörsluaðila skjöl sín um fullgildingu, staðfestingu eða samþykki til vörslu.
4. Að því er varðar samningsaðila, sem afhendir skjal sitt um fullgildingu, staðfestingu eða samþykki til vörslu eftir að samningur þessi hefur öðlast gildi, skal samningurinn öðlast gildi 60 dögum eftir afhendingu skjal þess til vörslu.

Grein 13.7

Einhliða fyrirvarar.

Óheimilt er að gera einhliða fyrirvarar við samning þennan.

Grein 13.8

Vörsluaðili.

Ríkisstjórn Noregs skal vera vörsluaðili.

ÞESSU TIL STAÐFESTU hafa undirritaðir, sem til þess hafa fullt umboð, undirritað samning þennan.

Gjört í Þrándheimi 24. júní 2013 í tveimur frumritum, einu á ensku og einu á spænsku, og eru báðir textarnir jafngildir. Ef ágreiningur rís um túlkun skal enski textinn ráða. Frumritin skulu afhent vörsluaðila til vörslu sem skal senda öllum samningsaðilum staðfest endurrit.

**FREE TRADE AGREEMENT
BETWEEN
THE EFTA STATES
AND
THE CENTRAL AMERICAN STATES**

PREAMBLE

Iceland, the Principality of Liechtenstein, the Kingdom of Norway and the Swiss Confederation (hereinafter referred to as the “EFTA States”), on the one hand, and the Republic of Costa Rica and the Republic of Panama (hereinafter referred to as the “Central American States”), on the other, hereinafter each individually referred to as a “Party” or collectively as the “Parties”,

RECOGNISING the common wish to strengthen the links between the EFTA States on the one part and the Central American States on the other by establishing close and lasting relations;

REAFFIRMING their commitment to democracy, the rule of law, human rights and fundamental freedoms in accordance with their obligations under international law, including as set out in the United Nations Charter and the Universal Declaration of Human Rights;

REAFFIRMING their commitment to pursue the objective of sustainable development and recognising the importance of coherence and mutual supportiveness of trade, environment and labour policies in this respect;

RECALLING their rights and obligations under multilateral environmental agreements to which they are party, and the respect for the fundamental principles and rights at work, including the principles set out in the International Labour Organisation (hereinafter referred to as the “ILO”) Conventions to which they are party;

AIMING to create new employment opportunities, improve living standards along with high levels of protection of health and safety and of the environment;

DESIRING to create favourable conditions for the development and diversification of trade between them and for the promotion of commercial and economic cooperation in areas of common interest on the basis of equality, mutual benefit, non discrimination and international law;

RECOGNISING the importance of trade facilitation in promoting efficient and transparent procedures to reduce costs and to ensure predictability for the trading communities of the Parties;

DETERMINED to promote and further strengthen the multilateral trading system, building on their respective rights and obligations under the Marrakesh Agreement establishing the World Trade Organisation (hereinafter referred to as the “WTO Agreement”) and the other agreements negotiated there-under, thereby contributing to the harmonious development and expansion of world trade;

DETERMINED to implement this Agreement in line with the objectives to preserve and protect the environment through sound environmental management and to promote an optimal use of the world's resources in accordance with the objective of sustainable development;

AFFIRMING their commitment to prevent and combat corruption in international trade and investment and to promote the principles of transparency and good public governance;

ACKNOWLEDGING the importance of good corporate governance and corporate social responsibility for sustainable development, and affirming their aim to encourage enterprises to observe internationally recognised guidelines and principles in this respect, established by organisations such as the Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) and the United Nations (UN);

CONVINCED that this Agreement will enhance the competitiveness of their firms in global markets and create conditions encouraging economic, trade and investment relations between them;

HAVE AGREED, in pursuit of the above, to conclude the following Free Trade Agreement (referred to as “this Agreement”):

CHAPTER 1 GENERAL PROVISIONS

ARTICLE 1.1

Establishment of a Free Trade Area

The Parties, consistent with Article XXIV of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (hereinafter referred to as “the GATT 1994”) and Article V of the General Agreement on Trade in Services (hereinafter referred to as “the GATS”), hereby establish a free trade area, based on the respect of democratic principles and human rights by means of this Agreement.

ARTICLE 1.2

Objectives

The objectives of this Agreement are to:

- a) achieve the liberalisation of trade in goods, in conformity with Article XXIV of the GATT 1994;
- b) achieve the liberalisation of trade in services, in conformity with Article V of the GATS;
- c) mutually enhance investment opportunities;
- d) promote competition in their economies, particularly as it relates to economic relations between the Parties;
- e) achieve further liberalisation on a mutual basis of the government procurement markets of the Parties;
- f) ensure adequate and effective protection of intellectual property rights, in accordance with international standards;
- g) develop international trade in such a way as to contribute to the objective of sustainable development and to ensure that this objective is integrated and reflected in the Parties' trade relationship; and
- h) contribute in this way to the harmonious development and expansion of world trade.

ARTICLE 1.3

Geographical Scope

1. This Agreement shall, except as otherwise specified in Annex I, apply:
 - a) to the land territory, internal waters, and the territorial sea of a Party, and the air space above the territory of a Party, in accordance with domestic legislation and international law; and
 - b) beyond the territorial sea, with respect to measures taken by a Party in the exercise of its sovereign rights or jurisdiction in accordance with domestic legislation and international law.
2. This Agreement shall not apply to the Norwegian territory of Svalbard, with the exception of trade in goods.

ARTICLE 1.4

Trade and Economic Relations Governed by this Agreement

1. This Agreement shall apply to the trade and economic relations between, on the one side, the individual EFTA States and, on the other side, the individual Central American States, but not to the trade relations between individual EFTA or individual Central American States, unless otherwise provided for in this Agreement.
2. As a result of the customs union established by the Customs Treaty of 29 March 1923 between Switzerland and Liechtenstein, Switzerland shall represent Liechtenstein in matters covered thereby.

ARTICLE 1.5

Relationship to Other International Agreements

1. The Parties confirm their rights and obligations under the WTO Agreement and the other agreements negotiated thereunder to which they are a party, and any other international agreement to which they are a party.
2. If a Party considers that the maintenance or establishment of customs unions, free trade areas, arrangements for frontier trade or other preferential agreements by another Party has the effect of altering the trade regime provided for by this Agreement, it may request discussions with the Party concluding such agreement. That Party shall afford the opportunity for such discussions with the requesting Party.

ARTICLE 1.6

Taxation

1. Except as set out in this Article, nothing in this Agreement shall apply to taxation measures.
2. Nothing in this Agreement shall affect the rights and obligations of any Party under any tax convention. In the event of any inconsistency between this Agreement and any such convention, that convention shall prevail to the extent of the inconsistency. In the case of a tax convention between two or more Parties, the competent authorities under that convention shall have sole responsibility for determining whether any inconsistency exists between this Agreement and that convention.
3. Notwithstanding paragraphs 1 and 2:
 - a) Article 2.8 and such other provisions of this Agreement as are necessary to give effect to that Article shall apply to taxation measures to the same extent as does Article III of the GATT 1994; and
 - b) Article 2.4 shall apply to taxation measures.
4. For the purposes of this Article, taxation measures do not include a “customs duty” as defined in Article 2.3.

ARTICLE 1.7

Transparency

1. The Parties shall publish or otherwise make publicly available, their laws, regulations, judicial decisions, administrative rulings of general application as well as their respective international agreements, that may affect the operation of this Agreement.
2. The Parties shall promptly respond to specific questions and provide, upon request, information to each other on matters referred to in paragraph 1.
3. Nothing in this Agreement shall be construed to require any Party to disclose or allow access to confidential information, the disclosure of which would impede law enforcement, or otherwise be contrary to the public interest or that would prejudice the legitimate commercial interests of any economic operator.
4. In case of any inconsistency between the provisions of this Article and provisions relating to transparency in other Chapters of this Agreement, the latter shall prevail to the extent of the inconsistency.

ARTICLE 1.8

Electronic Commerce

The Parties recognise the growing role of electronic commerce for trade between them. With a view to supporting provisions of this Agreement related to trade in goods and services, the Parties undertake to intensify their cooperation on electronic commerce for their mutual benefit. For that purpose, the Parties have established the framework contained in Annex II.

ARTICLE 1.9

Definitions of General Application

Unless otherwise provided for in this Agreement, “days” means calendar days.

CHAPTER 2
TRADE IN NON AGRICULTURAL PRODUCTS

ARTICLE 2.1

Scope

This Chapter applies to trade between the Parties relating to products as set out in Annex III.

ARTICLE 2.2

*Rules of Origin and Methods
of Administrative Cooperation*

The rules of origin and methods of administrative cooperation are set out in Annex I.

ARTICLE 2.3

Import Duties

1. Upon entry into force of this Agreement, the Parties shall abolish all customs duties and charges having equivalent effect to customs duties on imports of products originating in a Party covered by Article 2.1, except as otherwise provided for in Annexes IV and V. No new customs duties and charges having equivalent effect to customs duties shall be introduced.
2. Import duties and charges having equivalent effect to import duties include any duty or charge of any kind imposed in connection with the importation of a product, including any form of surtax or surcharge, but does not include any charge imposed in conformity with Articles III and VIII of the GATT 1994.
3. The Parties recognise that they may, following a unilateral tariff reduction, raise a customs duty to the level established in the tariff dismantling schedule of each Party, for the respective year.

ARTICLE 2.4

Export Duties

1. The Parties shall, upon entry into force of this Agreement, eliminate all customs duties and other charges, including surcharges and other forms of contributions, in relation to the exportation of goods to another Party, except as provided for in Annex VI.
2. No new customs duties or other charges in relation to the exportation of goods to a Party shall be introduced.

ARTICLE 2.5

*Customs Valuation*¹

For the purposes of determining the customs value of products traded between the Parties, Article VII of the GATT 1994 and Part I of the Agreement on Implementation of Article VII of the GATT 1994 shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Agreement, mutatis mutandis.

ARTICLE 2.6

Quantitative Restrictions

Upon entry into force of this Agreement, all import or export prohibitions or restrictions on trade in goods between EFTA States and Central American States, other than customs duties and taxes or other charges, whether made effective through quotas, import or export licences or other measures, shall be eliminated on all products of each Party.

ARTICLE 2.7

Fees and Formalities

Article VIII of the GATT 1994 shall apply, and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, mutatis mutandis.

¹ Liechtenstein and Switzerland apply customs duties based on weight and quantity rather than ad valorem duties.

ARTICLE 2.8

Internal Taxation and Regulations

1. The Parties commit themselves to apply national treatment in relation to internal taxes and other charges and regulations, in accordance with Article III of the GATT 1994, which is hereby incorporated into and made part of this Agreement, mutatis mutandis.
2. Exporters may not benefit from repayment of internal taxes in excess of the amount of indirect taxes imposed on products exported to the territory of one of the Parties.

ARTICLE 2.9

Sanitary and Phytosanitary Measures

1. The rights and obligations of the Parties in respect of sanitary and phytosanitary measures shall be governed by the WTO Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures (hereinafter referred to as the “SPS Agreement”).
2. The Parties shall work together in the effective implementation of this Article for the purpose of facilitating bilateral trade.
3. The Parties shall strengthen their cooperation in the field of sanitary and phytosanitary measures, with a view to increasing the mutual understanding of their respective systems and to improving their sanitary and phytosanitary systems.
4. The Parties shall exchange names and addresses of contact points with sanitary and phytosanitary expertise in order to facilitate communication and the exchange of information.
5. Without prejudice to paragraph 1, the Parties agree to hold technical consultations where a Party considers that another Party has taken or is considering a measure not in conformity with the SPS Agreement, in order to find an appropriate solution in conformity with the SPS Agreement. Such consultations, which may be held within or outside the framework of the Joint Committee, shall take place within 40 days from the request. If consultations are held outside the framework of the Joint Committee, the latter should be informed thereof. Such consultations may be conducted by any agreed method.

ARTICLE 2.10

Technical Regulations

1. The rights and obligations of the Parties in respect of technical regulations, standards and conformity assessment shall be governed by the WTO Agreement on Technical Barriers to Trade (hereinafter referred to as the “TBT Agreement”).
2. The Parties shall strengthen their cooperation in the field of technical regulations, standards and conformity assessment, with a view to increasing the mutual understanding of their respective systems and facilitating access to their respective markets. To this end, they shall in particular cooperate in:
 - a) reinforcing the role of international standards as a basis for technical regulations, including conformity assessment procedures;
 - b) promoting the accreditation of conformity assessment bodies on the basis of relevant Standards and Guides of the International Organization for Standardisation (ISO) and the International Electrotechnical Commission (IEC);
 - c) promoting mutual acceptance of conformity assessment results of conformity assessment bodies, which have been recognised under appropriate multilateral agreements between their respective accreditation systems or bodies; and
 - d) reinforcing the transparency in the development of technical regulations and conformity assessment procedures of the Parties, among others, to ensure that all adopted technical regulations are published on official websites with public access.
3. Where a Party detains at a port of entry, goods originating in another Party due to a perceived failure to comply with a technical regulation, it shall immediately notify the importer of the reasons for the detention.
4. The Parties shall exchange names and addresses of contact points with expertise on technical regulations in order to facilitate communication and the exchange of information.

5. Without prejudice to paragraph 1, the Parties agree to hold technical consultations where a Party considers that another Party has taken or is considering a measure not in conformity with the TBT Agreement, in order to find an appropriate solution in conformity with the TBT Agreement. Such consultations, which may be held within or outside the framework of the Joint Committee, shall take place within 40 days from the request. If consultations are held outside the framework of the Joint Committee, the latter should be informed thereof. Such consultations may be conducted by any agreed method.
6. The Parties shall no later than two years after the entry into force of this Agreement and thereafter upon request of a Party, jointly review this Article in the Joint Committee. In its assessment, the Joint Committee shall consider among others the acceptance of conformity assessment procedures and results undertaken by all Parties with a third party.

ARTICLE 2.11

Trade Facilitation

Provisions related to trade facilitation are set out in Annex VII.

ARTICLE 2.12

Sub Committee on Trade in Goods

1. A Sub Committee of the Joint Committee on Trade in Goods (hereinafter referred to as “Sub Committee”) is hereby established.
2. The mandate of the Sub Committee is set out in Annex VIII.

ARTICLE 2.13

State Trading Enterprises

With respect to the rights and obligations of the Parties concerning state trading enterprises, Article XVII of the GATT 1994 and the Understanding on the Interpretation of Article XVII of the GATT 1994 shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

ARTICLE 2.14

Subsidies and Countervailing Measures

1. The rights and obligations of the Parties relating to subsidies and countervailing measures shall be governed by Articles VI and XVI of the GATT 1994 and the WTO Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, except as provided for in paragraph 2.
2. Before a Party initiates an investigation to determine the existence, degree and effect of any alleged subsidy in another Party, as provided for in Article 11 of the WTO Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, the Party considering initiating an investigation shall notify in writing the Party whose goods are subject to investigation and allow for a 45 day period with a view to finding a mutually acceptable solution. Consultations shall take place in the Joint Committee if any Party so requests within 20 days from the receipt of the notification.
3. Chapter 12 shall only apply to paragraph 2.

ARTICLE 2.15

Anti dumping

1. The rights and obligations relating to anti dumping measures shall be governed by Article VI of the GATT 1994 and the WTO Agreement on Implementation of Article VI of the GATT 1994 (hereinafter referred to as “the WTO Anti dumping Agreement”), subject to the provisions below.
2. When a Party receives a properly documented application and before initiating an investigation under the WTO Anti dumping Agreement, the Party shall notify in writing to the other Party whose goods are allegedly being dumped and allow a 20 day period for consultation with a view of trying to find a mutually acceptable solution. If a solution cannot be reached, each Party retains its rights and obligations under Article VI of the GATT 1994 and the WTO Anti dumping Agreement.

3. Should a Party decide to impose an anti dumping duty, the amount of such duty shall not exceed the margin of dumping, but it shall be less than the margin of dumping if such lesser duty would be adequate to remove the injury to the domestic industry.
4. Anti dumping measures may not be applied by a Party where, on the basis of the information made available during the investigation, it is concluded that it would not be in the public interest to apply such measures.
5. Any anti dumping measure applied against imports of a Party, shall be terminated without exception on a date not later than five years from its imposition. After the termination, a new investigation procedure can be started against the imports of a Party.
6. Five years after the date of entry into force of this Agreement, the Joint Committee shall review this Article in order to determine whether its content is necessary considering the policy objectives of the Parties.
7. Chapter 12 shall only apply to paragraphs 2 to 5.

ARTICLE 2.16

Global Safeguard Measures

1. The rights and obligations of the Parties in respect of global safeguards shall be governed by Article XIX of the GATT 1994 and the WTO Agreement on Safeguards.
2. In taking measures according to paragraph 1, a Party shall exclude imports of an originating product from one or several Parties if such imports do not in and of themselves cause or threaten to cause serious injury. The Party taking the measure shall demonstrate that such exclusion is in accordance with the jurisprudence of the World Trade Organisation (hereinafter referred to "WTO").
3. No Party may apply, with respect to the same product, at the same time:
 - a) a bilateral safeguard measure; and
 - b) a measure under Article XIX of the GATT 1994 and the WTO Agreement on Safeguards.
4. Chapter 12 shall only apply to paragraphs 2 and 3.

ARTICLE 2.17

Bilateral Safeguard Measures

1. Where, as a result of the reduction or elimination of a customs duty under this Agreement, any product originating in a Party is being imported into the territory of another Party in such increased quantities, in absolute terms or relative to domestic production, and under such conditions as to constitute a substantial cause² of serious injury or threat thereof to the domestic industry of like or directly competitive products in the territory of the importing Party, the importing Party may take bilateral safeguard measures to the minimum extent necessary to remedy or prevent the injury, subject to the provisions of paragraphs 2 to 9.
2. Bilateral safeguard measures shall only be taken upon clear evidence that increased imports have caused or are threatening to cause serious injury pursuant to an investigation in accordance with the procedures laid down in the WTO Agreement on Safeguards.
3. The Party intending to take or extend a bilateral safeguard measure under this Article shall immediately, and in any case before taking a measure, notify the other Parties. The notification shall contain all pertinent information, including evidence of serious injury or threat thereof caused by increased imports, a precise description of the product concerned, and the proposed measure, as well as the proposed date of introduction, expected duration and timetable for the progressive removal of the measure. A Party that may be affected by the bilateral safeguard measure shall be offered compensation in the form of substantially equivalent trade liberalisation in relation to the imports from any such Party.
4. If the conditions set out in paragraph 1 are met, the importing Party may take measures consisting in:

² Substantial cause means a cause which is important and not less than any other cause.

- a) suspending the further reduction of any rate of customs duty provided for under this Agreement for the product; or
 - b) increasing the rate of customs duty for the product to a level not to exceed the lesser of:
 - i. the Most Favoured Nation (hereinafter referred to as “MFN”) rate of duty applied at the time the action is taken; or
 - ii. the MFN rate of duty applied on the day immediately preceding the date of the entry into force of this Agreement.
5. Bilateral safeguard measures shall only be taken during the transition period which shall be five years from the date of entry into force of this Agreement. Where the liberalisation process lasts five or more years, the transition period means the tariff elimination period for the goods according to the Party's schedule of tariff commitments in Annexes IV, V and IX to XIV plus two years. Bilateral safeguard measures shall only be taken for a period not exceeding two years. In very exceptional circumstances, measures may be taken up to a total maximum period of four years. No bilateral safeguard measures shall be applied to the import of a product, which has previously been subject to such a measure.
6. The Joint Committee shall, within 30 days from the date of notification, examine the information provided under paragraph 3 in order to facilitate a mutually acceptable resolution of the matter. In the absence of such resolution, the importing Party may adopt a bilateral safeguard measure pursuant to paragraph 4 to remedy the problem, and, in the absence of mutually agreed compensation, the Party against whose product the bilateral safeguard measure is taken may take compensatory action. The bilateral safeguard measure and the compensatory action shall be immediately notified to the other Parties. In the selection of the bilateral safeguard measure and the compensatory action, priority must be given to the measure which least disturbs the functioning of this Agreement. The Party taking compensatory action shall apply the measure only for the minimum period necessary to achieve the substantially equivalent trade effects and in any event, only while the bilateral safeguard measure under paragraph 4 is being applied.
7. Upon the termination of the bilateral safeguard measure, the rate of customs duty shall be the rate which would have been in effect but for the measure.
8. In critical circumstances, where delay would cause damage which would be difficult to repair, a Party may take a provisional bilateral safeguard measure pursuant to a preliminary determination that there is clear evidence that increased imports constitute a substantial cause of serious injury, or threat thereof, to the domestic industry. The Party intending to take such a measure shall immediately notify the other Parties thereof. Within 30 days of the date of the notification, the pertinent procedures set out in paragraphs 2 to 6, including for compensatory action shall be initiated. Any mutually agreed compensation and any compensatory action shall be based on the total period of application of the provisional bilateral safeguard measure and of the bilateral safeguard measure.
9. Any provisional bilateral safeguard measure shall be terminated within 200 days at the latest. The period of application of any such provisional bilateral safeguard measure shall be counted as part of the duration, and any extension thereof, of the bilateral safeguard measure, set out in paragraphs 4 and 5. Any tariff increases shall be promptly refunded if the investigation described in paragraph 2 does not result in a finding that the conditions of paragraph 1 are met.
10. For the purposes of this Article, the definitions established in Article 4.1 of the WTO Agreement on Safeguards shall apply.

ARTICLE 2.18

General Exceptions

With respect to the rights and obligations of the Parties concerning general exceptions, Article XX of the GATT 1994 shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

ARTICLE 2.19

Security Exceptions

With respect to the rights and obligations of the Parties concerning security exceptions, Article XXI of the GATT 1994 shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, *mutatis mutandis*.

ARTICLE 2.20

Balance of Payments

1. The Parties shall endeavour to avoid the imposition of restrictive measures for balance of payments purposes.
2. A Party in serious balance of payments difficulties, or under imminent threat thereof, may, in accordance with the conditions established under the GATT 1994 and the WTO Understanding on the Balance of Payments Provisions of the GATT 1994, adopt trade restrictive measures, which shall be of limited duration and non discriminatory, and may not go beyond what is necessary to remedy the balance of payments situation.
3. The Party introducing a measure under this Article shall promptly notify the other Parties thereof.

CHAPTER 3

TRADE IN AGRICULTURAL PRODUCTS

ARTICLE 3.1

Scope

This Chapter applies to trade between the Parties relating to products other than those covered in the Annex III.

ARTICLE 3.2

Tariff Concessions

1. Costa Rica shall grant tariff concessions to agricultural products originating in Iceland as specified in Section 1 of Annex IX to this Agreement. Iceland shall grant tariff concessions to agricultural products originating in Costa Rica as specified in Section 2 of Annex IX to this Agreement.
2. Costa Rica shall grant tariff concessions to agricultural products originating in Norway as specified in Section 1 of Annex X to this Agreement. Norway shall grant tariff concessions to agricultural products originating in Costa Rica as specified in Section 2 of Annex X to this Agreement.
3. Costa Rica shall grant tariff concessions to agricultural products originating in Liechtenstein and Switzerland as specified in Section 1 of Annex XI to this Agreement. Liechtenstein and Switzerland shall grant tariff concessions to agricultural products originating in Costa Rica as specified in Section 2 of Annex XI to this Agreement.
4. Panama shall grant tariff concessions to agricultural products originating in Iceland as specified in Section 1 of Annex XII to this Agreement. Iceland shall grant tariff concessions to agricultural products originating in Panama as specified in Section 2 of Annex XII to this Agreement.
5. Panama shall grant tariff concessions to agricultural products originating in Norway as specified in Section 1 of Annex XIII to this Agreement. Norway shall grant tariff concessions to agricultural products originating in Panama as specified in Section 2 of Annex XIII to this Agreement.
6. Panama shall grant tariff concessions to agricultural products originating in Liechtenstein and Switzerland as specified in Section 1 of Annex XIV to this Agreement. Liechtenstein and Switzerland shall grant tariff concessions to agricultural products originating in Panama as specified in Section 2 of Annex XIV to this Agreement.

ARTICLE 3.3

Agricultural Export Subsidies

1. The Parties shall not apply export subsidies, as defined in Article 9 of the WTO Agreement on Agriculture, to trade in originating products for which a preferential tariff concession is granted in accordance with this Agreement.
2. Should a Party adopt, maintain, introduce or re introduce export subsidies on a product subject to a tariff concession in accordance with Article 3.2, the other Party may increase the rate of duty on such imports to the applied MFN tariff duty rate. The Party increasing its rate of duty shall notify the other Party within 30 days.

ARTICLE 3.4

Minimum Export Price

This Agreement does not prevent Costa Rica to apply minimum export prices to bananas, in accordance to its domestic legislation.

ARTICLE 3.5

Other Provisions

With respect to trade in agricultural products referred to in this Chapter, the following provisions of Chapter 2 shall apply, mutatis mutandis: Articles 2.2 on Rules of Origin and Methods of Administrative Cooperation, 2.4 on Export Duties, 2.5 on Customs Valuation, 2.6 on Quantitative Restrictions, 2.7 on Fees and Formalities, 2.8 on Internal Taxation and Regulations, 2.9 on Sanitary and Phytosanitary Measures, 2.10 on Technical Regulations, 2.11 on Trade Facilitation, 2.13 on State Trading Enterprises, 2.15 on Anti dumping, 2.16 on Global Safeguard Measures, 2.17 on Bilateral Safeguard Measures, 2.18 on General Exceptions, 2.19 on Security Exceptions and 2.20 on Balance of Payments.

ARTICLE 3.6

Dialogue

The Parties shall examine any difficulties that might arise in their trade in agricultural products and shall endeavour to seek appropriate solutions through dialogue and consultations.

ARTICLE 3.7

Further liberalisation

The Parties undertake to continue their efforts with a view to achieving further liberalisation of their trade in agricultural products, taking account of the arrangements for processed agricultural products, the pattern of trade in agricultural products between the Parties, the particular sensitivities of such products, the development of each Party's agricultural policy and developments in bilateral and multilateral fora. With a view to achieving this objective, the Parties may consult in conjunction with the Joint Committee meetings.

CHAPTER 4

TRADE IN SERVICES

ARTICLE 4.1

Scope and Coverage³

1. This Chapter applies to measures by Parties affecting trade in services and taken by central, regional or local governments and authorities as well as by non governmental bodies in the exercise of powers delegated by central, regional or local governments or authorities.
2. With respect to the commitments of the Parties concerning air transport services, paragraphs 2, 3 and 6 of the Annex on Air Transport Services of the GATS shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Chapter.

³ The dispute settlement procedures of this Agreement may be invoked only where obligations or specific commitments have been assumed by the concerned Party.

3. Nothing in this Chapter shall be construed to impose any obligation with respect to government procurement, which is subject to Chapter 7.

ARTICLE 4.2

Incorporation of Provisions from the GATS

Wherever a provision of this Chapter provides that a provision of the GATS is incorporated into and made part of this Chapter, the meaning of the terms used in the GATS provision shall be understood as follows:

- a) “Member” means Party;
- b) “Schedule” means a Schedule referred to in Article 4.18 and contained in Annex XV; and
- c) “specific commitment” means a specific commitment in a Schedule referred to in Article 4.18.

ARTICLE 4.3

Definitions

For the purposes of this Chapter:

- a) the following definitions of Article I of the GATS are hereby incorporated into and made part of this Chapter:
 - i. “trade in services”;
 - ii. “services”; and
 - iii. “a service supplied in the exercise of governmental authority”;
- b) “service supplier” means any person that supplies, or seeks to supply, a service;⁴
- c) “natural person of another Party” means a natural person who, under the legislation of that other Party, is:
 - i. a national of that other Party who resides in the territory of any WTO Member; or
 - ii. a permanent resident of that other Party who resides in the territory of any Party, if that other Party accords substantially the same treatment to its permanent residents as to its nationals in respect of measures affecting trade in services. For the purpose of the supply of a service through presence of natural persons (Mode 4), this definition covers a permanent resident of that other Party who resides in the territory of any Party or in the territory of any WTO Member;
- d) “juridical person of another Party” means a juridical person which is either:
 - i. constituted or otherwise organised under the law of that other Party, and is engaged in substantive business operations in the territory of such Party; or
 - ii. in the case of the supply of a service through commercial presence, owned or controlled by:
 - aa) natural persons of that other Party identified under subparagraph (c)(i), excluding subparagraph (c)(ii); or
 - bb) juridical persons of that other Party identified under subparagraph (d)(i);
- e) the following definitions of Article XXVIII of the GATS are hereby incorporated into and made part of this Chapter:
 - i. “measure”;
 - ii. “supply of a service”;
 - iii. “measures by Members affecting trade in services”;
 - iv. “commercial presence”;
 - v. “sector” of a service;
- f) “service of another Member”;
- g) “monopoly supplier of a service”;
- h) “service consumer”;

4 Where the service is not supplied or sought to be supplied directly by a juridical person but through other forms of commercial presence such as a branch or a representative office, the service supplier (i.e. the juridical person) shall, nonetheless, through such commercial presence be accorded the treatment provided for service suppliers under this Chapter. Such treatment shall be extended to the commercial presence through which the service is supplied or sought to be supplied and need not be extended to any other parts of the service supplier located outside the territory where the service is supplied or sought to be supplied.

- i) “person”;
- j) “juridical person”;
- k) “owned”, “controlled” and “affiliated”; and
- l) “direct taxes”.

ARTICLE 4.4

Most Favoured Nation Treatment

1. Without prejudice to measures taken in accordance with Article VII of the GATS, except as provided for in its List of MFN Exemptions contained in Annex XVI, and with respect to any measure covered by this Chapter, each Party shall accord immediately and unconditionally, to services and service suppliers of any other Party treatment no less favourable than the treatment it accords to like services and service suppliers of any non party.
2. Treatment granted under other existing or future agreements concluded by one of the Parties and notified under Article V or Article V bis of the GATS shall not be subject to paragraph 1.
3. If a Party enters into an agreement notified under Article V or Article V bis of the GATS, it shall, upon request from another Party, afford adequate opportunity to that Party to negotiate the benefits granted therein.
4. With respect to the rights and obligations of the Parties concerning advantages accorded to adjacent countries, paragraph 3 of Article II of the GATS shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Chapter.

ARTICLE 4.5

Market Access

With respect to the commitments of the Parties concerning market access, Article XVI of the GATS shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Chapter.

ARTICLE 4.6

National Treatment

With respect to the commitments of the Parties concerning national treatment, Article XVII of the GATS shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Chapter.

ARTICLE 4.7

Additional Commitments

With respect to the additional commitments of the Parties, Article XVIII of the GATS shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Chapter.

ARTICLE 4.8

Domestic Regulation

1. Each Party shall ensure that all measures of general application affecting trade in services are administered in a reasonable, objective and impartial manner.
2. Each Party shall maintain or institute as soon as practicable judicial, arbitral or administrative tribunals or procedures which provide, at the request of an affected service supplier of another Party, for the prompt review of, and where justified, appropriate remedies for, administrative decisions affecting trade in services. Where such procedures are not independent of the agency entrusted with the administrative decision concerned, the Party shall ensure that the procedures in fact provide for an objective and impartial review.⁵
3. Where authorisation is required by a Party for the supply of a service, the competent authorities of that Party shall, within a reasonable period of time after an application considered complete under that Party's domestic laws and regulations has been submitted, inform the applicant of the decision concerning the application. At the request of the applicant, the competent authorities of that Party shall provide, without undue delay, information concerning the status of the application.

⁵ The provisions of this paragraph shall not be construed to require a Party to institute such tribunals or procedures where this would be inconsistent with its constitutional structure or the nature of its legal system.

4. Each Party shall ensure that measures relating to qualification requirements and procedures, technical standards and licensing requirements and procedures are based on objective and transparent criteria, such as competence and the ability to supply the service.
5. With a view to ensuring that measures relating to qualification requirements and procedures, technical standards and licensing requirements and procedures do not constitute unnecessary barriers to trade in services, the Joint Committee shall take a decision aiming at incorporating into this Agreement any disciplines developed in the WTO in accordance with paragraph 4 of Article VI of the GATS. The Parties may also, jointly or bilaterally, decide to develop further disciplines.
6.
 - a) In sectors in which a Party has undertaken specific commitments, pending the entry into force of a decision incorporating WTO disciplines for these sectors pursuant to paragraph 5, and, if agreed between Parties, disciplines developed jointly or bilaterally under this Agreement pursuant to paragraph 5, the Party shall not apply qualification requirements and procedures, technical standards and licensing requirements and procedures that nullify or impair such specific commitments in a manner which is:
 - i. more burdensome than necessary to ensure the quality of the service; or
 - ii. in the case of licensing procedures, not in itself a restriction on the supply of the service.
 - b) determining whether a Party is in conformity with the obligation under subparagraph (a), account shall be taken of international standards of relevant international organisations⁶ applied by that Party.
7. In sectors where specific commitments regarding professional services are undertaken, each Party shall provide for adequate procedures to verify the competence of professionals of any other Party.

ARTICLE 4.9

Recognition

1. For the purpose of the fulfilment of its relevant standards or criteria for the authorisation, licensing or certification of service suppliers, each Party may recognise the education or experience obtained, requirements met, or licences or certifications granted in that other Party. Such recognition may be based upon an agreement or arrangement with that other Party, or otherwise be accorded autonomously.
2. Where a Party recognises, by agreement or arrangement, the education or experience obtained, requirements met, or licences or certifications granted, in the territory of a non party, that Party shall afford another Party adequate opportunity to negotiate its accession to such an agreement or arrangement, whether existing or future, or to negotiate a comparable agreement or arrangement with it. Where a Party accords recognition autonomously, it shall afford adequate opportunity for another Party to demonstrate that the education or experience obtained, requirements met, or licences or certifications granted, in the territory of that other Party should also be recognised.
3. Any such agreement or arrangement or autonomous recognition shall be in conformity with the relevant provisions of the WTO Agreement, in particular paragraph 3 of Article VII of the GATS.

ARTICLE 4.10

Movement of Natural Persons Supplying Services

1. This Article applies to measures affecting natural persons who are service suppliers of a Party, and natural persons of a Party who are employed by a service supplier of a Party, in respect of the supply of a service.
2. This Chapter shall not apply to measures affecting natural persons seeking access to the employment market of a Party, nor shall it apply to measures regarding nationality, citizenship, residence or employment on a permanent basis.
3. Natural persons covered by a specific commitment shall be allowed to supply the service in accordance with the terms of that commitment.

⁶ The term “relevant international organisations” refers to international bodies whose membership is open to the relevant bodies of at least all Parties.

4. This Chapter shall not prevent a Party from applying measures to regulate the entry of natural persons of another Party into, or their temporary stay in, its territory, including those measures necessary to protect the integrity of, and to ensure the orderly movement of natural persons across, its borders, provided that such measures are not applied in such a manner as to nullify or impair the benefits accruing to any Party under the terms of a specific commitment.⁷

ARTICLE 4.11

Transparency

With respect to the rights and obligations of the Parties concerning transparency, paragraphs 1 and 2 of Article III and Article III bis of the GATS shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Chapter.

ARTICLE 4.12

Monopolies and Exclusive Service Suppliers

1. Each Party shall ensure that any monopoly supplier of a service in its territory does not, in the supply of the monopoly service in the relevant market, act in a manner inconsistent with that Party's obligations under Article 4.4 and specific commitments.
2. Where a Party's monopoly supplier competes, either directly or through an affiliated company, in the supply of a service outside the scope of its monopoly rights and which is subject to that Party's specific commitments, the Party shall ensure that such a supplier does not abuse its monopoly position to act in its territory in a manner inconsistent with such commitments.
3. The provisions of this Article shall also apply to cases of exclusive service suppliers, where a Party, formally or in effect:
 - a) authorises or establishes a small number of service suppliers; and
 - b) substantially prevents competition among those suppliers in its territory.

ARTICLE 4.13

Business Practices

1. Parties recognise that certain business practices of service suppliers, other than those falling under Article 4.12, may restrain competition and thereby restrict trade in services.
2. Each Party shall, at the request of any other Party, enter into consultations with a view to eliminating practices referred to in paragraph 1. The Party addressed shall accord full and sympathetic consideration to such a request and shall cooperate through the supply of publicly available non confidential information of relevance to the matter in question. The Party addressed shall also provide other information available to the requesting Party, subject to its domestic law and to the conclusion of satisfactory agreement concerning the safeguarding of its confidentiality by the requesting Party.

ARTICLE 4.14

Payments and Transfers

1. Except under the circumstances envisaged in Article 4.15, a Party shall not apply restrictions on international transfers and payments for current transactions with another Party.
2. Nothing in this Chapter shall affect the rights and obligations of the Parties under the Articles of Agreement of the International Monetary Fund (hereinafter referred to as the "IMF"), including the use of exchange actions which are in conformity with the Articles of Agreement of the IMF, provided that a Party shall not impose restrictions on capital transactions inconsistently with its specific commitments regarding such transactions, except under Article 4.15 or at the request of the IMF.

⁷ The sole fact of requiring a visa for natural persons shall not be regarded as nullifying or impairing benefits under a specific commitment.

ARTICLE 4.15

Restrictions to Safeguard the Balance of Payments

1. The Parties shall endeavour to avoid the imposition of restrictions to safeguard the balance of payments.
2. Any restriction to safeguard the balance of payments adopted or maintained by a Party under and in conformity with Article XII of the GATS shall apply under this Chapter.
3. A Party adopting or maintaining such restrictions shall promptly notify the Joint Committee thereof.

ARTICLE 4.16

General Exceptions

With respect to the rights and obligations of the Parties concerning general exceptions, Article XIV of the GATS shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Chapter.

ARTICLE 4.17

Security Exceptions

With respect to the rights and obligations of the Parties concerning security exceptions, paragraph 1 of Article XIV bis of the GATS shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Chapter.

ARTICLE 4.18

Schedules of Specific Commitments

1. Each Party shall set out in a schedule the specific commitments it undertakes under Articles 4.5, 4.6 and 4.7. With respect to sectors where such commitments are undertaken, each schedule shall specify:
 - a) terms, limitations and conditions on market access;
 - b) conditions and qualifications on national treatment;
 - c) undertakings relating to additional commitments referred to in Article 4.7; and
 - d) where appropriate, the time frame for implementation of such commitments; and the date of entry into force of such commitments.
2. Measures inconsistent with both Articles 4.5 and 4.6 shall be dealt with as provided for in paragraph 2 of Article XX of the GATS.
3. The Parties' Schedules of Specific Commitments are set out in Annex XV.

ARTICLE 4.19

Modification of Schedules

The Parties shall, upon written request by a Party, hold consultations to consider any modification or withdrawal of a specific commitment in the requesting Party's Schedule of Specific Commitments. The consultations shall be held within three months after the requesting Party made its request. In the consultations, the Parties shall aim to ensure that a general level of mutually advantageous commitments no less favourable to trade than that provided for in the Schedule of Specific Commitments prior to such consultations is maintained. Modifications of Schedules are subject to the procedures set out in Articles 11.1 and 13.3.

ARTICLE 4.20

Review

The Schedules of Specific Commitments and the Lists of MFN Exemptions of the Parties shall be subject to periodic review within the framework of the Joint Committee with a view to achieving a higher level of liberalisation, taking into account in particular any autonomous liberalisation and ongoing work under the auspices of the WTO.

ARTICLE 4.21

Annexes

The following Annexes form an integral part of this Chapter:

- a) Annex XV (Schedules of Specific Commitments);
- b) Annex XVI (Lists of MFN Exemptions); and
- c) Annex XVII (Financial Services).

CHAPTER 5

INVESTMENT

ARTICLE 5.1

Scope and Coverage

- 1. This Chapter shall apply to commercial presence in all sectors, with the exception of services sectors as set out in Article 4.1 of this Agreement.⁸
- 2. This Chapter shall be without prejudice to the interpretation or application of other international agreements relating to investment or taxation to which one or several EFTA States and one or several Central American States are parties.^{9 10}
- 3. Subject to paragraph 1, this Chapter applies to measures taken:
 - a) by the Parties' central, regional or local governments and authorities, as well as;
 - b) by non governmental bodies in the exercise of powers delegated by the Parties' central, regional or local governments or authorities.

ARTICLE 5.2

Definitions

For the purposes of this Chapter:

- a) “juridical person” means any legal entity duly constituted or otherwise organised under applicable law, whether for profit or otherwise, and whether privately owned or governmentally owned, including any corporation, trust, partnership, joint venture, sole proprietorship or association;
- b) “juridical person of a Party” means a juridical person constituted or otherwise organised under the law of an EFTA State or of a Central American State and engaged in substantive business operations in the EFTA State concerned or in the Central American State concerned;
- c) “natural person” means a person who is a national of one of the EFTA States or of one of the Central American States in accordance with their respective legislations;
- d) “commercial presence” means any type of business establishment, including through:
 - i. the constitution, acquisition or maintenance of a juridical person; or
 - ii. the creation or maintenance of a branch or a representative office; within the territory of another Party for the purpose of performing an economic activity.

ARTICLE 5.3

National Treatment

With respect to commercial presence, and subject to Article 5.4 and the reservations set out in Annex XVIII each Party shall accord to juridical and natural persons of another Party and to the commercial presence of such persons, treatment no less favourable than that it accords, in like situations, to its own juridical and natural persons, and to the commercial presence of such persons.

8 It is understood that services specifically exempted from the scope of Chapter 4 do not fall under the scope of this Chapter.

9 It is understood that any dispute settlement mechanism in an investment protection agreement to which one or several Parties of this Agreement are parties is not applicable to alleged breaches of this Chapter.

10 Any dispute initiated by a Party regarding the same matter arising under this Chapter and any investment protection agreement to which one or several Central American States and one or several EFTA States are Parties, may be settled in either forum at the discretion of the complaining Party. The forum selected shall be to the exclusion of the other.

ARTICLE 5.4
Reservations

1. Article 5.3 shall not apply to:
 - a) any reservation that is listed by a Party in Annex XVIII;
 - b) an amendment to a reservation referred to in subparagraph (a) to the extent that the amendment does not decrease the conformity of the reservation with Article 5.3;
 - c) any new reservation adopted by a Party in accordance with paragraph 4 and incorporated into Annex XVIII;to the extent that such reservations are inconsistent with Article 5.3.
2. As part of the reviews provided for in Article 5.11 the Parties undertake to review the status of the reservations set out in Annex XVIII with a view to reducing the reservations or removing them.
3. A Party may, at any time, either upon the request of another Party or unilaterally, remove in whole or in part reservations set out in Annex XVIII by written notification to the other Parties.
4. In case of the adoption of a new reservation as referred to in subparagraph 1(c), the Party concerned shall ensure that the overall level of its commitments under this Agreement is not affected. It shall promptly notify the other Parties of the reservation and set out, where applicable, the measures aimed at maintaining the overall level of its commitments. On receiving such notification, any other Party may request consultations regarding the reservation and related issues. Such consultations shall be entered into without delay. The Party that requests consultations shall inform the other Parties and any of them may participate in the consultations. The parties to the consultations shall inform the other Parties of the results of the consultations.

ARTICLE 5.5
Key Personnel

1. Each Party shall, subject to its laws and regulations, grant natural persons of another Party who have established or seek to establish commercial presence in that Party, and key personnel who are employed by natural or juridical persons of another Party, temporary entry and stay in its territory in order to engage in activities connected with commercial presence, including the provision of advice or key technical services.
2. Each Party shall, subject to its laws and regulations, permit natural or juridical persons of another Party, and their commercial presence, to employ, in connection with commercial presence, any key personnel of the natural or juridical person's choice regardless of nationality and citizenship provided that such key personnel has been permitted to enter, stay and work in its territory and that the employment concerned conforms to the terms, conditions and time limits of the permission granted to such key personnel.
3. The Parties shall, subject to their laws and regulations, grant temporary entry and stay and provide any necessary confirming documentation to the spouse and minor children of a natural person who has been granted temporary entry and stay in accordance with paragraphs 1 and 2. The spouse and minor children shall be admitted for the period of the stay of that person.

ARTICLE 5.6
Right to Regulate

1. Subject to the provisions of this Chapter and Annex XVIII, a Party may, on a non discriminatory basis, adopt, maintain or enforce any measure that is in the public interest, such as measures to meet health, safety or environmental concerns or reasonable measures for prudential purposes.
2. A Party should not waive or otherwise derogate from, or offer to waive or otherwise derogate from, such measures as an encouragement for the establishment, acquisition, expansion or retention in its territory of a commercial presence of persons of another Party or a non party.

ARTICLE 5.7

Payments and Transfers

1. Except under the circumstances envisaged in Article 5.8, a Party shall not apply restrictions on current payments and capital movements relating to commercial presence activities in non services sectors.
2. Nothing in this Chapter shall affect the rights and obligations of the Parties under the Articles of Agreement of the IMF, including the use of exchange actions which are in conformity with the Articles of Agreement of the IMF, provided that a Party shall not impose restrictions on capital transactions inconsistent with its obligations under this Chapter except under Article 5.8 or at the request of the IMF.

ARTICLE 5.8

Restrictions to Safeguard the Balance of Payments

1. The Parties shall endeavour to avoid the imposition of restrictions to safeguard the balance of payments.
2. With respect to the rights and obligations of the Parties concerning restrictions referred to in paragraph 1, paragraphs 1 to 3 of Article XII of the GATS shall apply and are hereby incorporated into and made part of this Chapter, mutatis mutandis.
3. A Party adopting or maintaining such restrictions shall promptly notify the Joint Committee thereof.

ARTICLE 5.9

General Exceptions

With respect to the rights and obligations of the Parties concerning general exceptions, Article XIV of the GATS shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, mutatis mutandis.

ARTICLE 5.10

Security Exceptions

With respect to the rights and obligations of the Parties concerning security exceptions, paragraph 1 of Article XIV bis of the GATS shall apply and is hereby incorporated into and made part of this Agreement, mutatis mutandis.

ARTICLE 5.11

Review

This Chapter shall be subject to periodic review within the framework of the Joint Committee regarding the possibility to further develop the Parties' commitments.

CHAPTER 6

PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY

ARTICLE 6.1

Protection of Intellectual Property Rights

1. The Parties shall grant and ensure adequate, effective and non discriminatory protection of intellectual property rights, and provide for measures for the enforcement of such rights against infringement thereof, counterfeiting and piracy, in accordance with the provisions of this Article, Annex XIX and the international agreements referred to therein.
2. The Parties shall accord to each other's nationals, treatment no less favourable than that they accord to their own nationals with respect to the protection of intellectual property. Exemptions from this obligation must be in accordance with the substantive provisions of Articles 3 and 5 of the WTO Agreement on Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights (hereinafter referred to as the "TRIPS Agreement").

3. The Parties shall grant to each other's nationals treatment no less favourable than that accorded to nationals of any other state. Exemptions from this obligation must be in accordance with the substantive provisions of the TRIPS Agreement, in particular Articles 4 and 5 thereof.
4. The Parties may agree, upon mutual consent, to review in the future this Article and Annex XIX with a view to further developing the levels of protection and to avoiding or remedying trade distortions caused by the current levels of protection of intellectual property rights.

CHAPTER 7 GOVERNMENT PROCUREMENT

ARTICLE 7.1

Scope and Coverage

1. This Chapter applies to any measure of a Party regarding covered procurement. For the purposes of this Chapter, "covered procurement" means procurement for governmental purposes:
 - a) of goods, services, or any combination thereof:
 - i. as specified in each Party's Appendices to Annex XX; and
 - ii. not procured with a view to commercial sale or resale, or for use in the production or supply of goods or services for commercial sale or resale;
 - b) by any contractual means, including purchase, lease, rental or hire purchase, with or without an option to buy;
 - c) for which the value, as estimated in accordance with the rules specified in Appendix 9 of Annex XX, equals or exceeds the relevant threshold specified in Appendices 1 to 3 to Annex XX at the time of publication of a notice in accordance with Article 7.10;
 - d) that is conducted by a procuring entity; and
 - e) that is not otherwise excluded from coverage in paragraph 2 or in Annex XX.
2. This Chapter does not apply to:
 - a) the acquisition or rental of land, existing buildings, or other immovable property or the rights thereon;
 - b) non contractual agreements or any form of assistance that a Party provides, including cooperative agreements, grants, loans, equity infusions, guarantees and fiscal incentives;
 - c) the procurement or acquisition of fiscal agency or depository services, liquidation and management services for regulated financial institutions or services related to the sale, redemption and distribution of public debt, including loans and government bonds, notes and other securities;
 - d) public employment contracts;
 - e) procurement conducted:
 - i. for the specific purpose of providing international assistance, including development aid;
 - ii. under the particular procedure or condition of an international agreement relating to the stationing of troops or relating to the joint implementation by the signatory countries of a project; or
 - iii. under the particular procedure or condition of an international organisation, or funded by international grants, loans or other assistance where the applicable procedure or condition would be inconsistent with this Chapter;
 - f) for purchases made under exceptionally advantageous conditions that only arise in the very short term in the case of unusual disposals such as those arising from liquidation, receivership, or bankruptcy, but not for routine purchases from regular suppliers.

ARTICLE 7.2

Definitions

For the purposes of this Chapter:

- a) "commercial goods or services" means goods or services of a type generally sold or offered for sale in the commercial marketplace to, and customarily purchased by, non governmental buyers for non governmental purposes;

- b) “construction service” means a service that has as its objective the realisation by whatever means of civil or building works, based on Division 51 of the Provisional Central Product Classification of the United Nations (hereinafter referred to as CPC);
- c) “electronic auction” means an iterative process that involves the use of electronic means for the presentation by suppliers of either new prices, or new values for quantifiable non price elements of the tender related to the evaluation criteria, or both, resulting in a ranking or re ranking of tenders;
- d) “in writing or written” means any worded or numbered expression that can be read, reproduced, and later communicated, including elec-tronically transmitted and stored information;
- e) “limited tendering” means a procurement method whereby the procuring entity contacts a supplier or suppliers of its choice;
- f) “list of suppliers” means a list of suppliers that a procuring entity has determined satisfy the conditions for participation in that list, and that the procuring entity intends to use more than once;
- g) “measure” means any law, regulation, procedure, administrative guidance or practice, or any action of a procuring entity relating to a covered procurement;
- h) “notice of intended procurement” means a notice published by a procuring entity inviting interested suppliers to submit a request for participation, a tender, or both;
- i) “offset” means any condition or undertaking that encourages local development or improves a Party’s balance of payments accounts, such as the use of domestic content, the licensing of technology, investment, counter trade, and similar actions or requirements;
- j) “open tendering” means a procurement method where all interested suppliers may submit a tender;
- k) “person” means a natural person or a juridical person;
- l) “procuring entity” means an entity covered under Appendices 1 to 3 to Annex XX;
- m) “qualified supplier” means a supplier that a procuring entity recognises as having satisfied the conditions for participation;
- n) “selective tendering” means a procurement method whereby only qualified or registered suppliers are invited by the procuring entity to submit a tender;
- o) “services” includes construction services, unless otherwise specified;
- p) “standard” means a document approved by a recognised body, that provides, for common and repeated use, rules, guidelines, or characteristics for goods or services, or related processes and production methods, with which compliance is not mandatory. It may also include or deal exclusively with terminology, symbols, packaging, marking, or labelling requirements as they apply to a good, service, process, or production method;
- q) “supplier” means a person or group of persons that provides or could provide goods or services; and
- r) “technical specification” means a tendering requirement that:
 - i. lays down the characteristics of goods or services to be procured, including quality, performance, safety and dimensions, or the processes and methods for their production or provision; or
 - ii. addresses terminology, symbols, packaging, marking, or labelling requirements, as they apply to a good or service.

ARTICLE 7.3

General Exceptions

1. Subject to the requirement that such measures are not applied in a manner that would constitute a means of arbitrary or unjustifiable discrimination between the Parties where the same conditions prevail or a disguised restriction on trade between the Parties, nothing in this Chapter shall be construed to prevent a Party from imposing or enforcing measures:
 - a) necessary to protect public morals, order or safety;
 - b) necessary to protect human, animal or plant life or health;
 - c) necessary to protect intellectual property; or

- d) relating to goods or services of persons with disabilities, philanthropic institutions, or prison labour.
- 2. The Parties understand that subparagraph 1(b) includes environmental measures necessary to protect human, animal or plant life or health.

ARTICLE 7.4

National Treatment and Non Discrimination

1. With respect to any measure regarding covered procurement, each Party, including its procuring entities, shall accord immediately and unconditionally to the goods and services of any other Party and to the suppliers of any other Party offering such goods or services, treatment no less favourable than the treatment accorded to domestic goods, services and suppliers.
2. With respect to any measure regarding covered procurement, a Party, including its procuring entities, shall not:
 - a) treat a locally established supplier less favourably than another locally established supplier on the basis of degree of foreign affiliation or ownership; or
 - b) discriminate against a locally established supplier on the basis that the goods or services offered by that supplier for a particular procurement are goods or services of any other Party.

ARTICLE 7.5

Use of Electronic Means

1. The Parties shall, to the extent possible, endeavour to use electronic means of communication to permit efficient dissemination of information on government procurement, particularly as regards tender opportunities offered by procuring entities, while respecting the principles of transparency and non discrimination.
2. When conducting covered procurement by electronic means, a procuring entity shall:
 - a) ensure that the procurement is conducted using information technology systems and software, including those related to authentication and encryption of information, that are generally available and interoperable with other generally available information technology systems and software; and
 - b) maintain mechanisms that ensure the integrity of requests for participation and tenders, including establishment of the time of receipt and the prevention of inappropriate access.

ARTICLE 7.6

Conduct of Procurement

A procuring entity shall conduct covered procurement in a transparent and impartial manner that:

- a) is consistent with this Chapter, using methods such as open tendering, selective tendering and limited tendering;
- b) avoids conflicts of interest; and
- c) prevents corrupt practices.

ARTICLE 7.7

Rules of Origin

No Party shall apply rules of origin to goods or services imported from or supplied by any other Party that are different from the rules of origin the Party applies at the same time in the normal course of trade.

ARTICLE 7.8

Offsets

With respect to covered procurement, a Party, including its procuring entities, shall not seek, take account of, impose or enforce any offset.

ARTICLE 7.9

Information on the Procurement System

1. Each Party shall promptly publish any measure of general application regarding covered procurement and any modification to this information, in an officially designated electronic or paper medium that is widely disseminated and remains readily accessible to the public.
2. Each Party shall, on request, provide to any other Party further information concerning the application of such measures.

ARTICLE 7.10

Notices

1. For each covered procurement, a procuring entity shall publish a notice of intended procurement, except in the circumstances referred to in Article 7.18. The notice shall be published in the electronic or paper media listed in Appendix 7 to Annex XX. Such media shall be widely disseminated and such notices shall remain accessible, at least, until expiration of the time period indicated in the notice. These notices shall be accessible by electronic means free of charge through a single point of access, where such single point of access exists.
2. Except as otherwise provided in this Chapter, each notice of intended procurement shall include the information specified in Appendix 10 to Annex XX.
3. Each Party shall encourage its procuring entities to publish in the appropriate paper or electronic media listed in Appendix 7 to Annex XX, as early as possible in each year, a notice regarding their future procurement plans (hereinafter referred to as “notice of planned procurement”). The notice of planned procurement should include the subject matter of the procurement and the estimated date of the publication of the notice of intended procurement or the date on which the procurement will be held.
4. A procuring entity covered under Appendix 2 or 3 to Annex XX may use a notice of planned procurement as a notice of intended procurement provided that the notice of planned procurement includes as much of the information referred to in paragraph 2 as is available to the entity and a statement that interested suppliers should express their interest in the procurement to the procuring entity.

ARTICLE 7.11

Conditions for Participation

1. In establishing the conditions for participation and assessing whether a supplier satisfies such conditions, a Party, including its procuring entities:
 - a) shall limit any conditions for participation in a procurement to those that are essential to ensure that a supplier has the legal and financial capacities and the commercial and technical abilities to undertake the relevant procurement;
 - b) shall evaluate the financial capacity and the commercial and technical abilities of a supplier on the basis of that supplier's business activities both inside and outside the territory of the Party of the procuring entity;
 - c) shall base its evaluation solely on the conditions that the procuring entity has specified in advance in notices or tender documentation;
 - d) shall not impose the condition that, in order for a supplier to participate in a procurement, the supplier has previously been awarded one or more contracts by a procuring entity of a given Party; and
 - e) may require relevant prior experience where essential to meet the requirements of the procurement.
2. Where there is supporting evidence, a Party, including its procuring entities, may exclude a supplier on grounds such as:
 - a) bankruptcy;
 - b) false declarations;
 - c) significant or persistent deficiencies in performance of any substantive requirement or obligation under a prior contract or contracts;

- d) final judgments in respect of serious crimes or other serious offences;
- e) professional misconduct or acts or omissions that adversely reflect upon the commercial integrity of the supplier; or
- f) failure to pay taxes.

ARTICLE 7.12

Registration Systems and Qualification Procedures

1. A Party, including its procuring entities, may maintain a supplier registration system under which interested suppliers are required to register and provide certain information.
2. A Party, including its procuring entities, shall not adopt or apply any registration system or qualification procedure with the purpose or the effect of creating unnecessary obstacles to the participation of suppliers of any other Party in its procurement.
3. A procuring entity shall promptly inform any supplier that submits a request for participation in a procurement of the procuring entity's decision with respect to the request. Where an entity rejects a supplier's request for participation or ceases to recognise a supplier as qualified, the entity shall, on request of the supplier, promptly provide it with a written explanation of the reasons for its decision.
4. A procuring entity shall recognise as qualified suppliers any domestic suppliers and any suppliers of the other Party that meet the conditions for participation in a particular procurement, unless the procuring entity states in the notice of intended procurement any limitation on the number of suppliers that will be permitted to tender and the criteria for selecting the limited number of suppliers.

ARTICLE 7.13

List of Suppliers

1. A procuring entity may maintain a list of suppliers, provided that a notice inviting interested suppliers to apply for inclusion in the list is published annually in the appropriate medium listed in Appendix 7 to Annex XX. Where a list of suppliers will be valid for three years or less, a procuring entity may publish the notice only once, at the beginning of the period of validity of the list, provided that the notice states the period of validity and that further notices will not be published.
2. The notice provided for in paragraph 1 shall include the information specified in Appendix 10 to Annex XX.
3. A procuring entity shall allow suppliers to apply at any time for inclusion on a list of suppliers and shall include on that list within a reasonable short time all suppliers that have complied with the corresponding requirements. Where a procuring entity rejects a supplier's application for inclusion on a list of suppliers or removes a supplier from a list of suppliers, the entity shall promptly inform the supplier and, on request of the supplier, promptly provide the supplier with a written explanation of the reasons for its decision.

ARTICLE 7.14

Tender Documentation

1. A procuring entity shall make available to suppliers tender documentation that includes all information necessary to permit suppliers to prepare and submit responsive tenders. Unless already provided for in the notice of intended procurement pursuant to Article 7.10, such documentation shall include a complete description of the information specified in Appendix 10 to Annex XX.
2. Where procuring entities do not offer free direct access to the entire tender documents and any supporting documents by electronic means, entities shall make promptly available the tender documentation at the request of any interested supplier of the Parties. The procuring entities shall also promptly reply to any reasonable request for relevant information by any interested or participating supplier, provided that such information does not give that supplier an advantage over other suppliers.

ARTICLE 7.15

Technical Specifications

1. A procuring entity shall not prepare, adopt or apply any technical specification or prescribe any conformity assessment procedure with the purpose or the effect of creating unnecessary obstacles to trade among the Parties.
2. In prescribing the technical specifications for the goods or services being procured, a procuring entity shall, where appropriate:
 - a) set out the technical specification in terms of performance and functional requirements, rather than design or descriptive characteristics; and
 - b) base the technical specification on international standards, where such exist or otherwise, on national technical regulations, recognised national standards or building codes.
3. Where design or descriptive characteristics are used in the technical specifications, a procuring entity should indicate, where appropriate, that it will consider tenders of equivalent goods or services that demonstrably fulfil the requirements of the procurement by including words such as “or equivalent” in the tender documentation.
4. A procuring entity shall not prescribe any technical specifications that require or refer to a particular trademark or trade name, patent, copyright, design or type, specific origin, producer or supplier, unless there is no other sufficiently precise or intelligible way of describing the procurement requirements and provided that, in such cases, the entity includes words such as “or equivalent” in the tender documentation.
5. A procuring entity shall not seek or accept, in a manner that would have the effect of precluding competition, advice that may be used in the preparation or adoption of any technical specification for a specific procurement from a person that may have a commercial interest in the procurement.
6. For greater certainty, a Party, including its procuring entities, may, in accordance with this Article, prepare, adopt, or apply technical specifications to promote the conservation of natural resources or protect the environment.

ARTICLE 7.16

*Modifications of the Tender Documentation
and Technical Specifications*

Where, prior to the award of a contract, a procuring entity modifies the criteria or requirements set out in a notice or tender documentation provided to participating suppliers, or amends or reissues a notice or tender documentation, it shall transmit in writing all such modifications or amended or reissued notice or tender documentation:

- a) to all suppliers that are participating at the time of the modification, amendment or reissuance, if known, and in all other cases, in the same manner as the original information was made available; and
- b) in adequate time to allow such suppliers to modify and resubmit amended tenders, as appropriate.

ARTICLE 7.17

Time Periods

A procuring entity shall, consistent with its own reasonable needs, provide suppliers sufficient time to prepare and submit requests for participation and responsive tenders, taking into account in particular the nature and complexity of the procurement. Each Party shall apply time periods according to the conditions specified in Appendix 8 to Annex XX. Such time periods, including any extensions, shall be the same for all interested or participating suppliers.

ARTICLE 7.18

Limited Tendering

1. Provided that it does not use this provision for the purpose of avoiding competition among suppliers or in a manner that discriminates against suppliers of any other Party or protects domestic suppliers, a procuring entity may use limited tendering and may choose not to apply

Articles 7.10, 7.11, 7.12, 7.13, 7.14, 7.15, 7.16, 7.17, 7.19, 7.20, 7.21 and 7.22 only under the following circumstances:

- a) where:
 - i. no tenders were submitted, or no supplier requested participation;
 - ii. no tenders that conform to the essential requirements of the tender documentation were submitted;
 - iii. no suppliers satisfied the conditions for participation; or
 - iv. the tenders submitted have been collusive;
provided that the requirements of the tender documentation are not substantially modified;
 - b) where the goods or services can be supplied only by a particular supplier and no reasonable alternative or substitute goods or services exist for any of the following reasons:
 - i. the requirement is for a work of art;
 - ii. the protection of patents, copyrights or other exclusive rights; or
 - iii. due to an absence of competition for technical reasons;
 - c) for additional deliveries by the original supplier of goods and services that were not included in the initial procurement where a change of supplier for such additional goods and services:
 - i. cannot be made for economic or technical reasons such as requirements of interchangeability or interoperability with existing equipment, software, services or installations procured under the initial procurement; and
 - ii. would cause significant inconvenience or substantial duplication of costs to the procuring entity;
 - d) in so far as strictly necessary where, for reasons of extreme urgency brought about by events unforeseeable by the procuring entity, the goods or services could not be obtained in time using an open or selective tendering procedure;
 - e) for goods purchased on a commodity market;
 - f) where a procuring entity procures a prototype or a first good or service that is developed at its request in the course of, and for, a particular contract for research, experiment, study or original development. Original development of a first good or service may include limited production or supply in order to incorporate the results of field testing and to demonstrate that the good or service is suitable for production or supply in quantity to acceptable quality standards, but does not include quantity production or supply to establish commercial viability or to recover research and development costs;
 - g) where a contract is awarded to a winner of a design contest provided that:
 - i. the contest has been organised in a manner that is consistent with the principles of this Chapter, in particular relating to the publication of a notice of intended procurement; and
 - ii. the participants are judged by an independent jury with a view to a design contract being awarded to a winner.
2. A procuring entity shall maintain records or prepare a report in writing on each contract awarded under paragraph 1. The record or the report shall include the name of the procuring entity, the value and kind of goods or services procured, and a statement indicating the circumstances and conditions described in paragraph 1 that justified the use of limited tendering.

ARTICLE 7.19

Electronic Auctions

1. Where a procuring entity intends to conduct a covered procurement using an electronic auction, the entity shall provide each participant, before commencing the electronic auction, with:
 - a) the automatic evaluation method, including the mathematical formula, that is based on the evaluation criteria set out in the tender documentation and that will be used in the automatic ranking or re ranking during the auction;
 - b) the results of any initial evaluation of the elements of its tender where the contract is to be awarded on the basis of the most advantageous tender; and
 - c) any other relevant information relating to the conduct of the auction.

ARTICLE 7.20

Negotiations

1. A Party may provide for its procuring entities to conduct negotiations:
 - a) where the entity has indicated such intent in the notice of intended procurement pursuant to Article 7.10; or
 - b) where it appears from the evaluation that no tender is obviously the most advantageous in terms of the specific evaluation criteria set out in the notice or tender documentation.
2. A procuring entity shall:
 - a) ensure that any elimination of suppliers participating in negotiations is carried out in accordance with the evaluation criteria set out in the notice or tender documentation; and
 - b) where negotiations are concluded, provide a common deadline for the remaining participating suppliers to submit any new or revised tenders.

ARTICLE 7.21

Treatment of Tenders

1. A procuring entity shall receive, open and treat all tenders under procedures that guarantee the fairness and impartiality of the procurement process and the confidentiality of tenders.
2. Where a procuring entity provides suppliers with an opportunity to correct unintentional errors of form between the opening of tenders and the awarding of the contract, the entity shall provide the same opportunity to all participating suppliers.

ARTICLE 7.22

Awarding of Contracts

1. To be considered for award, a tender shall be submitted in writing and shall, at the time of opening, comply with the essential requirements set out in the notices and tender documentation and be from a supplier that satisfies the conditions for participation.
2. Unless a procuring entity determines that it is not in the public interest to award a contract, it shall award the contract to the supplier that the entity has determined to be capable of fulfilling the terms of the contract and that, based solely on the evaluation criteria specified in the notices and tender documentation, has submitted:
 - a) the most advantageous tender; or
 - b) where price is the sole criterion, the lowest price.
3. Where a procuring entity receives a tender with a price that is abnormally lower than the prices in other tenders submitted, it may verify with the supplier that it satisfies the conditions for participation and is capable of fulfilling the terms of the contract.
4. A procuring entity shall not use option clauses, cancel a procurement or modify awarded contracts in a manner that circumvents the obligations of this Chapter.

ARTICLE 7.23

Transparency of Procurement Information

1. A procuring entity shall promptly inform participating suppliers of its contract award decisions and, on request, shall do so in writing. Subject to Article 7.24, a procuring entity shall, on request, provide an unsuccessful supplier with an explanation of the reasons why the entity did not select its tender and the relative advantages of the successful supplier's tender.
2. No later than 72 days after the award of each contract, a procuring entity shall publish in a paper or electronic medium listed in Appendix 7 to Annex XX, a notice that includes at least the following information about the contract:
 - a) a description of the goods or services procured;
 - b) the name and address of the procuring entity;
 - c) the name of the successful supplier;
 - d) the value of the successful tender or the highest and lowest offers taken into account in the award of the contract;
 - e) the date of award; and

- f) the type of procurement method used, and in cases where limited tendering was used pursuant to Article 7.18, an indication of the circumstances justifying the procedure used.
- 3. Where the entity publishes the notice only in an electronic medium, the information shall remain readily accessible for a reasonable period of time.
- 4. Each procuring entity shall, for a period of at least three years from the date it awards a contract, maintain the documentation and reports of tendering procedures and contract awards relating to covered procurement, including the reports provided for in Article 7.18, and the data that ensure the appropriate traceability of the conduct of covered procurement by electronic means.

ARTICLE 7.24

Disclosure of Information

- 1. On request of any other Party, a Party shall provide promptly any information necessary to determine whether a procurement was conducted fairly, impartially and in accordance with this Chapter, including information on the characteristics and relative advantages of the successful tender.
- 2. In cases where disclosure of the information would prejudice competition in future tenders, the Party that receives the information shall not disclose it to any supplier, except after consulting with, and obtaining the agreement of, the Party that provided the information.
- 3. Notwithstanding any other provision of this Chapter, a Party, including its procuring entities, shall not provide to any supplier information that might prejudice fair competition between suppliers.
- 4. Nothing in this Chapter shall be construed to require a Party, including its procuring entities, authorities, and review bodies, to disclose confidential information under this Chapter where disclosure:
 - a) would impede law enforcement;
 - b) might prejudice fair competition between suppliers;
 - c) would prejudice the legitimate commercial interests of particular persons, including the protection of intellectual property; or
 - d) would otherwise be contrary to the public interest.

ARTICLE 7.25

Domestic Review Procedures for Supplier Challenges

- 1. Each Party shall provide a timely, effective, transparent and non discriminatory administrative or judicial review procedure according to the due process principle through which a supplier may challenge where the supplier does not have a right to challenge directly a breach of this Chapter under the domestic law of a Party, a failure to comply with a Party's measures implementing this Chapter; arising in the context of a covered procurement, in which the supplier has, or has had, an interest. The procedural rules for all challenges shall be in writing and made generally available.
- 2. Each Party may foresee in its domestic legislation that, in the event of a complaint by a supplier, arising in the context of covered procurement in which the supplier has, or has had, an interest, that there has been a breach or a failure as referred to in paragraph 1, the procuring entity and the supplier are encouraged to seek resolution of the complaint through consultations.
- 3. Each supplier shall be allowed a sufficient period of time to prepare and submit a challenge, which in no case shall be less than 10 days from the time when the basis of the challenge became known or reasonably should have become known to the supplier.
- 4. Each Party shall establish or designate at least one impartial administrative or judicial authority that is independent of its procuring entities to receive and review a challenge by a supplier arising in the context of a covered procurement.
- 5. Where a body other than an authority referred to in paragraph 4 initially reviews a challenge, the Party shall ensure that the supplier may appeal the initial decision to an impartial administrative or judicial authority that is independent of the procuring entity whose procurement is the subject of the challenge.

6. Each Party shall ensure that a review body that is not a court shall either have its decisions subject to judicial review or have procedures that provide that:
 - a) the procuring entity shall respond in writing to the challenge and disclose all relevant documents to the review body;
 - b) the participants to the proceedings (hereinafter referred to as “participants”) shall have the right to be heard prior to a decision of the review body being made on the challenge;
 - c) the participants shall have the right to be represented and accompanied;
 - d) the participants shall have access to all proceedings;
 - e) the participants shall have the right to request that the proceedings take place in public and that witnesses may be presented; and
 - f) the review body shall make its decisions or recommendations in a timely fashion, in writing, and shall include an explanation of the basis for each decision or recommendation.
7. Each Party shall adopt or maintain procedures that provide for:
 - a) rapid interim measures to preserve the supplier's opportunity to participate in the procurement. Such interim measures may result in suspension of the procurement process. The procedures may provide that overriding adverse consequences for the interests concerned, including the public interest, may be taken into account when deciding whether such measures should be applied. Just cause for not acting shall be provided in writing; and
 - b) where a review body has determined that there has been a breach of this Chapter or a failure as referred to in paragraph 1, corrective action or compensation for the loss or damages suffered, which may be limited to either the costs for the preparation of the tender or the costs relating to the challenge, or both.

ARTICLE 7.26

Modifications and Rectifications to Coverage

1. A Party may make rectifications of a purely formal nature to its coverage under this Chapter, or minor amendments to its Schedules in Annex XX, provided that it notifies the other Parties in writing and no other Party objects in writing within 45 days following the date of the circulation of the notification. A Party that makes such a rectification or minor amendment need not provide compensatory adjustments to the other Parties.
2. A Party may otherwise modify its coverage under this Chapter provided that:
 - a) it notifies the other Parties in writing and offers at the same time acceptable compensatory adjustments to maintain a level of coverage comparable to that existing prior to the modification, except where provided for in paragraph 3; and
 - b) no Party objects in writing within 45 days following the date of the circulation of the notification.
3. A Party need not provide compensatory adjustments when the Parties agree that the proposed modification covers a procuring entity over which a Party has effectively eliminated its control or influence. When a Party objects to the assertion that such government control or influence has been effectively eliminated, the objecting Party may request further information or consultations with a view to clarifying the nature of any government control or influence and reaching agreement on the procuring entity's continued coverage under this Chapter.

ARTICLE 7.27

Cooperation

1. The Parties recognise the importance of cooperation with a view to achieving a better understanding of their respective government procurement systems, as well as a better access to their respective markets, in particular for small business suppliers.
2. According to Chapter 10, the Parties shall endeavour to cooperate in matters such as:
 - a) development and use of electronic communications in government procurement systems; and
 - b) exchange of experiences and information, such as regulatory frameworks, best practices and statistics.

ARTICLE 7.28

Further Negotiations

In case a Party offers a third party, in the future, additional advantages with respect to its respective government procurement market access coverage agreed under this Chapter, it shall agree, upon request of any other Party, to enter into negotiations with a view to extending coverage under this Chapter on a reciprocal basis.

CHAPTER 8

COMPETITION

ARTICLE 8.1

Anti competitive Practices

1. The following practices of undertakings are incompatible with the proper functioning of this Agreement in so far as they may affect trade between the Parties:
 - a) agreements between undertakings, decisions by associations of undertakings and concerted practices between enterprises which have as their object or effect the prevention, restriction or distortion of competition;
 - b) abuse by one or more undertakings of a dominant position¹¹ in the territory of a Party as a whole or in a substantial part thereof.
2. Subject to their domestic laws, the provisions of paragraph 1 shall also apply to the activities of public undertakings, and undertakings to which the Parties grant special or exclusive rights, in so far as the application of these provisions does not obstruct the performance, in law or in fact, of the particular public tasks assigned to them.
3. Rights and obligations under this Chapter shall only apply between the Parties.
4. In order to fulfil the obligations of this Chapter, if at the moment of entry into force of this Agreement a Party has not yet adopted competition legislation or designated a competent authority, it shall do so within a period of three years.

ARTICLE 8.2

Cooperation

1. Subject to their domestic laws, the Parties involved shall cooperate in their dealings with anti-competitive practices as outlined in Article 8.1, with the aim of putting an end to such practices.
2. Cooperation may include the exchange of pertinent information that is available to the Parties. No Party shall be required to disclose information that is confidential according to its laws.

ARTICLE 8.3

Consultations

To foster understanding between the Parties or to address any matter arising under this Chapter, a Party may request consultations within the Joint Committee. This request shall indicate the reasons for the consultations. Consultations shall be held promptly with a view to reaching a conclusion consistent with this Chapter. The Parties concerned shall give to the Joint Committee all the support and information needed. No Party shall be required to disclose information that is confidential according to its laws.

ARTICLE 8.4

Dispute Settlement

No Party may have recourse to dispute settlement under Chapter 12 for any matter arising under this Chapter.

¹¹ The term “dominant position” may be referred to as an undertaking able to operate independently from its competitors or customers, or alternatively as a substantial market power or as a notable market participation, as specified in the Central American States' respective competition laws.

CHAPTER 9
TRADE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

ARTICLE 9.1

Context and Objectives

1. The Parties recall the Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment of 1972, the Rio Declaration on Environment and Development of 1992, Agenda 21 on Environment and Development of 1992, the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work and its Follow up of 1998, the Johannesburg Plan of Implementation on Sustainable Development of 2002 and the Ministerial Declaration of the UN Economic and Social Council on Full Employment and Decent Work of 2006 and the ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalization of 2008.
2. The Parties recognise that economic development, social development and environmental protection are interdependent and mutually supportive components of sustainable development. They underline the benefit of cooperation on trade related labour and environmental issues as part of a global approach to trade and sustainable development.
3. The Parties agree that this Chapter embodies a cooperative approach based on common values and interests, taking into account the differences in their levels of development as appropriate and the respect of their current and future needs and aspirations.
4. The Parties reaffirm their commitment to promote the development of international trade in such a way as to contribute to the objective of sustainable development and to ensure that this objective is integrated and reflected in the Parties' trade relationship.

ARTICLE 9.2

Scope

Except as otherwise provided for in this Chapter, this Chapter applies to measures adopted or maintained by the Parties affecting trade related and investment related aspects of labour and environmental issues.

ARTICLE 9.3

*Right to Regulate and
Levels of Protection*

1. The Parties recognise the right of each Party to establish its own levels of environmental and labour protection, and to adopt or modify accordingly its relevant laws and policies in a manner consistent with their respective Constitutions, and the provisions of this Agreement, in order to set their own sustainable development priorities.
2. Each Party shall seek to ensure that its laws, policies and practices provide for and encourage high levels of environmental and labour protection, appropriate to its social, environmental and economic conditions and consistent with the internationally recognised standards, principles and agreements referred to in Articles 9.5 and 9.6, and shall strive to improve the levels of protection provided for in those laws and policies.
3. The Parties recognise the importance, when preparing and implementing measures related to the environment and labour conditions that affect trade and investment between them, of taking account of scientific and technical information, and relevant international standards, guidelines and recommendations.

ARTICLE 9.4

Upholding Levels of Protection

1. A Party shall not fail to effectively enforce its environmental and labour laws, regulations or standards in a manner affecting trade or investment between the Parties.
2. Subject to Article 9.3:
 - a) the Parties recognise that it is inappropriate to weaken or reduce the levels of environmental or labour protection provided by its laws, regulations or standards with the sole intention to

encourage investment from another Party or to seek or to enhance a competitive trade advantage of producers or service providers operating in its territory; or

- b) a Party shall not waive or otherwise derogate from, or offer to waive or otherwise derogate from such environmental or labour laws, regulations or standards in order to encourage investment from another Party or to seek or to enhance a competitive trade advantage of producers or service providers operating in its territory.

ARTICLE 9.5

International Labour Standards and Agreements

1. The Parties, in accordance with their obligations as members of the ILO, reaffirm their commitments to respect, promote and realise, the principles concerning the fundamental rights, contained in the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work and its Follow up adopted by the International Labour Conference at its 86th Session in 1998, namely:
 - a) freedom of association and the effective recognition of the right to collective bargaining;
 - b) elimination of all forms of forced or compulsory labour;
 - c) effective abolition of child labour; and
 - d) elimination of discrimination in respect of employment and occupation.
2. The Parties reaffirm their commitment, under the Ministerial Declaration of the UN Economic and Social Council on Full Employment and Decent Work of 2006, to recognising full and productive employment and decent work for all as a key element of sustainable development for all countries and as a priority objective of international cooperation and to promoting the development of international trade in a way that is conducive to full and productive employment and decent work for all.
3. The Parties recall the obligations as members of the ILO to effectively implement, in accordance with the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work of 1998, the ILO Fundamental Conventions which they have ratified and to make continued and sustained efforts towards ratifying the fundamental ILO Conventions. The Parties will exchange information on the respective situation and advancements as regards the other ILO Conventions.
4. The violation of fundamental principles and rights at work shall not be invoked or otherwise used as a legitimate comparative advantage. Labour standards shall not be used for protectionist trade purposes.

ARTICLE 9.6

Multilateral Environmental Agreements and Environmental Principles

The Parties reaffirm their commitment to the effective implementation in their laws and practices of the multilateral environmental agreements to which they are party. The Parties also reaffirm their adherence to environmental principles reflected in the international instruments referred to in Article 9.1.

ARTICLE 9.7

Promotion of Trade and Investment Favouring Sustainable Development

1. The Parties shall strive to facilitate and promote foreign investment, trade in and dissemination of goods and services beneficial to sustainable development, including:
 - a) environmental technologies, sustainable renewable energy, organic production, energy efficient and eco labelled goods and services, including through addressing related non tariff barriers;
 - b) goods and services that are the subject of schemes such as fair and ethical trade.
2. The Parties shall endeavour to facilitate and promote the development of practices and programmes aiming at fostering appropriate economic returns from the conservation and sustainable use of the environment, such as ecotourism.
3. To this end, the Parties agree to exchange views and may consider, jointly or bilaterally, cooperation in this area.

4. The Parties shall encourage corporate social responsibility, as well as cooperation between enterprises in relation to goods, services and technologies that contribute to sustainable development and are beneficial to the environment.

ARTICLE 9.8

Trade in Forest Based Products

1. In order to promote the sustainable management of forest resources and thereby, inter alia, reduce greenhouse emissions from deforestation and de-gradation of natural forests related to activities beyond the forest sector, the Parties commit to work together in the relevant multilateral fora in which they participate to improve forest law enforcement and governance and to promote trade in legal and sustainable forest based products.
2. Useful instruments to achieve this objective may include, inter alia, effective use of Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora ("CITES") with regard to endangered timber species; certification schemes for sustainably harvested forest products; regional or bilateral Forest Law Enforcement Governance and Trade ("FLEGT") Voluntary Partnership Agreements.

ARTICLE 9.9

Cooperation in International Fora

The Parties shall strive to strengthen their cooperation on trade and investment related labour and environmental issues of mutual interest in relevant bilateral, regional and multilateral fora in which they participate.

ARTICLE 9.10

Implementation and Consultations

1. The Parties shall designate the administrative entities which shall serve as contact points for the purpose of implementing this Chapter.
2. The Parties shall cooperate, through the contact points referred to in paragraph 1, regarding any matter arising under this Chapter. Cooperation may include the exchange of pertinent information that is available to the Parties. No Party shall be required to disclose information that is confidential according to its legislation.
3. To foster understanding between the Parties, or to address any matter arising under this Chapter, or if a Party considers that a measure of another Party does not comply with the obligations under this Chapter, a Party may request consultations within the Joint Committee. This request shall indicate the reasons for the consultations. Consultations shall be held promptly with a view to reaching a conclusion consistent with the objectives set forth in this Chapter. The Parties concerned shall give to the Joint Committee all the support and information needed.
4. No Party may have recourse to dispute settlement under Chapter 12 for any matter arising under this Chapter.

ARTICLE 9.11

Review

The Parties shall periodically review in the Joint Committee progress achieved in pursuing the objectives set out in this Chapter and consider future relevant international developments in order to further promote these objectives.

CHAPTER 10

COOPERATION

ARTICLE 10.1

Objectives and Scope

1. The Parties declare their readiness to foster trade, economic cooperation and technology transfer in order to facilitate the implementation of the overall objectives of this Agreement, in particular

to enhance trading and investment opportunities arising from this Agreement and contribute to sustainable development.

2. The provisions set out in this Chapter shall have a cooperative nature and shall not be subject to dispute settlement under Chapter 12 of this Agreement.

ARTICLE 10.2

Methods and Means

1. Cooperation and technical assistance provided by the EFTA States for the implementation of this Chapter shall be carried out through programmes administered by the EFTA Secretariat.
2. Parties shall cooperate with the objective of identifying and employing the most effective methods and means for the implementation of this Chapter. To this end they may coordinate efforts with relevant international organisations.
3. Sustainable development shall be integrated and reflected in the implementation of cooperation, assistance and technology transfer in the various sectors to which it is relevant.
4. Means of cooperation and assistance may include:
 - a) exchange of information, technology transfer and training;
 - b) implementation of joint actions such as seminars and workshops; and
 - c) technical and administrative assistance.

ARTICLE 10.3

Fields of Cooperation

Cooperation, assistance and technology transfer may cover any fields jointly identified by the Parties that may serve to enhance the Parties' and their economic operators' capacities to benefit from increased international trade and investment, including in particular:

- a) promotion and facilitation of exports of goods and services to the other Parties, and promotion of market opportunities;
- b) customs and origin matters, including vocational training in the customs field;
- c) technical regulations and sanitary and phytosanitary measures, including standardisation and certification;
- d) regulatory assistance and implementation of laws in areas such as intellectual property and public procurement; and
- e) regulatory assistance and implementation of laws concerning trade related aspects of labour and environmental issues, including institutional capacity of labour and environmental administrations.

ARTICLE 10.4

Contact Points

The Parties shall exchange names and addresses of designated contact points for matters pertaining to cooperation.

CHAPTER 11

INSTITUTIONAL PROVISIONS

ARTICLE 11.1

Joint Committee

1. The Parties hereby establish the EFTA Central America Joint Committee (hereinafter referred to as the "Joint Committee") comprising representatives of each Party at the ministerial level with responsibility for trade related matters, in accordance with the Parties' respective legal frames, their designees or at a senior official level selected for this purpose.
2. The Joint Committee shall:
 - a) supervise and review the implementation of this Agreement;
 - b) keep under review the possibility of further removal of barriers to trade and other restrictive measures concerning trade between the EFTA States and the Central American States;
 - c) oversee the further elaboration of this Agreement;

- d) supervise the work of all sub committees and working groups established under this Agreement;
 - e) seek to resolve disputes that may arise regarding the interpretation or application of this Agreement;
 - f) establish its own rules of procedure; and
 - g) consider any other matter that may affect the operation of this Agreement.
3. The Joint Committee may:
- a) modify, in fulfilment of the Agreement's objectives: Appendices 1–5 to Annex I, Annexes III, IV, V, IX, X, XI, XII, XIII, XIV, Annexes XV, XVI, XVIII, and Annex XX;
 - b) modify Annexes I, VII and VIII subject to the fulfilment of the internal legal requirements of each Party; and
 - c) except as otherwise provided for in this Article, consider and propose to the Parties any amendments to the rights and obligations under this Agreement, including new annexes and appendices to all Chapters of this Agreement, subject to the fulfilment of the internal legal requirements of each Party.
4. Each Party shall implement, in accordance with its applicable legal procedures, any modification referred to in paragraph 3(a) within such period as the Joint Committee decides.¹²
5. The Joint Committee may decide to set up such sub committees and working groups as it considers necessary to assist it in accomplishing its tasks. Except where otherwise provided for in this Agreement, the sub committees and working groups shall work under a mandate established by the Joint Committee.
6. The Joint Committee may take decisions as provided for in this Agreement. On other matters the Joint Committee may make recommendations.
7. The Joint Committee shall take decisions and make recommendations by consensus. The Joint Committee can also adopt decisions and make re-recommendations regarding issues related only to one or more Central American States and one or more EFTA States. The vote shall in such cases only be taken among the Parties concerned. Decisions or recommendations adopted by the Joint Committee in accordance with this paragraph, shall only apply to those Parties that adopted the decision or recommendation.
8. The Joint Committee shall meet within one year of the entry into force of this Agreement. Thereafter, it shall meet whenever necessary but normally every two years. Its meetings shall be chaired jointly by one of the EFTA States and by one of the Central American States. Unless otherwise decided by the Parties, sessions of the Joint Committee shall be held alternatively in the territory of an EFTA State and a Central American State, or by any technological means available.
9. Each Party may request at any time, through a notice in writing to the other Parties, that a special meeting of the Joint Committee be held. Such a meeting shall take place within 30 days of receipt of the request, unless the Parties agree otherwise.
10. The Joint Committee shall establish in its decisions the appropriate provisions for its entry into force. If the domestic legislation of a Party so permits and if decided by the Joint Committee, said Party may apply a decision of the Joint Committee provisionally until such decision enters into force for that Party.

ARTICLE 11.2

Contact Points

1. Each Party shall designate, within 60 days of the date of entry into force of this Agreement, a contact point to facilitate communication between the Parties.
2. On the request of the other Party, the contact point shall identify the office or official responsible for the matter and assist, as necessary, in facilitating communication with the requesting Party.

¹² In the case of Costa Rica, Annex XXI applies.

CHAPTER 12
DISPUTE SETTLEMENT

ARTICLE 12.1

Scope and Coverage

1. Unless otherwise specified in this Agreement, the provisions of this Chapter shall apply with respect to the avoidance or settlement of any disputes concerning the interpretation or application of this Agreement.
2. Disputes regarding the same matter arising under both this Agreement and the WTO Agreement may be settled in either forum at the discretion of the complaining Party.¹³ The forum thus selected shall be used to the exclusion of the other.
3. For the purposes of paragraph 2, dispute settlement procedures under the WTO Agreement are deemed to be selected by a Party's request for the establishment of a panel under Article 6 of the WTO Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes, whereas dispute settlement procedures under this Agreement are deemed to be selected upon a request for arbitration pursuant to paragraph 1 of Article 12.4.
4. Before a Party initiates dispute settlement proceedings under the WTO Agreement against another Party, that Party shall notify in writing all other Parties of its intention.

ARTICLE 12.2

Good Offices, Conciliation or Mediation

1. Good offices, conciliation and mediation are procedures that are undertaken voluntarily if the Parties so agree. They may begin and be terminated at any time. They may continue while proceedings of an arbitration panel established in accordance with this Chapter are in progress.
2. Proceedings involving good offices, conciliation and mediation shall be confidential and without prejudice to the Parties' rights in any further proceedings.

ARTICLE 12.3

Consultations

1. The Parties shall at all times endeavour to agree on the interpretation and application of this Agreement, and shall make every attempt through co-operation and consultations to reach a mutually satisfactory solution of any matter raised in accordance with this Article.
2. A Party may request in writing consultations with another Party if it considers that a measure or other matter is inconsistent with this Agreement, and shall set out the reasons for the request, including identification of the measure or other matter at issue and an indication of the legal basis for the complaint. The Party requesting consultations shall at the same time notify the other Parties in writing of the request. The Party to which the request is made shall reply to the request within 10 days from the date of receipt.
3. Consultations shall commence within 30 days from the date of receipt of the request for consultations. Consultations on urgent matters, including those on perishable goods, shall commence within 15 days from the date of receipt of the request for consultations. If the Party to which the request is made does not reply within 10 days or does not enter into consultations within 30 days from the date of receipt of the request for consultations, or within 15 days for urgent matters, the Party making the request is entitled to request the establishment of an arbitration panel in accordance with Article 12.4.
4. A Party that considers to have a substantial trade interest in the matter may participate in the consultations on delivery of written notice to the other Parties within seven days of the date of receipt of the request for consultations. The Party shall include in its notice an explanation of its substantial trade interest in the matter.
5. The parties to the dispute shall provide sufficient information to enable a full examination of how the measure or other matter is inconsistent with this Agreement and treat any confidential

¹³ For the purposes of this Chapter, the terms "Party", "party to the dispute", "complaining Party" and "Party complained against" can denote one or more Parties.

information exchanged in the course of consultations in the same manner as the Party providing the information.

6. Consultations shall be confidential and without prejudice to the rights of the Parties in any further proceedings.
7. Consultations may be held in person or by any technological means that the parties to the dispute decide. If the consultations are held in person, these should take place in the capital of the Party complained against, unless the parties to the dispute agree otherwise.
8. The parties to the dispute shall inform the other Parties of any mutually agreed resolution of the matter.

ARTICLE 12.4

Establishment of an Arbitration Panel

1. If the consultations referred to in Article 12.3 fail to settle a dispute within 50 days, or 20 days in relation to urgent matters, including those on perishable goods, from the date of the receipt of the request for consultations by the Party complained against, the complaining Party may request the establishment of an arbitration panel by means of a written request to the Party complained against. A copy of this request shall be communicated to the other Parties so that they may determine whether to participate in the arbitration process.
2. The request for the establishment of an arbitration panel shall identify the specific measure or other matter at issue and provide a brief summary of the legal and factual basis of the complaint.
3. The arbitration panel shall consist of three members who shall be appointed in accordance with the “Optional Rules for Arbitrating Disputes between Two States of the Permanent Court of Arbitration”, as effective from 20 October 1992 (hereinafter referred to as “the Optional Rules”) mutatis mutandis. The date of establishment of the arbitration panel shall be the date on which the chairperson is appointed.
4. Unless the parties to the dispute otherwise agree within 20 days from the date of receipt of the request for the establishment of the arbitration panel, the terms of reference for the arbitration panel shall be:
“To examine, in the light of the relevant provisions of this Agreement, the matter referred to in the request for the establishment of an arbitration panel pursuant to Article 12.4 and to make findings of law and fact together with the reasons, as well as recommendations, if any, for the resolution of the dispute and the implementation of the ruling.”
5. Where more than one Party requests the establishment of an arbitration panel relating to the same matter or where the request involves more than one Party complained against, and whenever feasible, a single arbitration panel should be established to examine complaints relating to the same matter.
6. A Party which is not a party to the dispute shall be entitled, on delivery of a written notice to the parties to the dispute, to make written submissions to the arbitration panel, receive written submissions, including annexes, from the parties to the dispute, attend hearings and make oral statements.

ARTICLE 12.5

Procedures of the Arbitration Panel

1. Unless otherwise specified in this Agreement or agreed between the parties to the dispute, the procedures of the panel shall be governed by the Optional Rules, mutatis mutandis.¹⁴
2. The arbitration panel shall examine the matter referred to it in the request for the establishment of an arbitration panel in the light of the relevant provisions of this Agreement interpreted in accordance with rules of interpretation of public international law.
3. The parties to the dispute shall decide on the language of the dispute. If there is no agreement it shall be decided by the arbitration panel. The hearings of the arbitration panel shall be open to the

¹⁴ The following Articles shall not apply: Article 3 (Notice of Arbitration); Article 26 (Interim Measures of Protection); Article 35 (Interpretation of the Award); Article 36 (Correction of the Award); Article 37 (Additional Award) and Article 41 (Deposit of Costs).

public, unless the parties to the dispute decide otherwise or the arbitral panel decides to close the hearing for the duration of any discussion of confidential information.

4. The location of any hearing of the arbitration panel, if it is held in person, shall be decided by mutual agreement of the parties to the dispute, failing which, it shall be held in The Hague, The Netherlands.
5. There shall be no ex parte communications with the arbitration panel concerning matters under its consideration.
6. A Party's written submissions, written versions of oral statements and responses to questions put by an arbitration panel, shall, at the same time as it is submitted to the arbitration panel, be transmitted by that Party to the other party to the dispute.
7. The Parties shall treat as confidential the information submitted to the arbitration panel which has been designated as confidential by the Party submitting the information.
8. Decisions of the arbitration panel shall be taken by a majority of its members. Any member may furnish separate opinions on matters not unanimously agreed. The arbitration panel shall not disclose which members are associated with majority or minority opinions.
9. The costs of arbitration shall be borne by the parties to the dispute in equal shares.
10. Each Party's individual costs, including administration costs and other costs related to the preparation and the carrying out of the proceedings, shall be borne by each Party.
11. The arbitration panel shall establish its working schedule allowing the parties to the dispute adequate time to comply with all steps of the proceedings. The working schedule shall establish precise dates and time periods for the submission of all relevant communications, submissions and other documents as well as for any hearings. The arbitration panel may modify its working schedule and promptly notify the parties to the dispute of any such modifications.
12. Notifications shall be submitted as expeditiously as possible to the addressee through diplomatic channels. A copy should be submitted simultaneously to any relevant offices designated and notified by the parties to the dispute.
13. The arbitration panel may rule on its own jurisdiction.

ARTICLE 12.6

Panel Reports

1. The arbitration panel shall normally submit an initial report containing its findings and rulings to the parties to the dispute not later than 90 days from the date of establishment of the arbitration panel. A party to the dispute may submit written comments to the arbitration panel on its initial report within 14 days from the date of receipt of the report. The arbitration panel shall normally present to the parties to the dispute a final report within 30 days from the date of receipt of the initial report.
2. The final report, as well as any report under Articles 12.8 and 12.9, shall be communicated to the parties to the dispute. The reports referred to in this paragraph shall be made public, unless the parties to the dispute decide otherwise.
3. Any ruling of the arbitration panel under any provision of this Chapter shall be final and binding upon the parties to the dispute.

ARTICLE 12.7

Suspension or Termination of Arbitration Panel Proceedings

1. Where the parties to the dispute agree, an arbitration panel may suspend its work at any time for a period not exceeding 12 months. If the work of an arbitration panel has been suspended for more than 12 months, the arbitration panel's authority for considering the dispute shall lapse, unless the parties to the dispute agree otherwise.
2. A complaining Party may withdraw its complaint at any time before the final report has been issued. Such withdrawal is without prejudice to its right to introduce a new complaint regarding the same issue at a later point in time.
3. The parties to the dispute may agree at any time to terminate the proceedings of an arbitration panel established under this Agreement by jointly notifying in writing the chairperson of that arbitration panel.

4. An arbitration panel may, at any stage of the proceedings prior to release of the final report, propose that the parties to the dispute seek to settle the dispute amicably.

ARTICLE 12.8

Implementation of the Final Report

1. The Party complained against shall promptly comply with the ruling in the final report. If it is impracticable to comply immediately, the parties to the dispute shall endeavour to agree on a reasonable period of time to do so. In the absence of such agreement within 30 days from the date of the issuance of the final report, either party to the dispute may request the original arbitration panel to determine the length of the reasonable period of time, in light of the particular circumstances of the case. The ruling of the arbitration panel shall normally be given within 40 days from the date of receipt of that request.
2. The Party complained against shall notify the other party to the dispute of the measure adopted in order to comply with the ruling in the final report, as well as provide a detailed description of how the measure ensures compliance sufficient to allow the other party to the dispute to assess the measure.
3. In case of disagreement as to the existence of a measure complying with the ruling in the final report or to the consistency of that measure with the ruling, such disagreement shall be decided by the same arbitration panel upon the request of either party to the dispute before compensation can be sought or suspension of benefits can be applied in accordance with Article 12.9. The ruling of the arbitration panel shall normally be rendered within 60 days from the date of receipt of the request.

ARTICLE 12.9

Compensation and Suspension of Benefits

1. If the Party complained against does not comply with a ruling of the arbitration panel referred to in Article 12.8, or notifies the complaining Party that it does not intend to comply with the final report that Party shall, if so requested by the complaining Party, enter into consultations with a view to agreeing on mutually acceptable compensation. If no such agreement has been reached within 20 days from receipt of the request, the complaining Party shall be entitled to suspend the application of benefits granted under this Agreement but only equivalent to those affected by the measure or matter that the arbitration panel has found to be inconsistent with this Agreement.
2. In considering what benefits to suspend, the complaining Party should first seek to suspend benefits in the same sector or sectors as that affected by the measure or matter that the arbitration panel has found to be inconsistent with this Agreement. The complaining Party that considers it is not practicable or effective to suspend benefits in the same sector or sectors may suspend benefits in other sectors.
3. The complaining Party shall notify the Party complained against of the benefits which it intends to suspend, the grounds for such suspension and when suspension will commence, no later than 30 days before the date on which the suspension is due to take effect. Within 15 days from receipt of that notification, the Party complained against may request the original arbitration panel to rule on whether the benefits which the complaining Party intends to suspend are equivalent to those affected by the measure or matter found to be inconsistent with this Agreement, and whether the proposed suspension is in accordance with paragraphs 1 and 2. The ruling of the arbitration panel shall be given within 45 days from receipt of that request. Benefits shall not be suspended until the arbitration panel has issued its ruling.
4. Compensation and suspension of benefits shall be temporary measures and shall only be applied by the complaining Party until the measure or matter found to be inconsistent with this Agreement has been withdrawn or amended so as to bring it into conformity with this Agreement, or until the parties to the dispute have resolved the dispute otherwise.
5. At the request of a party to the dispute, the original arbitration panel shall rule on the conformity with the final report of any implementing measures adopted after the suspension of benefits and,

in light of such ruling, whether the suspension of benefits should be terminated or modified. The ruling of the arbitration panel shall be given within 30 days from receipt of that request.

ARTICLE 12.10

Other Provisions

1. Whenever possible, the arbitration panel referred to in Articles 12.8 and 12.9 shall comprise the same arbitrators who issued the final report. If a member of the original arbitration panel is unavailable, the appointment of a replacement arbitrator shall be conducted in accordance with the selection procedure for the original arbitrator.
2. Any time period mentioned in this Chapter may be modified by mutual agreement of the parties to the dispute.
3. When an arbitration panel considers that it cannot comply with the timeframe imposed on it under this Chapter, it shall inform the parties to the dispute in writing of the reasons of the delay together with an estimate of the additional time required. Any additional time required should not exceed 30 days.

CHAPTER 13

FINAL PROVISIONS

ARTICLE 13.1

Fulfilment of Obligations

The Parties shall take any general or specific measures required to fulfil their obligations under this Agreement.

ARTICLE 13.2

Annexes and Appendices

The Annexes to this Agreement, including their Appendices, constitute an integral part of this Agreement.

ARTICLE 13.3

Amendments

1. The Parties may agree on any amendment to this Agreement.
2. Amendments regarding issues related only to one or more Central American States and one or more EFTA States shall be agreed upon by the Parties concerned only.
3. Notwithstanding modifications referred to in Article 11.1, the Joint Committee may submit to the Parties, recommendations regarding amendments to this Agreement for ratification, acceptance or approval in accordance with their respective domestic legal procedures.
4. Unless otherwise agreed, amendments shall enter into force 60 days following the date on which at least one Central American State and at least one EFTA State have deposited their instrument of ratification, acceptance or approval with the Depositary. In relation to Parties depositing such instruments after the entry into force of the amendment, the amendment shall enter into force 60 days following the deposit of its instrument.
5. The text of the amendments and the instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Depositary.

ARTICLE 13.4

Accession

1. Any state, becoming a Member of EFTA or any Member of the Central American Economic Integration Sub System, may accede to this Agreement, provided that the Joint Committee approves its accession, on terms and conditions to be agreed upon by the Parties and following approval in accordance with their respective domestic legal procedures. The instrument of accession shall be deposited with the Depositary.

2. In relation to an acceding state, this Agreement shall enter into force 60 days after the deposit of its instrument of accession, or the approval of the terms of accession by the existing Parties, whichever is later.

ARTICLE 13.5

Withdrawal and Expiration

1. Any Party may withdraw from this Agreement by means of a written notification to the Depositary. The withdrawal shall take effect six months after the date on which the notification is received by the Depositary.
2. Any EFTA State which withdraws from the Convention establishing the European Free Trade Association shall, ipso facto on the same day as the withdrawal takes effect, cease to be a Party to this Agreement.
3. If all EFTA States or all Central American States withdraw from this Agreement, it shall be terminated as of the date when the withdrawal has taken effect, according to this Article, for all EFTA States or all Central American States.

ARTICLE 13.6

Entry into Force

1. This Agreement is subject to ratification, acceptance or approval in accordance with the respective domestic legal procedures of the Parties. The instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Depositary.
2. If its respective legal requirements permit, a Party may apply this Agreement provisionally. Provisional application of this Agreement under this paragraph shall be notified to the Depositary.
3. This Agreement shall enter into force 60 days after the date on which at least one Central American State and at least one EFTA State have deposited their instrument of ratification, acceptance or approval with the Depositary.
4. In relation to a Party depositing its instrument of ratification, acceptance or approval after this Agreement has entered into force, the Agreement shall enter into force 60 days following the deposit of its instrument.

ARTICLE 13.7

Unilateral Reservations

This Agreement shall not be subject to unilateral reservations.

ARTICLE 13.8

Depositary

The Government of Norway shall act as Depositary.

IN WITNESS WHEREOF the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Agreement.

Done at Trondheim, this 24th day of June 2013, in two originals, one in the English language and one in the Spanish language, both texts being equally authentic. In case of divergence, the English text shall prevail. The originals shall be deposited with the Depositary, who shall transmit certified copies to all the Parties.